

Folkbildningsrådet utvärderar

No 2 2002

Per Andersson

IT-stött lärande i folkbildningen

En utvärdering
av utvecklingsåtgärder 1999–2001

IT-stött lärande i folkbildningen

En utvärdering
av utvecklingssatsningar 1999-2001

IT-stött lärande i folkbildningen
En utvärdering av
utbildningsåtgärder 1999-2001
Per Andersson

Folkbildningsrådet
Box 730
101 34 Stockholm
Tel: 08-412 48 00
Fax: 08-21 88 26
E-post: fbr@folkbildning.se
Internet: www.folkbildning.se

Studien är genomförd vid Linköpings universitet

Grafisk form: Thomas Östlund Produktion AB
Omslag: Gunnar Falk
Tryck: Norra Skåne Offset, Hässleholm
Stockholm, november 2002

ISBN: 91-88692-264

Per Andersson

IT-stött lärande i folkbildningen

En utvärdering
av utbildningssatsningar 1999-2001

FOLKBILDNINGSRÅDET

Förord

Denna rapport är ett av resultaten i den avslutande utvärdering som gjorts av Folkbildningsrådets satsningar på IT-stött lärande, vilka pågick under åren 1999-2001.

Utvärderingens syfte har varit att beskriva och analysera satsningen. Genom rapporten skall också kunskaper och erfarenheter på olika sätt kunna spridas bland folkbildningens medarbetare och deltagare. De områden som här behandlas är *Regionala resurspersoner, IT-stöd i folkbildningsverksamheten* (78 projekt), *Fortbildning av folkhögskollärare och cirkelledare* samt *Utveckling av lokala lärcentra*.

Utvärderingsarbetet har utförts av Per Andersson i hans tjänst som vik. universitetslektor i folkbildningskunskap/pedagogik vid Linköpings universitet. De resurser som ställts till hans förfogande motsvarar en arbetsinsats på totalt tre månaders heltidsarbete fördelade under åren 2001-2002. Uppdraget har genomförts i nära samverkan med en arbetsgrupp bestående av företrädare för Folkbildningsrådets medlemsorganisationer.

I arbetsgruppen har ingått Eva Önnesjö, rektor på Tollare folkhögskola, representerande Rörselefolk högskolornas Intresseorganisation (RIO); Karl-Erik Forsgren, tidigare KFUK-KFUMS studieförbund och numera Sensus studieförbund, och Johan Sandholm, Folkuniversitetet, båda representerande Folkbildningsförbundet; samt undertecknad Kent Jonelind, tidigare rektor på Forsa folkhögskola och numera verksam inom Landstinget Gävleborg, representerande Landstingsförbundet.

En antal folkbildare från fältet har ställt tid, kunnande och erfarenheter till förfogande och genomfört större delen av intervjuarbetet i utvärderingen:

Ronny Schueler, Tollare folkhögskola, Sari Angeria, Sverigefinska folkhögskolan, Janne Pettersson, Skinnskattebergs folkhögskola, samt Cecilia Möller, Folkuniversitetet i Malmö.

På Folkbildningsrådets och arbetsgruppens vägnar riktas här ett speciellt tack till Per Andersson för hans kunnande, noggrannhet, tålamod och energi. Särskilda tack riktas också till de ovan nämnda som genomfört intervjuer, samt alla de som blivit intervjuade eller svarat på enkäter. Vi tackar också medarbetarna vid Folkbildningsrådets kansli för allt praktiskt och administrativt stöd.

Förhoppningsvis kan rapporten bidra till ökad kunskap om och vidgad förståelse för det IT-stödda lärandet, dess möjligheter och begränsningar inom folkbildningen, och inte minst till många diskussioner kring hur detta stöd kan utvecklas vidare.

Mer om resultaten av de satsningar som har utvärderats finns på Folkbildningsnätets Pedagogiska resurser, www.puf.folkbildning.net, och speciellt i nyhetsbrevet *Folkbildning & IT*. Resultaten kommer också att behandlas vid ett antal regionala IT-konferenser under 2002-2003, som följer upp Sigtuna-konferensen i april 2002 med temat "Folkbildning, IT och lärande".

Hälsingland i september 2002

Kent Jonelind
Ordf. i arbetsgruppen

Innehåll

Bakgrunden	13
1. Inledning	13
1.2 Folkbildningens profil och målgrupper	14
1.3 Särskilda satsningar på IT-stött lärande i folkbildningen	15
1.4 IT och IKT – begrepp och förkortningar	17
1.5 Utvärderingens syfte	18
1.6 Rapportens upplägning	18
2. Tidigare erfarenheter	18
2.1 Utveckling av distansstudier med IT-stöd	19
2.2 Folkbildningen	20
2.3 Högre utbildning	23
2.4 Skolan	24
3. Utvärderingens upplägning	27
3.1 Utvärderingens organisation	28
3.2 Utvärderingens inriktning	28
3.3 IT-stöd i folkbildningsverksamheten	29
3.4 Utveckling av lokala lärcentra	30
3.5 Regionala resurspersoner	30
3.6 Fortbildningsinsatser för folkhögskollärare och cirkelledare	31
3.7 Analysen	31
3.8 Reflektioner över upplägningen	31

Projekt, lärcentra, resurspersoner, fortbildning	34
4. IT-projekt och lärcentra	34
4.1 Tio projekt med IT-stött lärande	34
4.1.1 StudyNet	34
4.1.2 SE Lyftet	35
4.1.3 Kvalité i klubben med IT	35
4.1.4 Från mailkapacitet till digital mötesplats	36
4.1.5 Data – en väg till det svenska språket	36
4.1.6 Problembaserad miljöutbildning på distans för scoutledare	37
4.1.7 Med karpdammen i sikte	37
4.1.8 Digital portfolio	38
4.1.9 KOMIK	38
4.1.10 Flexibelt lärande för skiftarbetare	39
4.2 Två lärcentra	39
4.2.1 Möjligt vetande med modem	39
4.2.2 Hjärn gymmet	39
5. Särskilda utvecklingsåtgärder	40
5.1 Regionala resurspersoner	40
5.1.1 Resurspersonernas erfarenheter	40
5.1.2 Synpunkter från avnämarna	42
5.1.3 Synpunkter från icke-avnämarna	42
5.2 Fortbildning i studieförbund	43
5.2.1 Värdefullt utbyte mellan studieförbunden	43
5.2.2 Utveckling av studieförbundens profiler	43
5.3 Fortbildning i folkhögskolan	44
5.4 Summering av fortbildningsåtgärden	45
Lärande, demokrati, organisation	46
6. IT-stött lärande i folkbildningen	46
6.1 Den pedagogiska idén – kommunikation i fokus	46
6.1.1 Aspekter på IT-stött lärande och flexibilitet	47
6.1.2 Problem att genomföra den pedagogiska idén via IT	48
6.1.3 IT-stöd innebär ytterligare en möjlighet, inte ”i stället för” utan ett alternativ	49
6.1.4 Möjligheter till individuell självbildning genom IT-stöd	49
6.2 IT-stöd ger struktur åt lärandet	49
6.3 IT som verktyg för gestaltning och uttryck	50
6.4 Lärmiljöns betydelse	50

6.4.1	Plattform för nätkommunikation	51
6.4.2	Hemmiljön	51
6.4.3	Studiegruppen	52
6.4.4	Lärande i ideellt arbete och yrkesarbete	52
6.4.5	Lärcentra som folkbildningsresurs och lärmiljö	53
6.4.6	Lärcentrum för lokal glesbygdsutveckling	53
6.4.7	Lärcentrum för organiserade distansstudier	53
6.4.8	Lärcentra som en del av folkbildningens framtid?	54
6.5	Kunskapsbehov i relation till IT	54
6.5.1	Grundförutsättningar för att arbeta med IT	54
6.5.2	Förhållningssätt till IT och IT-problem	55
7.	IT-stött lärande och demokrati	55
7.1	Demokratiska aspekter på IT-stöd	56
7.1.1	Demokrati i den pedagogiska processen – arbetsformer och innehåll	56
7.1.2	Var folkbildningens IT-satsning demokratisk?	56
7.1.3	Demokratin i samhället	57
7.2	IT-stöd med inriktning på olika grupper	58
7.2.1	Kvinnor i politiken	58
7.2.2	Lågutbildade män	59
7.2.3	Människor med förvärvade hjärnskador	59
7.2.4	Psykiskt funktionshindrade	59
7.2.5	Människor med utländsk bakgrund och dåliga erfarenheter av svenskundervisning	59
7.2.6	Ungdomar som sysslar med rockmusik	60
7.2.7	Äldre	60
7.2.8	Alla har inte nått sin målgrupp	61
8.	Folkbildningens organisation och IT-stött lärande	61
8.1	Problem att organisera en samlad IT-satsning – resultat av folkbildningens organisationsform?	61
8.1.1	IT-satsningar i en befintlig komplex folkbildningsvärld	62
8.1.2	Relationerna mellan olika delar av IT-satsningen – en spegel av folkbildningen?	63
8.2	Relationen till huvudmän och medlemsorganisationer	63
8.3	Ambitionsnivån i relation till organisationen	64
8.4	Utvecklingsmöjligheter för folkbildningsorganisationerna	65
8.4.1	Utveckling för lärare och cirkelledare	65
8.4.2	Utveckling för den lokala organisationen	65

8.5	Problematik kring att arbeta med projekt	66
8.5.1	Att fungera som regional resursperson	67
9.	Folkbildning, IT och lärande – en summering	67
9.1	IT och lärande	67
9.2	Organisation och utveckling	68
9.3	Demokrati	69
	Diskussion	71
10.	Det IT-stödda lärandets betydelse	71
10.1	Vad har satsningarna betytt?	71
10.2	Lärande och kommunikation	73
10.3	Målgrupper med olika behov	74
10.4	Ökade möjligheter till individuell självbildning genom IT-stöd?	75
10.5	Ambitionsnivå, målreträtter, projektkompetens och uppföljning	75
10.6	Det kostar pengar också – anslag, avtal, löner och avgifter	77
10.7	Fortsatta utvecklingsinsatser	77
10.8	Fortsatta undersökningar	80
	Referenser	82
	Bilagor	84
	Rapporter från Folkbildningsrådet	106

Bakgrunden

I. Inledning

Datorn och den digitala tekniken har betydelse för vårt vardagsliv på ett sätt som vi inte hade kunnat ana för bara tio år sedan. Informationsteknik, Internet, e-post, hemsidor, bredband – detta är bara några exempel på företeelser och begrepp som i dag tillhör vardagen och vardagsspråket, förvisso inte för alla, men för en stor del av Sveriges befolkning. Denna utveckling har fått och får också betydelse för det lärande som sker i olika sammanhang och på olika sätt. Med hjälp, tack vare och/eller på grund av informationstekniken (IT) lär vi i dag mer eller mindre andra saker, på andra sätt och på andra platser än vad vi gjort tidigare. Tekniken får betydelse för såväl formellt som icke-formellt och informellt lärande.

Mycket stora resurser har satsats för att utveckla användningen av de tekniska landvinningarna, bland annat när det gäller dess roll för det livslånga lärandet. En av de arenor där möjligheterna att använda IT-stöd för att utveckla lärandet har uppmärksammats är inom folkbildningen (folkhögskolor och studieförbund).

Folkbildningsrådet (2000a) har i sin IT-strategi satt upp fyra huvudpunkter som lyfter fram dels de möjligheter IT erbjuder för demokratin och för vuxnas lärande, dels betydelsen av tillgänglighet och tillgång till IT:

- *Demokrati*. Informationstekniken kan stödja demokratin, bland annat genom en ökad tillgång till information och till studier. Folkbildningsrådet lyfter speciellt fram betydelsen för folkbildningens prioriterade målgrupper, som man menar tillhör de som i dag är "IT-exkluderade".

- *Vuxnas lärande.* Man betonar vikten av att ta vara på de möjligheter IT ger för studier och lärande med anpassning till deltagarnas behov, samtidigt som folkbildningens profil finns kvar och utvecklas vidare.
- *Tillgänglighet.* För att kunna använda informationstekniken krävs grundläggande kunskaper om hur tekniken fungerar, och hur den kan användas i studier, för att kommunicera och för att hämta och sprida information.
- *Tillgången till IT.* Här betonas vikten av att det finns en infrastruktur över hela landet. Folkbildningen finns i hela Sverige, och för att kunna arbeta med IT-stöd krävs tillgång till en fungerande infrastruktur.
(Folkbildningsrådet, 2000a)

1.2 Folkbildningens profil och målgrupper

Vad innebär då folkbildningens profil, och vilka är de prioriterade målgrupperna? Folkbildningsrådet definierar folkbildningens identitet i följande punkter¹:

- Fritt och frivilligt (deltagarna väljer själva att delta samt ämnen/kurser/aktiviteter)
- Deltagarstyrd (deltagarna ges stort inflytande över uppläggning och innehåll)
- Formar egna utbildningsplaner (icke läroplans- eller betygstyrt)
- Livsvärldsförankrad (utgår från deltagarnas behov och erfarenheter)
- Ideologisk och/eller innehållsmässigt profilerad (plats för särarter)
- Mångsidig (i sitt verksamhets- och programutbud)
- Flexibel (snabbt tillgodose nya utbildningsbehov eller utveckla nya former)
- Riksomfattande (finns i alla kommuner)

Folkbildning har traditionellt bedrivits i studiecirkelar, mindre grupper som träffas regelbundet och bedriver studier tillsammans, eller på folkhögskolor. Även på folkhögskolan är gruppen/klassen en viktig del i arbetsformen, och dessutom har internatet varit en viktig del i folkhögskolemiljön. Verksamheten ser fortfarande i stor utsträckning ut på detta sätt, även om folkhögskolorna nu i större utsträckning än tidigare har deltagare som inte bor i internat, något som bland annat är relaterat till en ökad rekrytering i skolornas närområden till utbildningar som riktar sig till arbetslösa och lågutbildade.

Vissa mål och målgrupper prioriteras inom folkbildningen, bland annat utifrån de villkor som formulerats för det statliga stöd som ges till verksamheten. Samhället ger stöd till folkbildningen främst för att den bidrar till sam-

¹ www.folkbildning.se 2002-08-12.

hällets demokratiska utveckling, men också betydelsen när det gäller intresse för och delaktighet i kulturlivet betonas. Dessutom är vissa verksamheter och målgrupper prioriterade:

Verksamhet som syftar till att utjämna utbildningsklyftor och höja utbildningsnivån i samhället skall prioriteras liksom verksamhet som riktar sig till utbildningsmässigt, socialt och kulturellt missgynnade personer. Personer med utländsk bakgrund, deltagare med funktionshinder och arbetslösa utgör särskilt viktiga målgrupper för statens stöd.²

1.3 Särskilda satsningar på IT-stött lärande i folkbildningen

Från 1996 har särskilda satsningar gjorts i flera omgångar för att utveckla det IT-stödda lärandet inom folkbildningen, bland annat när det gäller distansutbildning. Här kan dock nämnas att folkbildningens möjligheter när det gäller att utveckla lärande om IT uppmärksammades redan i början av 1980-talet. Riksdagen anslog våren 1982 10 miljoner kronor till en bred utbildning för allmänheten om datatekniken, dess användning och dess konsekvenser. Folkbildningen gavs en viktig roll i detta arbete genom att regeringen, på förslag från den då verksamma datadelegationen, fördelade 6 miljoner kronor av detta anslag via skolöverstyrelsen till studieförbunden (Prop. 1982/83:100, Bilaga 2).

Distansutbildningskommittén (DUKOM) arbetade under andra halvan av 1990-talet med utvecklingen av distansutbildning med hjälp av informationsteknik. DUKOM organiserade bland annat en försöksverksamhet där 100 projekt av olika slag fick utvecklingsmedel. Sammanlagt fördelades knappt 85 miljoner kronor till projekten, som huvudsakligen genomfördes under åren 1996-1997. 35 av projekten genomfördes inom folkbildningen, med stöd på sammanlagt knappt 24 miljoner kronor³ (Åström, 1998).

DUKOM:s försöksverksamhet följdes för folkbildningens del av att Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling⁴ (KK-stiftelsen) satsade 10 miljoner kronor på 36 lokala projekt i studieförbund och folkhögskolor 1997-1998.

² Förordning om statsbidrag till folkbildningen (SFS 1998:973), citerad från www.folkbildning.se 2002-08-12.

³ Dessutom fanns folkbildningsorganisationer med som en av flera samverkande parter i några av de övriga projekten.

⁴ En av "löntagarfondsstiftelserna". KK-stiftelsens uppdrag är "att stärka Sveriges konkurrenskraft och tillväxt genom kunskaps- och kompetensutveckling." (www.kks.se 2002-08-12)

Verksamheten samordnades av Folkbildningsrådet.

1999-2001 pågick en vidgad satsning inom folkbildningen, där KK-stiftelsen fördelade ytterligare 90 miljoner kronor för projekt med IT-stöd. 50 miljoner kronor av dessa medel fördelades via Distansutbildningsmyndigheten⁵ (Distum) och resterande 40 miljoner kronor direkt till Folkbildningsrådet (Folkbildningsrådet, 2001a).

Med de medel som tilldelades Folkbildningsrådet direkt från KK-stiftelsen genomfördes under perioden 1999-2001 projekt kring:

- Regionala resurspersoner
- IT-stöd i folkbildningsverksamheten
- Folkbildningsnätverk på distans

Ytterligare ett antal projekt genomfördes i samverkan med Distum:

- Fortbildningsinsatser för folkhögskollärare och cirkelledare
- Pedagogisk vidareutveckling av Folkbildningsnätet⁶
- Utveckling av lokala lärcentra
- Samverkan mellan folkbildningen och andra vuxenutbildningsanordnare (Folkbildningsrådet, 2000b)

Denna rapport behandlar fyra av dessa projektområden: Regionala resurspersoner, IT-stöd i folkbildningsverksamheten, Fortbildningsinsatser för folkhögskollärare och cirkelledare samt Utveckling av lokala lärcentra. (De övriga områdena har utvärderats på annat sätt. Se kapitel 2. *Tidigare erfarenheter*)

Strukturen på satsningen som helhet baserades på den utvecklingsplan som Folkbildningsrådets styrelse hade antagit hösten 1998 och som även hade accepterats av KK-stiftelsen. Styrelsen diskuterade och fastställde dessutom resursfördelningen mellan de olika delarna. (När det gäller Distums delar kom förslag från Folkbildningsrådet, och beslut togs av Kommittén för distansutbildningscentrum⁷ efter samråd med Folkbildningsrådet.) Medel till projek-

⁵ Som ett resultat av DUKOM:s arbete inrättades Distansutbildningsmyndigheten, med ansvar för utvecklingen av distansutbildning inom folkbildning och högskola. Myndigheten har nu lagts ner, och ansvaret för utvecklingen inom folkbildningen har förts över till Nationellt Centrum för Flexibelt Lärande (CFL).

⁶ Folkbildningsnätet är en plattform för studier, kommunikation och spridning av information inom folkbildningen. Det tillkom 1996 med stöd från DUKOM, för att ge möjlighet till samverkan och samordning mellan de 35 utvecklingsprojekten. Även KK-stiftelsen har gett stöd till Folkbildningsnätet.

⁷ En kommitté utsedd av regeringen med uppgift att förbereda Distums bildande. Distum bildades formellt hösten 1999, och kommittén bemyndigades att ta dessa beslut våren 1999 för att projekten skulle komma igång.

ten inom området IT-stöd i folkbildningsverksamheten, vilka var en stor del av satsningen, fördelades i två omgångar, våren 1999 och hösten 1999. Processen präglades, åtminstone under våren, av en viss brist på tid för att snabbt kunna få igång verksamheten. Besluten togs av Folkbildningsrådets styrelses presidium efter beredning på rådets kansli. Medlen fördelades efter kriterier som fastställdes i maj 1999 av Folkbildningsrådets styrelse, och som fanns med i inbjudan att ansöka:

- Bidrag till pedagogisk/metodisk förnyelse och utveckling
- Relevans för andra organisationer
- Målgrupper (dels bredd, dels grupper som har svårt att delta i ”vanliga” studier)
- Långsiktiga förutsättningar för fortlevnad efter projektet
- Spridning (organisatoriskt, geografiskt, innehållsmässigt)

Inriktningen på projektprioriteringen byggde på utvecklingsplanen (se ovan). Denna inriktning var alltså känd tidigt. När det gäller lärcentrumprojekten och fortbildningsprojektet togs beslut av Kommittén för distansutbildningscentrum. Folkbildningsrådet ansvarade sedan för samordningen av fortbildningsprojektet, vilket bland annat innefattade omfattande arbete med behovsanalyser. Inför genomförandet av satsningen på regionala resurspersoner inbjöds folkhögskolor och studieförbund att nominera lämpliga personer. Elva personer valdes ut utifrån geografisk och organisatorisk spridning samt kompetens och erfarenhet. Resurspersonarbetet planerades sedan inom gruppen efter bland annat behovsinventering och kontakter med länsbildningsförbunden.⁸

Dessa satsningar har även kompletterats av ytterligare utvecklingsinsatser från Distums sida. Delegationen för IT i Skolan (ITIS) har under 2002 gått in och stöttat utvecklingen av IT-kompetens inom folkhögskolan, och Nationellt Centrum för Flexibelt Lärande (CFL) har som komplement till detta riktat speciell uppmärksamhet på behovet av fortbildning inom studieförbunden.

1.4 IT och IKT – begrepp och förkortningar

I denna rapport används i första hand förkortningen IT (informationsteknik), i enlighet med hur den utvärderade verksamheten har presenterats som ”Folkbildningens IT-projekt” (Folkbildningsrådet, 2000b). Förkortningen IKT (in-

⁸ Information från Björn Garefelt, handläggare på Folkbildningsrådet, personlig kommunikation juni 2002.

formations- och kommunikationsteknik) används i några fall, där den källa som ligger till grund för texten har använt denna förkortning.

Användningen av ”IT”, ”IT-stöd” och ”IT-stött lärande” innebär inte att de kommunikationsmöjligheter som informationstekniken ger har uteslutits. Snarare är det så att kommunikationen i de sammanhang som studien gäller är så självklar att den inte behöver framhållas i en längre förkortning som är svårare att uttala. Jag har därför i första hand valt den kortare och enklare varianten.

1.5 Utvärderingens syfte

Denna utvärdering syftar till att beskriva och analysera folkbildningens satsning på IT-stött lärande under perioden 1999-2001 och de erfarenheter denna satsning har gett. Den ska därmed komplettera och fördjupa de utvärderingar som har gjorts av de enskilda projekt som har ingått i satsningens olika områden. Utvärderingen är som nämnts fokuserad på områdena Regionala resurspersoner, IT-stöd i folkbildningsverksamheten, Fortbildningsinsatser för folkhögskollärare och cirkelledare samt Utveckling av lokala lärcentra.

1.6 Rapportens uppläggning

I denna första del, *Bakgrunden*, beskrivs efter inledningen först vissa tidigare erfarenheter av IT-stött lärande på olika områden och därefter hur utvärderingen har varit upplagd.

De två kapitlen i den andra delen, *Projekt, lärcentra, resurspersoner, fortbildning*, beskriver lite mer i detalj de delar av IT-satsningen som har undersökts.

Den tredje delen, *Lärande, demokrati, organisation*, tar upp utvärderingens huvudteman i tre kapitel samt ger en avslutande summering av resultaten. I den fjärde delen diskuteras avslutningsvis några centrala frågor med relation till satsningen och den framtida utvecklingen.

2. Tidigare erfarenheter

Satsningar på IT-stött lärande är som nämnts inte något nytt. Tidigare erfarenheter finns dokumenterade i stor omfattning. Här redovisas i första hand erfarenheter från folkbildningsområdet – såväl sådana som ligger före den här aktuella satsningen som från de delar av satsningen som inte ingår i denna

utvärdering. Även några exempel från liknande verksamhet inom högre utbildning och i det formella/offentliga skolsystemet berörs.⁹

2.1 Utveckling av distansstudier med IT-stöd

När Distansutbildningskommittén (DUKOM) gav stöd till ett antal projekt med inriktning på IT-stödda distansstudier var det första gången staten riktade stöd mot detta område inom folkbildningen. Utvärderingen av hela DUKOM:s projektverksamhet (Åström, 1998) visar att man inom folkbildningen främst riktade sig till ”utbildningsmässigt eftersatta målgrupper” och försökte överbrygga studiehinder i dessa grupper. Inom högskola och vuxenutbildning (främst den kommunala) var målgrupperna däremot i första hand (yrkesarbetande) vuxna och ”vanliga studenter”. Inom högskola och vuxenutbildning framhöll man distansutbildningens möjligheter till individualisering, ”medan folkbildningsprojekten konsekvent prioriterade studiegruppens gemensamma arbete och den kollektivt utvecklade kunskapen” (Åström, 1998, s. 118). De kurser som utvecklades var mer eller mindre strukturerade. I några fall var strukturen uttalat lös och flexibel när det gäller studiernas förläggning i tid och rum, men i de flesta fall fanns en struktur som angav ramarna. Fysiska möten var en del av strukturen i studierna, och betydelsen av dessa möten betonades speciellt inom folkbildningen. Friheten gällde främst möjligheten att påverka innehåll och arbetsformer.

Motiven för denna frihet varierade dock – främst inom folkbildningen och till stor del även inom högskolan handlade det om pedagogiska/ideologiska motiv, medan det i kurser (till stor del inom vuxenutbildningen) som var inriktade på arbetslivets behov i första hand handlade om effektivitet och nytta. Styrning, struktur och kontroll bedömdes vara minst inom folkbildningsprojekten. Detta kan jämföras med Pedersens (1998) beskrivning av hur de möjligheter som informationstekniken öppnar attraherar vitt skilda grupper. Aktivt arbete, individualisering, projektmetoder och en handledande lärroll kan vara uttryck för pedagogisk progressivism. Men samtidigt kan samma idéer attrahera ”futarister” som ser teknik och vetenskap som ideal och industriföretaget som mål för hur skolans arbete ska organiseras (Pedersen, 1998, s. 23-25).

IT-stödet användes i DUKOM-projekten främst för dialog/kommunikation

⁹ För en mer omfattande översikt över tidigare forskning kring IT-användning i skolan hänvisas till Pedersen (1998), och när det gäller en forskningsöversikt om distansutbildning hänvisas till Holmberg (1998).

mellan lärare och enskilda deltagare, men också för kommunikation mellan deltagare. Även bildkonferenser och CD-rom användes som stöd. Inriktningen (styrd från kommittén) låg på att välja beprövad teknik snarare än att göra deltagarna till "försökskaniner" med nya lösningar, men trots detta var erfarenheterna av tekniska problem omfattande. Deltagarnas tekniska kunnande överskattades, och erfarenheterna av datoranvändning var lägst bland folkbildningens målgrupper. Det fanns också problem när det gällde att få igång och upprätthålla kommunikation via datorn. Dialogen lärare-deltagare fungerade i allmänhet bra, medan det var svårare när det gäller gruppkommunikationen. En viktig erfarenhet när det gäller gruppkommunikationen var att den i allmänhet fungerade bäst i kurser där den upplevdes som nödvändig och/eller angelägen, medan det var mer problem där man kunde klara studierna även utan datorkommunikationen. Många projekt hade erfarenheter av en förändrad lärarroll, där arbetsuppgifterna förskjuts från föreläsningen till handledning och vägledning. Detta kräver också mer tid, eftersom arbetet blir textbaserat och individualiserat, och det krävs mer planering och förberedelser. Denna utveckling sågs av de flesta som positiv, men inom folkbildningen varnades också för detta – mer struktur, färre fysiska möten och mer lärarcentrerad undervisning strider mot folkbildningens pedagogiska ideal.

Inom (främst) folkbildningen redovisade man även problem när det gällde att få denna nya typ av verksamhet accepterad i organisationen. Inställningen hade dock förbättrats under projektens gång. Påverkan på organisationen beskrevs i första hand som utvecklingen av en mer positiv och öppen attityd och spridning av kunskap om distansutbildning. De centrala framgångsfaktorer för IT-stött distansutbildning som identifierades var ett fungerande teknikstöd, en genomtänkt pedagogik (när det gäller vad man ska ha teknikstödet till och hur man ska få det att fylla den avsedda funktionen) samt ett organisatoriskt stöd och sammanhang för verksamheten (Åström, 1998).

2.2 Folkbildningen

Erfarenheter från de tidigare projektsatsningarna inom folkbildningen – de som genomfördes med stöd från DUKOM och de med stöd från KK-stiftelsen 1997-1998 – har samlats av Svensson och Persson (1999) i skriften *Folkbildning på distans?* De beskriver såväl mer generella pedagogiska erfarenheter som erfarenheterna från fem "fall" på olika håll i Sverige. Vissa erfarenheter från de satsningar som beskrivs i denna utvärdering har samlats i en lägesbeskrivning från ett antal olika projekt under rubriken *Möte på nätet* (Folkbildningsrådet, 2001b).

En mer omfattande sammanställning av praktiska erfarenheter av och teoretiska perspektiv på IT-stött lärande i folkbildningen ges av Axelsson m.fl. (2001) i antologin *folkbildning.net*. Antologiredaktörerna gör ett tydligt ställningstagande när det gäller folkbildningens relation till flexibelt lärande. Man betonar vikten av att ta vara på folkbildningens kännetecken även i ett flexibelt IT-stött lärande och menar att det finns gränser för flexibiliteten. Att individuellt studera ett färdigt kunskapspaket, i egen takt och när och var man vill, det är exempelvis något som inte ryms inom den beskrivning man ger av flexibelt lärande i folkbildningen. I stället lyfter man fram ”det goda mötets pedagogik”. Kunskap och bildning utvecklas i mötet mellan människor – ett möte som kan ske i det fysiska och/eller i det virtuella rummet. Här betonar man betydelsen av fysiska möten som en del av processen även om en stor del av en kurs eller cirkel bedrivs på distans. Utöver dessa mer ideologiska pedagogiska ställningstaganden diskuteras även vilka folkbildningens förutsättningar och möjligheter i dagens och morgondagens samhälle är, och hur de möjligheter som den digitala informationstekniken innebär kan och bör påverka folkbildningen. Man lyfter i ett antal artiklar bland annat fram lärarens/ledarens centrala roll, möjligheterna till deltagarstyrning, fysiska möten och virtuella studierum, problem med tekniktrösklar och tidsoptimism. Forskare ger teoretiska perspektiv på för ett IT-stött lärande inom folkbildningen centrala begrepp som kommunikation, interaktion och bildning.

”Folkbildningsnätverk på distans” var ett projekt som byggde på att ett antal folkhögskolor och studieförbundsavdelningar utvecklade kurser/cirklar där folkbildningens pedagogik skulle förenas med ett flexibelt lärande på distans utan fysiska möten mellan de studerande. Varje medverkande part utvecklade ett antal kurser/cirklar, och samtliga medverkande parter bjöd ut det samlade utbudet till sina egna studerande/deltagare och i sitt närområde (Folkbildningsrådet, 2000b). Projektet har levt vidare och utvidgats, nu under namnet ”Nätbildarna”. I ett annat liknande projekt skedde ”Samverkan mellan folkbildningen och andra vuxenutbildningsanordnare”, även kallat Nätverk för samverkan. Här deltog ett antal folkhögskolor och studieförbund tillsammans med kommunal vuxenutbildning och Statens Skola för vuxna (ssv). (Folkbildningsrådet, 2000b; Dahlgren m.fl., 2001a)

Dessa båda nätverksprojekt har utvärderats genom särskilda uppdrag. Båda utvärderingarna bygger på analys av enkäter och dokument (protokoll, kursplaner etc.) och fokuserar på projektorganisation, projektprocess (speciellt marknadsföring), kursutbud samt kursernas/cirklarnas genomförande.

Dahlgrens m.fl. (2001b) studie av ”Folkbildningsnätverk på distans” visar att organisationen har fungerat bra och att man har lagt ner mycket arbete på marknadsföring. Kursutbudet har varit varierande, men med dominans för kurser med ”praktisk nytta”. (Övriga områden som identifierats är samhälls-

engagemang/livsåskådning, skolämnen/kurser samt kulturintresse.) Utvärderarna pekar bland annat på problem när det gäller ”den folkbildningspedagogiska kvaliteten, framför allt i dialogen mellan kursdeltagarna” och i att kursinnehållet och den stora andelen deltagare med högskolebakgrund inte motsvarar ”folkbildningens samhälleliga uppdrag” (Dahlgren m.fl., 2001b, s. 51). Systemet med lokala handledare och ”studieverkstäder” har inte utnyttjats i någon större utsträckning. Här kan också nämnas att ett antal folkbibliotek har funnits med i arbetet kring nätverket.

Utvärderingen av ”Nätverk för samverkan” (Dahlgren m.fl., 2001a) visar också att organisationen har fungerat bra (de två projekten var liksom utvärderingarna delvis integrerade). Dock har man inte lyckats skapa en samverkan mellan alla inblandade parter, då ssv varit aktiv i mycket begränsad omfattning. Man har lagt ner mycket arbete på marknadsföring, men denna har inte gett deltagare i proportion till arbetsinsatsen. Utvärderingsresultaten redovisas med reservationer, på grund av att underlaget, i form av enkäter, har varit bristfälligt – svarsfrekvensen har varit låg. Man konstaterar dock att genomströmningen i kurserna, samt svarsfrekvensen på enkäterna, har varit högre inom folkbildningen. Deltagarna har övervägande positiva erfarenheter av att delta, men den kritiska perioden är introduktionen och kursstarten, då det är viktigt att ”bli en medlem i nätmiljön”. Lokala handledare och studieverkstäder har inte heller här använts i någon större utsträckning. Kommunikationen i kurserna har främst bestått av instruktion och återkoppling från kursledaren, samt att deltagarna har svarat på kursledarens frågor och läst vad andra deltagare har skrivit. Dock har det funnits en högre grad av ”interaktivitet” i kurser anordnade av folkbildningen jämfört med hos övriga anordnare.

En extern utvärdering av Folkbildningsnätet har genomförts.¹⁰ Den visar bland annat att Folkbildningsnätet i allmänhet anses vara viktigt eller mycket viktigt på folkhögskolor och i studieförbundsavdelningar. Användningen varierade, men många var ”på gång”. Generellt hade folkhögskolorna kommit längre än studieförbunden, men spridningen var stor när det gällde kunskaper/erfarenheter på detta område. Att folkhögskolorna hade kommit längre bör relateras till att flera studieförbund även har och bygger upp egna nät av olika slag. Stöd från den ansvariga ledningen anses vara en viktig faktor bakom en framgångsrik användning av Folkbildningsnätet. Även om det finns en policy/strategi på nationell nivå (på Folkbildningsrådet) saknar man på många håll en gemensam vision för IT-användningen inom folkbildningen (Folkbildningsrådet, 2001c).

Varför ska man ägna sig åt folkbildning på distans? Riomar och Rydbo

¹⁰ Även interna utvärderingar har gjorts, men dessa redovisas ej här.

(2002) undersöker vilka motiv som finns, ur lärarperspektiv, för att bedriva distansutbildning och -studier, och hur dessa är relaterade till folkbildningspropositionens (1997/98:115) mål.¹¹ Motiv som att öka tillgängligheten och att nå ”svaga grupper” är de som ligger närmast folkbildningspropositionens mål för statens stöd till folkbildning på distans. Andra motiv är av mer praktisk karaktär – som att flexibiliteten i tid och rum för läraren ökar, och att en brist på lokaler och lärare kan hanteras. Motiven kan även vara mer personliga – att arbeta med distansutbildning kan exempelvis bidra till att läraren upplever egen personlig utveckling. Motiven strider inte mot de statliga målen, men de ligger olika nära eller långt bort från dessa. (Riomar & Rydbo, 2002)

2.3 Högre utbildning

Inom den högre utbildningen har Högskoleverket, genom Grundutbildningsrådet¹², sedan början av 1990-talet satsat resurser på pedagogiska utvecklingsprojekt inom bland annat IKT-området. En samlad utvärdering (Högskoleverket, 2000) av dessa satsningar, på totalt 91 IKT-projekt, visar bland annat att satsningen har främjat utvecklingen av högskoleutbildningen. Något man speciellt pekar på är behovet av en tydligare organisation för och krav på utvärdering, dokumentation, rapportering och återföring av projektresultat. Ansökningarna om projektstöd har granskats noga med hjälp av internationella experter (dock snarare experter på ämnet än på att undervisa med IKT-stöd), men uppföljningen har alltså inte varit lika grundlig. Även när det gäller utbytet mellan projekt under arbetets gång finns utvecklingsmöjligheter. Man pekar också på vikten av att inte underskatta den ”kunskapströskel” det innebär att införa ny teknik i utbildningen, exempelvis produktion av CD-rom eller design av webbmiljöer.

Produktionen [av cd-rom eller webbmiljöer] har således i många fall blivit projektet snarare än det pedagogiska utvecklingsarbete som var avsikten och som var motivet för att bevilja medel. (s. 67)

¹¹ Dessa mål motsvarar det som finns formulerat i Förordning om statsbidrag till folkbildningen (SFS 1998:973), se ovan på s. 15.

¹² Numera Rådet för högskoleutbildning.

2.4 Skolan

Pedersen (1998) beskriver i sin översikt över forskning om ”informationstekniken i skolan” bland annat hur datorsatsningarna i den svenska skolan har genomgått tre stadier¹³:

- Undervisning i datalära
- Datorer som pedagogiska verktyg
- Datorn och Internet som informationskanal mot världen utanför skolan

I de satsningar som berörs nedan verkar det tredje stadiet, ”informationskanalen”, ha varit dominerande. (Användningen av datorer för informationsökning beskrivs till och med som ”enkelspårig”.) Detta passar också in i mönstret, eftersom det handlar om de satsningar som genomförts under senare år.

Nissen m.fl. (2002) har studerat de 27 stora skolutvecklingsprojekt, ”fyr tornsprojekten”, som KK-stiftelsen satsade på i ett första steg för att utveckla IT-användningen i skolan. Satsningen påbörjades 1996, alltså året före KK-stiftelsens första satsning på folkbildningen och tre år före den huvudsakliga folkbildningsatsningen, och pågick efter förlängning fram till 2001. Några få projekt fick mycket pengar – totalt cirka 360 miljoner kronor till 28 projekt¹⁴. (Därtill kom motfinansiering om cirka 510 miljoner kronor.) Målsättningen var diffus, men syftet ”erfarenhetsgenerering i systemförändrande riktning” uttalades (se Riis & Jedeskog m.fl., 1997). Nissen m.fl. (2002) skiljer i den avslutande utvärderingsrapporten på projekt som initierats och styrs uppifrån respektive nerifrån inom den lokala organisationen, och resultaten visar bland annat att projekt som är väl förankrade hos lärarna verkar ha större chanser att överleva. En annan erfarenhet är att nya aktörer, som datatekniker, tillkommer i skolan genom IT-utvecklingen, och inte minst menar man att bibliotekariernas och bibliotekens roll inom skolan förstärks genom satsningar på ”mediatek” etc. (Observera att denna satsning var fokuserad på utvecklingen av IT-användningen i skolans närundervisning och inte på distansutbildning.)

Utvärderarna menar att satsningen befrämjade IT-användningen på ett generellt och övergripande sätt, snarare än genom att fyrtornen blivit ”overtygande exempel av teknikens förträfflighet som redskap i undervisningen”

¹³ Med referens till Jedeskog, G. (1996). *Lärare vid datorn*. Linköpings universitet, Skapande vetande, och Jedeskog, G. (1997). *IT – the third wave*. Paper presented at the 54. Tagung der AEPF, in Dresden 1997.

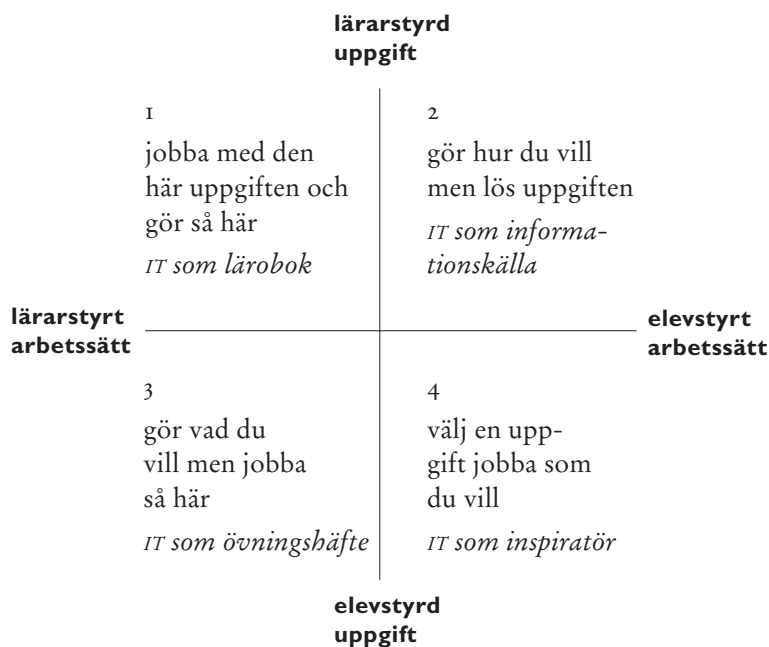
¹⁴ Nissens m.fl. utvärdering omfattar 27 projekt, ytterligare ett projekt tillkom i ett senare skede.

(Nissen m.fl., 2002, s. 193). Övriga satsningar, samhällsutvecklingen och den nya satsningen på IT i skolan (ITis) bidrar tillsammans till utvecklingen, och gör det svårt att bedöma just den satsning utvärderingen är inriktad på. Generellt har projekten inte nått upp till sina egna ursprungliga höga mål. Men ändå visar exempelvis satsningen på ITis att satsningen i olika avseenden ”överlever”. När det gäller spridning av erfarenheter är den omfattande, men det finns brister ”vad gäller den hänsyn som tagits till mottagaren i form av urval och systematik” (s. 201).

IT-användning i sig leder inte automatiskt till förutbestämda förändringar. Nissen (2002) framhåller

... att IT i sig själv inte förändrar skolan och dess resultat i någon specifik riktning, allt avgörs av hur framför allt lärarna placerar in användningen av IT i sin lärargärning och i en övergripande strategi för sitt arbete. (Nissen m.fl., 2002, s. 188)

Jedekog (2002) identifierar fyra roller som IT kan ges: lärobok, informationskälla, övningshäfte och inspiratör (se Figur 1).

Figur 1. Fyra roller för IT i skolan. (Jedekog, 2002, s. 130).

Den dominerande användningen är informationssökning. ”Detta användningsområde är så dominerande att vi kan tala om IT som ett mångsidigt verktyg i enkelspårig användning.” (Nissen, 2002, s. 189) Man identifierar dock en utveckling dels mot att användningen som informationskälla och inspiratör smälter samman, det vill säga att eleverna styr uppgiftsvalet inom av läraren fastställda gränser, dels en utveckling från denna användning till en användning som övningshäfte, där det är övningar i själva sökandet som fokuseras. Detta innebär att fakta och färdigheten att söka information fokuseras medan bearbetningen hamnar i bakgrunden. Man lyfter fram hur denna fokusering, tillsammans med ett mer individualiserat arbetssätt, innebär att dialog och samtal kommer i bakgrunden. Arbetet hamnar på en ”låg kognitiv nivå då förutsättningar för att nå förståelse kräver att man i dialog med andra utbyter och testar sina egna tankar och idéer” (s. 205).

De långsiktiga effekterna av den kompetensutveckling som ingick i många projekt är svåra att bedöma. Man rekommenderar att man ska överge projektformen och i stället se IT som en naturlig del av det löpande arbetet. För att se vad som egentligen händer där behöver utvecklingen följas på lång sikt. (Nissen, 2002)

Andersson och Grensjö (2002) har gjort en motsvarande utvärdering av KK-stiftelsens satsning på ”mindre” skolutvecklingsprojekt, vilken innefattade 60-70 projekt med anslag på totalt cirka 100 miljoner kronor (och krav på motfinansiering av samma omfattning). Satsningen ägde rum 1995-2000, men de flesta projekten var igång åren 1997-1999. Utvärderingen motsäger inte de resultat som Nissen m.fl. (2002) presenterar, men ger en kompletterande bild utifrån projekt som i storlek mer motsvarar satsningarna inom folkbildningen.

Studier av projektdokument visar att de ”mindre” projekten hade höga ambitioner för utvecklingen, men det är svårare att se av beskrivningarna vad som egentligen hände. Enkäter visar att skolutvecklingen främst har handlat om ”sociala aspekter, kön, lärande och delvis förändring av skolans organisations- och lärokultur” (Andersson & Grensjö, 2002, s. 10). Däremot finns det brister när det gäller utvecklingen av kontakter med omvärlden och av källkritiska färdigheter. Man har bland annat gjort erfarenheter av ”[m]er handlande undervisning och elevaktivitet i lärandet” (s. 11).

Projekten har ansträngt sig för att sprida sina erfarenheter, särskilt i de fall man nått upp till sina ambitioner, men intresset utifrån för att ta del av detta har varit begränsat. Kort projekttid och bristande ”kompetens vad gäller att mer systematiskt planera, genomföra, dokumentera, analysera och rapportera ett lokalt skolutvecklingsprojekt” (Andersson & Grensjö, 2002, s. 12) gör det svårt att ”dra några egentliga lärdomar” av projektrapporterna. En annan faktor av betydelse är att erfarenheter är knutna till ett sammanhang och inte

självkärlt kan lyftas ut och föras över eller spridas till andra sammanhang. Utvärderarna menar att det finns en "övertro på ställföreträdande erfarenheter" och spridning av dessa, och en övertro på "kunskapsökande" arbetssätt – man poängterar att kunskapsökande är något annat än informationssökning. Det tar också tid att utveckla värdefulla erfarenheter, vilket försvåras i korta projekt av detta slag. Andersson och Grensjö (2002) argumenterar för en förskjutning av fokus från teknik och spridning av metoder till "innehållet i den information som hämtas från olika källor på Internet och i den kunskap som eleverna konstruerar" (s. 13).

Projektens specifika bidrag till skolutvecklingen visar sig svår att identifiera – de har "kuggat i" redan pågående utvecklingsarbete och även lett vidare till verksamhet inom satsningen på ITIS. De har gett ökad tid och resurser för försöksverksamhet och har gjort att datoranvändningen utvecklats snabbare än vad som annars hade varit fallet. När det gäller förutsättningarna för att projekt ska bidra till skolutvecklingen lyfter man fram betydelsen av att projekten genomförs i sammanhang som är öppna för förnyelse, att projekt formuleras "nerifrån" och utgår från faktiska problem, att man fokuserar på innehållet i problemen snarare än på former och metoder, och även att resurser finns för teknisk support och kontinuerlig förnyelse av hård- och mjukvara.

Andersson och Grensjö (2002) formulerar slutligen en alternativ vision för satsningar av detta slag:

- Att satsa på ett begränsat antal "utvecklingsmiljöer" i allt från förskola till komvux och folkbildning, miljöer som får arbeta långsiktigt, i ett tioårsperspektiv.
- Att i dessa miljöer bygga in samverkan mellan pedagogisk forskning och utbildningspraktik, bland annat genom att lärare får genomgå forskarutbildning.
- Att bygga upp nätverk av skolor kring utvecklingsmiljöerna, för att bidra till en utveckling av erfarenheter till kunskaper och lärdomar.
- Att knyta utvärderare till denna verksamhet redan i planeringsskedet.

3. Utvärderingens uppläggning

Denna utvärdering har utformats med utgångspunkt i ett underlag som togs fram i samråd mellan representanter för Folkbildningsrådet och de båda finansierarna och samverkansparterna KK-stiftelsen och Distum (Folkbildningsrådet, 2001a). Här sägs bland annat att "[e]tt viktigt syfte med utvärderingen är lärandet – att den ska öka kunskaperna om projektens resultat" och att utvärderingen "ska syfta till att få fram underlag och analyser som komplet-

terar och fördjupar de skriftliga utvärderingar som görs av de olika projekten. Därför är det i flera fall nödvändigt att arbeta med främst intervjuer för att få ett underlag som kan ge fördjupad kunskap om viktiga frågor som vi behöver veta mer om.” Dessutom lyfts ett antal teman för utvärderingen fram, under huvudrubrikerna Projektfokus samt Verksamhetsfokus.¹⁵

3.1 Utvärderingens organisation

Genomförandet av utvärderingen organiserades så att en arbetsgrupp med representanter för Folkbildningsrådets medlemsorganisationer fick ansvar för att driva arbetet. Jag fick uppdraget att i samråd med arbetsgruppen organisera och genomföra arbetet. Under utvärderingsarbetets gång har jag träffat arbetsgruppen med jämna mellanrum, och vi har kommunicerat via en egen konferens på Folkbildningsnätet. Dessutom engagerades fyra personer med omfattande erfarenheter av att arbeta med IT-stött lärande inom folkbildningen. Deras uppgift var att genomföra intervjuer med projektledare, projektdeltagare, fortbildare etc. Dessa fyra intervjuare deltog i ett tvådagarsseminarium kring utvärderingens inriktning, intervjumetodik och utformning av intervjuer. De deltog också aktivt i arbetet med att omforma de utvärderingsteman som lyfts fram (se ovan) till intervjufrågor och intervjuguider anpassade till olika målgrupper.

3.2 Utvärderingens inriktning

Utvärderingen som helhet har en kvalitativ inriktning. Detta innebär att inriktningen har varit att beskriva och analysera satsningen på IT-stött lärande på ett, under givna förutsättningar, så fylligt sätt som möjligt, för att kunna karaktärisera och gestalta den (Larsson, 1986). Den kvalitativa inriktningen innebär en fokus på egenskaper, kännetecken, erfarenheter etc. Däremot har inte kvantitativa aspekter som antal deltagare och ekonomiska resurser fokuserats.

Strävan att ge en så fyllig bild som möjligt innebär att flera olika typer av datamaterial har använts. Intervjuer, skriftliga rapporter och enkäter ökar tillsammans möjligheten till vad som i forskningssammanhang brukar kallas ”tri-

¹⁵ Se Bilaga 1.

angulering” – att göra bilden mer heltäckande genom att se företeelsen från flera olika håll.¹⁶

Uppdraget att utvärdera har genomförts i slutet av och efter de aktuella satsningarna. Det handlar alltså i det avseendet om en summativ utvärdering, som samlar upp och summerar lärdomar och erfarenheter. Samtidigt kan den givetvis även ha en formativ funktion, genom att man i det fortsatta arbetet med IT-stött lärande inom folkbildningen kan ta vara på projekterfarenheterna och forma framtiden utifrån de kunskaper som genererats. Utvärderingsuppdraget formulerades i denna riktning – inte i första hand att blicka tillbaka och se vilka mål som uppfyllts, utan snarare att ta vara på erfarenheter av värde för fortsättningen.

Utvärderingsuppdraget omfattar alltså verksamhet inom följande fyra områden:

- IT-stöd i folkbildningsverksamheten
- Utveckling av lokala lärcentra
- Regionala resurspersoner
- Fortbildningsinsatser för folkhögskollärare och cirkelledare

För att kunna genomföra uppdraget med den tid och de resurser som stod till förfogande gjordes urval av olika slag. Som helhet gjordes urvalet för att täcka in ett så brett spektrum som möjligt när det gäller spridning geografiskt, mellan folkhögskolor och mellan olika studieförbund. Urval, genomförande och datamaterial inom de fyra områdena ser ut på följande sätt:

3.3 IT-stöd i folkbildningsverksamheten

Inom detta område genomfördes totalt 78 projekt.¹⁷ Bland dessa valdes tio projekt ut att ingå i utvärderingen. Urvalet gjordes utifrån ovanstående kriterier och dessutom för att täcka in projekt med olika typer av innehåll och olika slags erfarenheter, bland annat när det gäller grad av framgång/motgång i genomförandet (det sistnämnda med hjälp av de bedömningar Folkbildnings-

¹⁶ Triangulering är en term som hämtats från navigation till sjöss. Där kan du genom att ta ut kompassriktningen till två olika landmärken etc. dra ut två linjer på sjökortet – landmärkena och punkten där linjerna möts bildar en triangel, och du kan vara relativt säker på att du befinner nära den punkt där linjerna möts.

¹⁷ En förteckning över samtliga projekt återfinns i Bilaga 8. Material från ett stort antal projekt finns tillgängligt på Folkbildningsnätets Pedagogiska resurser, www.puf.folkbildning.net

rådets projektsamordnare kunde göra utifrån rapporter från och kontakter med projekten). Inom varje projekt intervjuades projektledaren, och i de fall ledningsuppgiften var uppdelad på administrativ respektive pedagogisk ledning intervjuades båda dessa personer.¹⁸ Dessutom intervjuades en eller flera deltagare i sju av projekten.¹⁹ (I tre projekt fick vi av praktiska skäl inte möjlighet att intervjua någon deltagare, till exempel på grund av att deltagarna hade slutat på skolan och var svåra att nå.) Intervjuerna genomfördes av de anlitade intervjuarna samt i några fall av mig. De skrevs ut i utförliga sammanfattningar (ej ordagranna utskrifter). Utöver intervjuerna består datamaterialet även av slutrapporter från åtta projekt (från två av projekten har vi inte fått någon slutrapport).

3.4 Utveckling av lokala lärcentra

Distum gav stöd till sju lärcentra på olika håll i landet.²⁰ Av dessa ingår två i utvärderingsmaterialet. Materialet från dessa lärcentra ser ut på motsvarande sätt som från projekten ovan – intervjuer (med båda projektledarna och dessutom med deltagare i ena fallet) och slutrapporter.

3.5 Regionala resurspersoner

När det gäller de regionala resurspersonerna lades utvärderingen upp något annorlunda. För det första genomfördes en kollegial utvärdering i samband med en avslutande samling med resurspersongruppen. De nio resurspersoner som var närvarande fick då intervjua varandra utifrån ett förutbestämt frågeunderlag.²¹ Alla sammanfattade sedan de intervjuer de gjort skriftligt. Skriftliga slutrapporter föreligger från alla resurspersoner utom en, och de ingår också i underlaget. Slutligen skickades en enkät ut till ett urval av ”sannolika avnämare” till resurspersonerna, för att på så sätt få del av erfarenheter från

¹⁸ Intervjuguiden, se Bilaga 2 och 3. I de fall båda rollerna fylldes av en person samordnades de två intervjuguiderna, eftersom vissa överlappningar finns.

¹⁹ Intervjuguide, se Bilaga 4.

²⁰ Dessa sju lärcentra finns förtecknade i Bilaga 9. Distum har även gett stöd till andra lärcentra i en senare projektomgång som inte ingår i denna utvärdering.

²¹ Frågeunderlag, se Bilaga 5. En av resurspersonerna var frånvarande och intervjuades av mig vid ett senare tillfälle. En resursperson som hade lämnat sitt uppdrag i förtid var inte delaktig i utvärderingen.

de som nyttjat resursen.²² Urvalet till enkäten gjordes i två steg. Först valdes tre regioner i olika delar av landet ut. Därefter gjordes urval bland de namn som fanns på listor från de aktuella resurspersonerna över ”avnämare” – deltagare på seminarier och kurser de anordnat, eller personer de mött i andra former. Totalt sändes 76 enkäter ut, och 29 svar erhöles.

3.6 Fortbildningsinsatser för folkhögskollärare och cirkelledare

Från detta projekt och dess olika delar finns omfattande skriftliga rapporter. Utöver dessa rapporter utgörs underlaget av intervjuer med ett urval av de som ansvarade för genomförandet. Dels tre personer ur den grupp som ansvarade för fortbildningsinsatser för folkhögskollärare, dels ansvariga för genomförandet i fyra av studieförbunden (här valdes studieförbund med olika inriktning på genomförandet av insatserna). Intervjuerna genomfördes av de anlitade intervjuarna.²³

3.7 Analysen

I det fortsatta arbetet har det samlade materialet bearbetats och analyserats. Dels har vissa översiktliga beskrivningar av projekt och annan verksamhet gjorts, dels har den beskrivna verksamheten och erfarenheterna analyserats och strukturerats för att lyfta fram teman eller kategorier som på olika sätt belyser centrala erfarenheter av verksamheten. Jag har gjort det huvudsakliga arbetet med denna analys, men även här har arbetet gjorts i samråd med den nämnda arbetsgruppen.

3.8 Reflektioner över uppläggnen

De resurser som har stått till förfogande för utvärderingen har inte räckt till någon heltäckande översikt över samtliga projekt, utan vi har fått göra ett urval. Detta innebär givetvis att inte alla erfarenheter har kunnat tas tillvara. Det urval som har gjorts innebär förhoppningsvis ändå att de viktigaste ty-

²² Enkät med följebrev, se Bilaga 6.

²³ Intervjuguide, se Bilaga 7.

perna av erfarenheter har kommit fram. Urvalet har inte gjorts representativt i meningen att de vanligaste typerna av projekt är representerade i störst utsträckning. I stället var strävan att få så stor variation som möjligt inom urvalet, vilket innebär att vi bör ha fått fram många olika slags erfarenheter i relation till det begränsade antalet projekt m.m. Möjligheten till generalisering bygger inte på den kvantitativa logiken utan snarare handlar det om möjligheter till vad Larsson (2001) kallar ”generalisering via igenkännande av gestaltning”. Det handlar om att denna rapport gestaltar vissa drag som kan känneteckna det IT-stödda lärandet, och genom att ta del av denna gestaltning kan du som läsare känna igen dig och lära dig något nytt även om motsvarande verksamhet i andra sammanhang.

Uppdraget att utvärdera var formulerat så att det anknöt till en processinriktad utvärderingsmodell. Om man inom en sådan modell vill kunna förstå processen krävs kunskap om såväl förutsättningar för verksamheten som dess process och resultat (Franke-Wikberg, 1992). Att utvärderingen gjordes i slutet av projektperioden gör det svårare att få en sådan helhetsbild, eftersom förutsättningarna och processen endast har kunnat studeras i efterhand. När det gäller resultaten saknas dessutom av naturliga skäl möjlighet att se vilka resultat satsningarna leder till på längre sikt.

Kunskapen om förutsättningar, process och resultat bygger till största delen på det som olika aktörer i verksamheten själva har rapporterat – i intervjuer och i skriftliga rapporter. Vi har inte haft möjlighet att inom ramen för utvärderingen ta del av själva verksamheten. Här finns givetvis en risk att beskrivningarna inte överensstämmer med den verksamhet som har genomförts. För att balansera detta har den ansvariga arbetsgruppen bidragit med sina synpunkter utifrån egna praktiska erfarenheter. Dessutom bestod intervjuargruppen av folkbildningsverksamma med erfarenhet av verksamheten, vilket bör ha bidragit till deras möjlighet att genom relevanta följdfrågor få en så fyllig bild som möjligt av verksamhet och erfarenheter.

Att de fyra intervjuarna var (och är) aktiva inom folkbildningen är alltså en styrka i detta avseende. Samtidigt varierade deras erfarenhet av att genomföra och dokumentera intervjuer av detta slag. Den beskrivna introduktionen i intervjumetodik genomfördes därför för att ge en grundläggande kvalitetsnivå.

De intervjuer som de regionala resurspersonerna gjorde med varandra i den kollegiala utvärderingen byggde på ett formulär som jag hade tagit fram med utgångspunkt i dels de formulerade utvärderingsteman, dels min kännedom om verksamheten. Tanken var att de frågor resurspersonerna upplevde som mest relevanta skulle besvaras i första hand, men de menade ändå att antalet frågor var alltför stort i förhållande till den tid som stod till förfogande. Att involvera resurspersonerna även i formuleringen av centrala och rele-

vanta frågor skulle troligen ha ökat kvaliteten på utvärderingen, men även tidsåtgången.

När det gäller enkäten till de regionala resurspersonernas ”avnämare” finns också brister, bland annat beroende på tidsfaktorn. Det var svårt att få fram underlag med namn för urval och utskick av enkäter, då dokumentation av detta slag inte direkt ingick i resurspersonernas uppdrag och därför inte fanns omedelbart tillgänglig. Detta ledde till att enkäten sändes ut sent i förhållande till resurspersonuppdragets avslutning, vilket kan ha bidragit till den låga svarsfrekvensen.

Projekt, lärcentra, resurs- personer, fortbildning

4. IT-projekt och lärcentra

I utvärderingens urval ingår alltså tio projekt inom området IT-stöd i folkbildningsverksamheten samt två lärcentra. I detta kapitel beskrivs dessa översiktligt för att sedan återkomma i den mer tematiska redogörelsen för olika typer av erfarenheter från verksamheten.

4.1 Tio projekt med IT-stött lärande

Följande tio projekt har studerats. Här ges en kort beskrivning av respektive projekt. Först beskrivs de fem studerade projekt som genomfördes inom studieförbund och sedan de fem från olika folkhögskolor.

4.1.1 StudyNet

StudyNet var ett projekt som drevs av Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet (NBV). Projektet innebar att man byggde upp en plattform för distanslärande på Internet. Målgruppen var i första hand äldre och invandrare. En viktig erfarenhet från projektet var att planen var alltför ambitiös. Det var svårt att rekrytera deltagare, speciellt i de primära målgrupperna, och man

nådde inte så många som man hade tänkt sig. Upplevelsen var att tiden inte riktigt var ”mogen” för projektet. Fokus hamnade därför snarare på metodutvecklingen. Kommunikationen betonades som central för lärandet. Studiemiljön är också av intresse. Planen var att använda NBV:s datorstugor på olika håll i landet, men det blev inte så mycket av detta, utan snarare var studiemiljön hemmet.

4.1.2 SE Lyftet

Detta projekt genomfördes av Arbetarnas bildningsförbund (ABF) på flera håll i landet. Tanken var att kombinera cirkelformen med distansstudier för gymnasiekompetens i Svenska och Engelska via Internet på Statens Skola för Vuxna (SSV). ABF samarbetade med fackföreningar och i någon utsträckning med Hysresgästföreningen. Målgruppen var lågutbildade män, och alla deltagare utom en tillhörde denna grupp. Det visade sig, precis som i andra vuxenutbildningssammanhang, inte vara så lätt att rekrytera denna grupp. Yttre motivation som möjlighet till högre lön var viktigt, liksom möjligheten att få studiestöd och att studera dagtid. En annan svårighet i rekryteringen var att nå deltagare på den tänkta nivån, och flera grupper studerade också på en mer grundläggande nivå. Gruppen, som träffades fysiskt, var viktig för resultatet och för att man inte avbröt studierna. I projektet kombinerades alltså individuella distansstudier via nätet med samarbete i en cirkelgrupp som träffades fysiskt under längre arbetspass (halv- eller heldagar).

4.1.3 Kvalité i klubben med IT

Klubben är i detta fall en idrottsförening. Projektet drevs av SISU²⁴ Halland och syftade till att utveckla föreningar genom IT-stödd studiecirkelverksamhet. Det huvudsakliga motivet för att använda IT är att bli effektivare och på så sätt få mer tid för kärnverksamheten, idrotten. Gensvaret från föreningarna var litet, vilket kan förklaras med att detta med IT-stöd är något nytt i sammanhanget, och att föreningarna har fullt upp med sin pågående verksamhet. IT-stödet visade sig fungera bäst för grupper som inte träffades så ofta ändå, som styrelser där sammanträden kan göras kortare genom att vissa frågor lyfts över till nätet, och för kontakten med och mer teoretiskt inriktad

²⁴ SISU = Svenska Idrottsrörelsens Studieförbund, men det är endast förkortningen som används som namn, numera främst i beteckningen SISU Idrottsutbildarna.

utbildning av distriktslag på ungdomsnivå mellan lagets fysiska samlingar. I projektet användes Folkbildningsnätet.

4.1.4 Från mailkapacitet till digital mötesplats

Detta projekt genomfördes av Studieförbundet Vuxenskolan inom ramen för en av dess medlemsorganisationer – Centerkvinnorna. Projektet var främst knutet till en utbildning kallad Kvinnokraft, vilken genomfördes av Centerkvinnorna centralt med deltagare utsedda av distrikten runt om i landet. En omgång av denna utbildning genomfördes och en påbörjades inom projektets ram. I den första omgången ingick inte IT-inslagen som en förutsättning från början, utan projektet integrerades i utbildningen i startskedet. Detta innebar att intresset för IT-inslagen varierade. Intresset, liksom datortillgången, var faktorer som gjorde att engagemanget för projektet varierande mellan kursdeltagarna. Trots detta gav IT-projektet värdefulla tillskott i utbildningen. Den digitala mötesplatsen var Centerpartiets FirstClass-system, vilket bidrog till att stärka nätverket mellan deltagarna. (Dessutom ingick fysiska träffar som en huvuddel i utbildningen.) IT-kunskap i sig var också ett för deltagarna värdefullt resultat. En viktig del av projektet var en digital skrivarcirkel som genomfördes inom Kvinnokraftskursen. Skrivande av exempelvis insändare och debattinlägg är en viktig del i det politiska arbetet. I den andra utbildningsomgången, som påbörjades i projektets slutskede, var IT-inslagen en integrerad del som ingick i förutsättningarna från början.

4.1.5 Data – en väg till det svenska språket

Studiefrämjandet i Umeå genomförde detta projekt, där datorer användes i närundervisning, som komplement för individualisering och för att öka motivationen. Målgruppen var invandrare med låg nivå på sina kunskaper i svenska språket. Man samarbetade bland annat med Sfi-verksamheten (svenska för invandrare) och med socialtjänsten vid rekryteringen till projektet. Undervisningen skedde i små grupper, där diskussion och dialog i klassrummet kombinerades med utflykter, studiebesök samt individuellt arbete vid datorn. Projektet hade ett demokratiskt syfte – deltagarna skulle kunna följa med i sina barns utveckling bättre och kunna delta mer aktivt i samhället. Uppläggningsen var dessutom demokratisk genom att deltagarna kunde påverka sin studie-situation. För en grupp kvinnor var inte undervisning i svenska särskilt intressant, och därför blev i stället en sykurs ingången till ett ökat intresse för svenskundervisning och en datakurs. Verksamheten var framgångsrik, men

ett problem i efterhand blev att resurserna (utan projektet) inte räckte till att genomföra verksamheten på det sätt som man hade goda erfarenheter av.

4.1.6 Problembaserad miljöutbildning på distans för scoutledare

Inför det stora riksomfattande scoutlägret Scout 2001 drev Kjesäters folkhögskola ett projekt som innebar genomförandet av en miljöutbildning för lägreets 2 500 funktionärer. Tanken var att utbildningen skulle genomföras problembaserat och i grupp via Folkbildningsnätet. Den pedagogiska tanken var att arbeta med konsekvensanalyser och att formulera egna frågor knutna till den egna arbetsuppgiften på lägret. Den nätbaserade delen blev dock främst individuellt inriktad. Det nätbaserade kompletterades i stället med fysiska träffar på folkhögskolan, där grupper som sedan skulle arbeta tillsammans på lägret träffades. Ett centralt problem i projektet var att det låg vid sidan av den huvuduppgift som alla faktiska och möjliga deltagare hade accepterat att arbeta med på ideell basis. Miljöutbildningen ingick inte i det man i första hand hade anmält intresse för att arbeta med, och den hamnade därför lite utanför – något som gällde även på ledningsnivå där man hade gett skolan ett uppdrag och sedan prioriterade andra, kanske mer påtagliga och ”akuta”, arbetsuppgifter.

4.1.7 Med karpdammen i slkTe

Detta projekt genomfördes på Jakobsbergs folkhögskola och kombinerade arbete med att renovera en karpdamm med redovisning och publicering av detta arbete på Internet. Projektet var till större delen integrerat i verksamheten i skolans allmänna kurs. Projektet bemöttes positivt på skolan, och intresset för de ingående delarna ökade. Problemen gällde i första hand publiceringen på Internet. Man upplevde ett motstånd bland eleverna, en rädsla för att ”publicera sig”, där de frågade sig om det de hade gjort verkligen skulle duga. Dessutom fanns det problem med tekniken – att göra hemsidor etc. – där det tog alltför lång tid och där läraren fick ta över en del av arbetet. Slutligen fanns det ett problem med att nå ut. Gensvaret på hemsidan var litet – hur hittar de som skulle kunna vara intresserade till en sådan sida på nätet?

4.1.8 Digital portfolio

Den digitala portfolion användes inom ett projekt på Fornby folkhögskola. Deltagarna var vuxna med förvärvade hjärnskador. De åtta deltagarna på skolans kurs för denna grupp deltog i projektet. Man hade redan tidigare arbetat med portfoliomethodik i denna utbildning. Nu introducerades en digital portfolio – motivet för detta var bland annat att ta vara på den motivation för arbete med datorn som fanns bland de yngre män som utgjorde en stor del av deltagargruppen. Portfoliomethodiken handlar om att dokumentera deltagarnas utveckling med fokus på det som är positivt. Portfolion fick en viktig roll när det gäller att organisera och strukturera deltagarnas läroprocess, och detta hjälpte dem att ta ett ökat ansvar för sitt lärande. Erfarenheterna var i huvudsak positiva. Projektet genomfördes alltså inom närundervisning som bedrevs på heltid.

4.1.9 KOMIK

Projektet genomfördes på Kvinnofolkhögskolan, och deltagare var lärarna (handledarna) på skolan vilka deltog i tjänsten. Syftet var dels att kunna använda IT bättre i arbetet, dels att öka möjligheten att delta i det demokratiska rummet. Det var alltså lärarna som var den primära målgruppen, vilket indirekt bidrog till den pedagogiska utvecklingen av den verksamhet som elever/kursdeltagare deltog i. Projektet genomfördes i två delar. Det första året innebar huvudsakligen att ett antal lärare deltog i en mer strukturerad ”undervisning”. Här spelade den korta förberedelse tiden in – detta var det bästa man kunde göra på relativt kort tid. Det andra året byggde på att lärarna (frivilligt) lämnade in egna projektidéer och fick utrymme i sin tjänst för att, integrerat i det ordinarie arbetet, arbeta med och utveckla dessa idéer. I anslutning till detta genomfördes även gemensamma didaktiska seminarier. Man betonade ett förhållningssätt där tekniken inte ska styra pedagogiken, vilket innebär att det är viktigt med kunskap om vilka problem som handlar om teknik och vilka som handlar om kunskap i programhantering. Projektet var en del i en större utveckling av IT-stödet på skolan, vilket man förväntade skulle öka förutsättningarna för ”fortlevnad”. Folkbildningsnätet användes på skolan och i projektet, men även en extern e-postserver och ett eget lokalt nätverk. Detta för att minska sårbarheten – ”om inte tekniken fungerar på ett nät, kan vi utnyttja något av de andra”. Ett intressant indirekt resultat av projektet var när en grupp elever/kursdeltagare som arbetade med digital video gjorde en film om EU-toppmötet i Göteborg i juni 2001 ur kvinnoperspektiv – och lade ut filmen på Internet.

4.1.10 Flexibelt lärande för skiftarbetare

Detta projekt riktade sig alltså speciellt till skiftarbetare och genomfördes av Framnäs folkhögskola. Rekrytering genomfördes i samverkan med fackförningarna på några större företag, och i rekrytering såväl som i övrigt hade man ett gott samarbete med både fack och arbetsgivare. Ämnesinnehållet i studierna bestämdes utifrån målgruppens önskemål, och arbetsgivarna såg värdet av att kurser anordnades utifrån de anställdas egna önskemål. Syftet med projektet var inte att styra in på ett visst ämnesinnehåll, utan att väcka intresse för studier, och speciellt för distansstudier och för datorn som hjälpmedel. Kurserna organiserades med en kombination av fysiska träffar (på folkhögskolan) och distansstudier via Folkbildningsnätet.

4.2 Två lärcentra

Följande två lärcentra är de som ingår i utvärderingens underlag. Här ges endast en mycket kort beskrivning. En närmare beskrivning ges nedan i kapitel 6.4 *Lärmiljöns betydelse*.

4.2.1 Möjligt vetande med modem

Det ena lärcentrumprojektet som studerats genomfördes i Lycksele kommun, av Frikyrkliga studieförbundet i Västerbotten. Projektet handlade om mer informella studier utifrån individuella planer, i lärandegrupper i ett antal byar i kommunen. Verksamheten var knuten till arbetet med glesbygdsutveckling.

4.2.2 Hjärngymmet

På Medborgarskolan i Ängelholm har ett lärcentrum byggts upp under namnet Hjärngymmet. Verksamheten i projektet var inriktat på distansstudier, i första hand inom folkbildningsnätverk på distans. Man nådde allmänheten, men även särskilda målgrupper som äldre och psykiskt funktionshindrade.

5. Särskilda utvecklingsatsningar

Två av IT-satsningens delar var inriktade på mer generellt stöd och kompetensutveckling, utan direkt koppling till specifika projekt. Man satsade dels på en organisation med regionala resurspersoner, dels på att utveckla fortbildningen av folkhögskollärare och cirkelledare. Dessa delar riktade sig till alla, oavsett om man hade fått särskilt projektstöd eller ej. För att anknyta till Folkbildningsrådets IT-strategi så är det en fråga om tillgänglighet och demokrati att alla ges möjlighet att ta del av stöd, och inte enbart organisationer med eldsjälur som initierar projekt.

Satsningen på resurspersoner var relativt förutsättningslös och innebar att stöd ställdes till förfogande. Fortbildningssatsningen var däremot fokuserad på att fortbildningsmaterial skulle tas fram. Produktionen av material skulle föregås av behovsanalyser, och materialet skulle sedan testas, utvärderas och spridas.

5.1 Regionala resurspersoner

Satsningen på regionala resurspersoner var speciell, med avseende på att den riktade sig samlat till såväl folkhögskolor som studieförbund i hela landet. Detta till skillnad från projekt och lärcentra, vilka drevs lokalt, regionalt eller centralt av enskilda folkhögskolor eller studieförbund. Satsningen på fortbildning var också mer uppdelad – på folkhögskolor respektive på varje studieförbund för sig.

5.1.1 Resurspersonernas erfarenheter

Erfarenheterna av arbetet som resursperson varierade kraftigt. De mest positiva erfarenheterna gäller arbetet med konkret och praktiskt stöd, där det handlar om ”gräsrotskontakter”. Det personliga mötet har upplevts som viktigt. En erfarenhet från flera håll är att arbetet innebar en utveckling mot mer handfast stöd. Att arbeta med en ”lokal IT-plan” kunde vara en bra start på en diskussion. Det var dock svårare att introducera tanken om IT-planer i studieförbunden. Resurspersonen kunde fungera som ”bollplank”, och bollplancket har behövts för dem som har nyttjat det. Inspiration utifrån kan vara värdefullt.

Resurspersonuppdraget var något nytt, och det var inte fördefinierat när det gäller detaljer i innehållet. Uppläggningsen diskuterades i gruppen av resurspersoner. En uppgift som formulerades så småningom var att arrangera

regionala konferenser/seminarier, vilket i allmänhet (men inte överallt) blev en uppgift som var konkret, kunde genomföras och nådde fram till en större eller mindre grupp i regionen.

Efterfrågan på resurspersonernas tjänster har i allmänhet motsvarat den tid som har stått till förfogande, men resurspersonerna menar att behovet borde vara större. En erfarenhet i anslutning till detta är att en inventering av behov kan uppfattas som en yttre kontroll, vilket kan göra det svårt att just få en rättvisande bild av behovet. Ett exempel på prioritering är att resurspersonen i en region prioriterade studieförbunden, eftersom folkhögskolorna redan hade egna IT-projekt och en utveckling på gång.

Den spontana efterfrågan innebär också att det är de som är positiva till användning av IT-stöd som hör av sig. Den som inget gör behöver inte heller något stöd. Erfarenheten är att både *behov* och *insikt* varierar – och båda faktorerna krävs för att man ska ta steget och efterfråga stöd.

Man kan också se en variation i hur resurspersonerna tolkade och genomförde sitt uppdrag – från att ägna sig mer åt uppsökande verksamhet till en inställning att ”inte pracka på”. Här är frågan hur mycket man som till exempel resursperson ska ”sälja sig” respektive vänta på att efterfrågan kommer. Hur påstridig ska man vara? En synpunkt är att ett ointresse också kan vara uttryck för en sund skepsis – det bör vara tillåtet att inte ta del av stödet. När efterfrågan får styra kan det för övrigt innebära att denna efterfrågan först uppstår i den egna organisationen där man är känd – vilket kan innebära att den egna organisationen får del av mer stöd. Sammanfattningsvis kan man säga att en mer aktiv marknadsföring av den regionala resursen i allmänhet gav större resultat.

Resurspersonernas egna erfarenheter av arbetet med uppdraget varierade – från att det regionala stödet är bra och viktigt till att det var det svåraste uppdrag man någonsin haft, med stora svårigheter att nå ut. Möjligheterna att erbjuda fortbildning inom regionen var i något fall särskilt viktiga för att nå ut – att inte behöva resa långt bort för att få ta del av fortbildning upplevdes som positivt. Allmänt sett tar det tid att hitta sin roll i en sådan här ny funktion, och det tar tid att bygga upp det nätverk som krävs.

En väsentlig erfarenhet är att satsningen tydliggjorde organisationens mångfald. Den egna organisationstillhörigheten verkar ha haft betydelse för framgången i arbetet – erfarenheterna är olika beroende på om man kommer från en folkhögskola, ett studieförbund eller ett länsbildningsförbund. (Mer om detta i kapitel 8. *Folkbildningens organisation och IT-stött lärande*.) Organisationen ser också olika ut i folkhögskolor respektive studieförbund, med en mer decentraliserad och utspridd verksamhet i studieförbunden. Det var svårare för resurspersonerna att nå cirkelledarna än att nå folkhögskollärarna.

5.1.2 Synpunkter från avnämarna

De som har tagit del av resurspersonernas insatser menar att de har fått insikt och stöd, ökad medvetenhet, vidgade vyer, idéer, stimulans och kontakter. Erfarenheterna är alltså positiva. Enkätsvaren visar att man fick ett bra stöd när resurspersonen fanns inom den egna organisationen. Att det finns resurspersoner som fungerar som samordnare mellan studieförbund och folkhögskolor kan upplevas som bra (även om andra delar av utvärderingen pekar på problemen med denna samordning), och det upplevs som bra att någon håller sig a jour med utvecklingen och sprider kunskap.

Men de som tagit del av resurspersonernas tjänster menar ändå att det fortfarande behövs mycket utbildning inom området – tips, metoder, förståelse för nyttan med IT-stöd och förståelse för/om metoder är exempel på vad som framhållits. Man menar att de centrala organisationerna behöver bearbetas för att verksamheten med IT-stöd ska bli etablerad. Man saknar information om fortbildning och önskar mer samverkan och lokalt utbyte. Kontinuitet, uppsökande verksamhet, uppföljning och synpunkter på den egna verksamheten är exempel på andra former av stöd som efterfrågas.

5.1.3 Synpunkter från icke-avnämare²⁵

Bland dem som inte har tagit del av resurspersonens stöd trots att de har känt till möjligheten finns två kategorier. Antingen har man inte haft tid, eller också har man inte upplevt något behov av stöd. Här framhålls alltså faktorn *tid*, vilket kompletterar resurspersonernas erfarenhet av att behov och insikt är centralt.

De som inte kände till möjligheten önskade bland annat få kontakt med sin resursperson, man ville ha information (till exempel om vad som kan efterfrågas). Man efterfrågade utbyte med andra och ett lokalt perspektiv med överblick över IT-satsningarna inom regionen. Att mötesplatser är viktiga var något som framhölls.

²⁵ Här ska framhållas att de ”icke-avnämare” som svarade på enkäten utgör en begränsad grupp – de skulle enligt de uppgifter som fanns tillhöra gruppen ”avnämare”, vilken var den huvudsakliga målgruppen för enkäten, men uppgav att de inte hade tagit del av resurspersonens tjänster. Det kan exempelvis bero på att de hade varit anmälda till ett seminarium och stod på deltagarlistan men sedan aldrig deltog.

5.2 Fortbildning i studieförbund

Satsningarna på fortbildning i studieförbunden innebar att varje studieförbund fick styra sina satsningar, men det fanns även vissa gemensamma inslag. Pengarna fördelades så att en gemensam del fanns för att hålla ihop projektet, och varje studieförbund fick sedan dels en grundpott, dels en pott utifrån omfattningen på förbundets verksamhet.

5.2.1 Värdefullt utbyte mellan studieförbunden

Inom ramen för studieförbundens fortbildningssatsningar genomfördes viss gemensam verksamhet. Här skedde ett utbyte inom en grupp som bestod av de ansvariga från de olika studieförbunden. Detta utbyte upplevdes som givande, liksom deltagandet i en gemensam 5-poängskurs på Linköpings universitet, en uppdragsutbildning kallad ”Att utbilda utbildare och cirkelledare i studiecirkel med IKT-stöd”.

De positiva erfarenheterna av detta utbyte verkar dock inte ha lett till långsiktig samverkan. Det visade sig att dialogen i gruppen ”dog” när den gemensamma verksamheten var slut. Kanske var det ett alltför kort projekt för att bygga upp varaktiga kontakter?

5.2.2 Utveckling av studieförbundens profiler

Insatserna i de olika studieförbunden har varit av olika slag. Man har upplevt detta fria stöd till respektive studieförbund som en möjlighet för studieförbunden att profilera sig – något som har efterfrågats i relation till frågan varför det ska finnas ett antal studieförbund. Det verkar också som om man har tagit vara på denna möjlighet. Insatserna i de olika förbunden ser olika ut. Här följer exempel på några olika varianter:

- Att arrangera cirkelledar/handledarutbildningar.
- Att ta fram skriftliga handledningar för dels cirkelledare, dels deltagare, om hur man leder/studerar på distans.
- Att utveckla IT-stödd cirkelledarutbildning.
- Att göra en omfattande cirkelledarundersökning (där cirkelledarna är i fokus men övriga aktuella grupper också finns med i bilden), och utifrån detta utveckla en IT-strategiplan, vidta åtgärder och revidera ledarutbildningen så att IT blir en integrerad del.
- Att fördela insatserna på såväl lokala projekt som centrala insatser.

Avslutningsvis några blandade synpunkter och erfarenheter: Lokal utveckling kan ses som värdefull även om idéer som bygger på eldsjälsinsatser inte sprids – det händer faktiskt något i den lokala verksamheten. SISU:s satsning inom idrottsrörelsen fick stort genomslag. Här var konsulenterna viktiga som länkar till de ideella ledarna. Från ett studieförbund kommer en tanke som liknar KK-stiftelsens satsning på ”fyr tornsprojekt”: Goda exempel sprider idéer bäst.

5.3 Fortbildning i folkhögskolan

Satsningarna på fortbildning riktad till folkhögskollärare var knutna till den befintliga regionala fortbildningsorganisationen. Här genomfördes en omfattande behovsanalys. Identifieringen av behov ledde sedan till ett arbete med att utveckla fortbildningen. Det centrala var att utveckla fortbildningskurser av olika slag. Ett stort arbete lades ner på detta, och ett utbud av kurser togs fram. Utvecklingsarbetet var alltså knutet till en regional organisation, men syftade till att erbjuda fortbildning till alla, och samverkan i arbetet med utveckling skedde även över regionala gränser.

En erfarenhet var att det delvis visade sig vara svårt att få intresserade testskolor och kursdeltagare när kurserna skulle genomföras ”på prov” – trots att innehållet byggde på en behovsanalys. Erfarenheterna visar också att en ”traditionell” organisation kan behöva utvecklas om man vill få genomslag för nya former för verksamheten.

En del av satsningen var en utvärdering/analys som gjordes i samverkan med Folkhögskolläraryrket på Linköpings universitet. De studerande gjorde fältstudier och analyserade tillsammans med lärarutbildarna verksamheten i bland annat den försöksverksamhet med fortbildning som genomfördes. Huvudfrågan var hur folkhögskolan möter IKT och IKT-stödd pedagogik, vilket leder till generella resultat som inte enbart handlar om fortbildningsfrågor. Resultaten visar bland annat att det finns en välgrundad skepticism men ändå en positiv bild av den IKT-stödda pedagogiken och dess möjligheter i folkhögskolan. Man framhåller också riskerna med att datorstödet uppmuntrar till ensamarbete snarare än samarbete och att gränserna för lärarnas arbetstid kan suddas ut (man kan känna att man ständigt måste arbeta). Den befintliga strukturen i form av schema, lokaler etc. motverkar en förändring och gör att den traditionella utbildningsformen ändå ”härskar”. (Skörde-man m.fl., odaterad)

5.4 Summering av fortbildningsatsningen

Ett stort arbete har lagts ner på att ta fram olika typer av fortbildningsmaterial, vilket var fortbildningsatsningens huvudfokus. Ett omfattande material finns nu tillgängligt. Satsningarna inom studieförbund respektive folkhögskolor ser dock olika ut. Cirkelledarsatsningen var decentraliserad till de olika studieförbunden, medan folkhögskollärarsatsningen var decentraliserad regionalt. Detta innebar att studieförbunden gjorde olika insatser var för sig – de fick en möjlighet att profilera sig. Den samverkan som fanns upplevdes som positiv men verkar inte ha behållit sin livskraft. Folkhögskolornas regionalt uppdelade arbete ledde fram till ett för landet gemensamt utbud av fortbildning. Folkhögskolesatsningen fokuserade i första hand på utvecklingsarbetet, medan man inom studieförbunden i större utsträckning även verkar ha nått fram till konkreta och *genomförda* åtgärder som en förändrad cirkelledarutbildning eller skrivna handledningar.

Lärande, demokrati, organisation

6. IT-stött lärande i folkbildningen

Inom folkbildningen finns ett pedagogiskt ideal där en av de bärande tankarna är betydelsen av dialog och kommunikation mellan människor för att utveckla lärande och bildning. Det finns en tydlig ambition att förverkliga denna idé om dialog och kommunikation (även) när man utvecklar IT-stöd inom folkbildningen. Det är alltså en idé som i sina grunder är densamma oavsett om det handlar om verksamhet med eller utan IT-stöd. Det är främst när det gäller distanslärande som denna kommunikativa aspekt har lyfts fram, kanske för att man är medveten om de problem som ändå finns med virtuell kommunikation. IT-stöd innebär dock inte enbart distansstudier. Här kommer jag även att belysa IT-stödets betydelse för att ge struktur åt studierna, och som ett verktyg för gestaltande, uttryckande verksamhet. Relationen mellan närhet och distans pekar också på betydelsen av att belysa individens studiemiljö, oavsett vilken miljö det är frågan om.

6.1 Den pedagogiska idén – kommunikation i fokus

Detta innebär att *kommunikationen* står i fokus, som en grundsten i den pedagogiska idén. Ambitionen är densamma i en distanscirkel eller en distanskurs som i en närstudiecirkel där deltagarna träffas. Samma material ska kun-

na användas. Det viktiga är dialogen, kommunikationen mellan deltagarna. Mötet är en möjlighet att träffas på lika villkor för att bilda kunskap. Utmaningen är att skapa ett sådant möte, oavsett om man möts fysiskt eller virtuellt.

6.1.1 Aspekter på IT-stött lärande och flexibilitet

Projektverksamheten har inrymt ett mycket brett spektrum av verksamheter. Här har även funnits projekt (se Lyftet) där en central del har varit att deltagarna har studerat på distanskurser som är inriktade på behörighet och som har anordnats av en extern anordnare (Statens Skola för Vuxna, ssv²⁶). I detta fall fungerar inte det IT-stödda lärandet på distans i enlighet med det kommunikativa idealet. Men trots det finns strävan mot folkbildningsmässiga arbetsformer. Dessa kommer dock inte till uttryck i själva distansstudierna. Där emot innebär projektet att man har organiserat en gemensam studiemiljö för studier på distans, där kommunikationen främst utvecklas i den cirkelgrupp som möts fysiskt, och som har det gemensamt att de studerar samma kurs(er) på distans. Detta kan ses som en variant av det flexibla lärandet, som är tänkt att kombinera distans- och närinslag på det sätt som passar individen på bästa sätt.

Flexibilitet i studierna kan betyda olika saker. En innebörd som har lyfts fram i en del av satsningarna är möjligheten för olika individer att lära på olika sätt – samtidigt. Det vill säga att olika individer deltar i samma kurs eller cirkel, men genom att var och en studerar i sin egen miljö och i sitt eget sammanhang ökar möjligheterna att anpassa studierna efter sina egna behov.

Flexibiliteten innebär även en möjlighet att oberoende av exempelvis avstånd och typ av uppdrag mötas med sina olika erfarenheter. Mötet oberoende av typ av uppdrag har främst lyfts fram i verksamhet knuten till ett studieförbunds medlemsorganisation (sisu:s fortbildnings-satsningar samt projektet Kvalité i klubben med IT), där organisationens medlemmar har olika uppdrag och ”position” i sina föreningar, och lättare kan mötas på samma nivå när det sker på distans. Till exempel var deltagarna i en cirkel:

... alltifrån förbundskaptener till vanliga föreningsledare. I en sådan nätcirkel blir det ju verkligen ett möte av olika erfarenheter.

²⁶ ssv är numera en del av Nationellt Centrum för Flexibelt Lärande, CFL.

6.1.2 Problem att genomföra den pedagogiska idén via IT

Att arbeta med IT-stöd i form av nätkommunikation är inte något självklart enkelt att få att fungera. Det finns ”trösklar” av olika slag att komma över. Själva datortekniken kräver vissa grundkunskaper, vilket kan vara en tröskel speciellt för deltagare som är nya som datoranvändare.

Kommunikationen mellan människor, som alltså ses som en central aspekt av folkbildningen (även) på distans, bygger här nästan uteslutande på skriftspråket. Att kommunicera med skriftspråk är för många människor inte något självklart och vardagligt, utan kan bli ännu en tröskel. Även tidigare erfarenheter visar på problematiken med att det kan finnas större (psykologiska) hinder mot att lämna ifrån sig ett skrivet ord jämfört med ett talat. En levande kommunikation som liknar den talade kräver dessutom ett annat skriftspråk än det vissa ändå är vana vid.²⁷

En liknande men kanske något högre tröskel finns när Internet används som medium för att redovisa och sprida resultat från studiearbetet. En form av IT-stöd är att använda datorn för att utforma hemsidor där studierna redovisas i ord och bild. Det gäller då att deltagarna verkligen vågar ”publicera sig” – det är en annan sak att producera något som ”hela världen” kan se via Internet än att göra något som endast den egna studiegruppen förväntas ta del av.

När man väl har ”lagt ut” sina sidor på nätet kan den negativa upplevelsen bli den omvända: Hur når man ut? Vem läser egentligen en hemsida som man använder för att publicera sig? Det kan bli en redovisning för alla och ingen på en gång (Med karpdammen i sIkTe).

Flexibiliteten i distansstudier innebär också att studiernas relation till vardagslivet blir en annan än i traditionella närstudier. Detta kräver i sin tur att deltagarna utvecklar nya rutiner för hur studiearbetet ska bedrivas. En aspekt av detta handlar om att verkligen ta sig tid att ”koppla upp sig” och delta i kommunikationen. En vanlig erfarenhet är också att många börjar med att bara ”gå in” och läsa vad andra skrivit utan att själv delta²⁸, och då blir kommunikationen självklart begränsad, speciellt om det handlar om en mindre studiegrupp som förväntas kommunicera internt.

Flexibla studier kräver även en självdisciplin som inte enbart handlar om rutinen att kommunicera på datorn. Det krävs också självdisciplin när det gäller att ägna tid själv åt studiearbetet. Detta gäller givetvis både lärare och elever.

²⁷ Se Ove Rackners (2001) diskussion kring ”mailmålet” i antologin *folkbildning.net*.

²⁸ Denna erfarenhet beskrivs i populärvetenskaplig form av Jönsson och Rehman (2000) i boken *Den obändiga söklusten*.

6.1.3 IT-stöd innebär ytterligare en möjlighet, inte ”i stället för” utan ett alternativ

En utvecklingsstrategi med hjälp av projektverksamhet kan innebära att man satsar på ”spjutspetsarna”, att man ger ett begränsat antal entusiaster möjlighet att utveckla verksamhet inom ett visst område. Folkbildning på distans med IT-stöd ses i den verksamhet som studerats här ändå inte som något som kommer i stället för det som funnits, utan som ett alternativ till för hur folkbildningsverksamhet kan bedrivas. Även om det är entusiaster som driver projekt ser de det IT-stödda lärandet som en del av en större helhet inom folkbildningen.

6.1.4 Möjligheter till individuell självbildning genom IT-stöd

En aspekt av den ökade tillgången till IT-stöd är en ökad möjlighet till individuellt kunskapssökande. Mycket stora mängder information finns tillgängliga för många människor. En del av alla möjligheter kommer från folkbildningen. Ett exempel finns i anslutning till projektet StudyNet. NBV tog fram ett material kallat Europaskolan, vilket fanns tillgängligt via Internet i anslutning till StudyNet (det var dock inte en del av projektet). Även om det var svårt att nå deltagare till StudyNet så hade man ett mycket stort antal besökare på Europaskolans hemsida, vilket (utan att bevisa något) tyder på att materialet har använts för individuell självbildning.

6.2 IT-stöd ger struktur åt lärandet

Det är viktigt att inte sätta likhetstecken mellan IT-stött lärande och distansstudier. I distansstudierna får IT-stödet ofta en huvuduppgift när det gäller att vara ett verktyg för kommunikation. När IT-stöd används för närstudier är det andra aspekter än kommunikation som kommer i förgrunden. En av de övriga aspekter som har framträtt i denna undersökning är användningen av IT för att ge *struktur* åt studierna.

IT har i ett projekt (Data – en väg till det svenska språket) använts som stöd i språkinläringen, som hjälp för att hitta en väg till språket. Det kan då handla om att ge studierna ett nytt slags struktur, för människor som kan ha misslyckats i tidigare försök att tillägna sig språket.

Ett nytt slags struktur handlar det också om när IT-stöd, till exempel i form av distanskurser, hjälper människor med erfarenheter från tidigare, mindre framgångsrika studier att komma igång på nytt. Detta sker kanske med

behörighetsgivande utbildning som ger möjlighet att komma vidare (se Lyftet) eller i mer icke-formell folkbildningsverksamhet (Flexibelt lärande för skiftarbetare). Det kan då vara viktigt att de nya studierna har en form som skiljer sig från det som tidigare lett till misslyckanden.

En speciell form av strukturering, där IT-stödet har haft betydelse, är när man har arbetat med portfolio-metodik i ett projekt riktat till människor med förvärvade hjärnskador (Digital portfolio). Dessa människor har speciella behov utifrån sina handikapp, och då är IT-stödet ett värdefullt hjälpmedel för att kunna organisera och strukturera studierna.

6.3 IT som verktyg för gestaltning och uttryck

En tredje aspekt som framträder som central, utöver kommunikation och struktur, är möjligheterna till IT-stöd när det gäller *gestaltning och uttryck* av olika slag. IT kan vara ett verktyg när man arbetar med bild, ljud och film – IT-stödet ger en ny dimension åt den skapande, estetiska verksamheten (som i exemplet med den film som blev ett indirekt resultat av KOMIK-projektet). Att göra hemsidor är något som lätt förknippas med IT, och det handlar också om en ny form av gestaltande verksamhet. Här finns dock problemet/utmaningen när det gäller vem som egentligen tar del av det som redovisas på nätet – se ovan!

IT-stöd för gestaltning och uttryck har i den studerade projektverksamheten dock inte i första hand handlat om det som brukar betecknas estetisk verksamhet. Snarare är denna aspekt mer relaterad till folkbildningens roll i demokratin. I det projekt som riktade sig till kvinnor i politiken (Från mailkapacitet till digital mötesplats) var ett viktigt inslag arbete med att skriva politiska texter, där de deltagande kvinnorna fick stöd i sin skrivprocess via nätet. Även filmexemplet med anknytning till KOMIK-projektet har en tydlig politisk dimension.

Ett annat exempel är hämtat från det projekt som handlade om att finna vägar till det svenska språket. Här blev dock ingången en annan. För en grupp blev utgångspunkten den skapande verksamheten i en sykurs, vilken sedan ledde vidare till att deltagarna vågade ta del av IT-stödet för att utveckla svensk-kunskaperna.

6.4 Lärmiljöns betydelse

En viktig aspekt av allt lärande är att det sker i ett sammanhang, eller snarare i flera sammanhang. Sammanhanget för det organiserade lärandet i vårt sam-

hålle är ofta en skolmiljö där deltagarna befinner sig en relativt stor del av sin tid. När det gäller (IT-stött) lärande organiserat som distansstudier blir sammanhanget, lärmiljön, mer komplext.

6.4.1 Plattform för nätkommunikation

I det IT-stödda lärandet på distans når deltagarna den centrala organiserade lärmiljön via sin dator. Här har stora satsningar gjorts på att utveckla Folkbildningsnätet som lärmiljö, och det har använts i stor utsträckning inom projektverksamheten (se även Folkbildningsrådet, 2001c). Många uttrycker att de är nöjda med Folkbildningsnätet och dess utveckling, det har haft stor betydelse för dem. Men det finns också synpunkter på denna lärmiljö. En erfarenhet är att Folkbildningsnätet kan upplevas som lite ”spartanskt” av/ för unga människor. En annan fråga gäller prioriteringen av webb- eller klientbaserade plattformar. Det klientbaserade (FirstClass) Folkbildningsnätet ger snabbare kommunikation, speciellt för användare med modemuppkoppling. Att ladda hem en klient kan dock vara en flaskhals som hindrar läroprocessen. Utvecklingen för att Folkbildningsnätet även ska fungera webbaserat har därför uppskattats. Flera studieförbund har dock även utvecklat egna former, såväl webb- som klientbaserade. Detta är ett uttryck för folkbildningens mångfald och den frihet de olika folkbildningsorganisationerna har, samtidigt som möjligheten till samordning och samverkan kan minska.

6.4.2 Hemmiljön

I ett IT-stött lärande kan ofta hemmiljön vara av stor betydelse som lärmiljö! Flera exempel kan belysa detta.

I projektet ”Från mailkapacitet till digital mötesplats” lyfter en intervjuad deltagare fram betydelsen av att lära sig använda IT-stödet i det politiska arbetet. I en livssituation som småbarnsförälder på landet underlättas samhällsengagemanget om en del av arbetet kan skötas hemifrån på de tider som passar en själv.

När IT-stödet har använts i verksamhet med ungdomar har dessa träffats vid vissa tillfällen och däremellan kommunicerat hemifrån via nätet (Kvalité i klubben med IT, där IT-stödet inte enbart användes i klubbar utan även på distriktsnivå). Här har föräldrar lyft fram betydelsen av de kunskaper ungdomarna utvecklat – och då inte främst när det gäller innehållet i verksamheten utan snarare kunskapen och färdigheten att hantera datorn och datorkommunikationen.

Hemmiljön kan även vara mer komplex. En äldre deltagare i ett projekt²⁹ beskriver hur hon ägnar mycket tid vid datorn hemma, vilket har lett till att maken såger att hon har blivit ”datornarkoman”. Hon kan dock bemöta detta och kalla honom ”korsordsnarkoman”, men detta blir inte helt problematiskt...

Jag har en man som är så mot datorer, han tycker att jag är datornarkoman, men jag säger att han är korsordsnarkoman. Han kan inte fatta att jag sitter vid datorn som jag gör. Han hatar datorer och har aldrig fått lära sig det i arbetslivet. Han känner väl också att jag är duktigare än honom och det är inte bra. Det är han som är ”herre i huset”.
(Projektmedtagare)

6.4.3 Studiegruppen

IT-stött lärande handlar alltså inte enbart om distansstudier. Några projekt har byggt på att studier bedrivs på distans, men att den primära studiegruppen (där medlemmarna kan delta i olika distanskurser) är den grupp som träffas fysiskt i en miljö där de dels har tillgång till datorer, dels får ett socialt utbyte. Det visar sig här att studiegruppen och de fysiska träffarna som lärmiljö är viktig för många. Detta gäller inte minst bland lågutbildade män (se Lyftet). Datorn kan här vara studieverktyg snarare än kommunikationsverktyg.

Gruppens betydelse kommer fram tydligt också i en helt annan del av satsningarna. Fortbildningssatsningarna inom studieförbunden var delegerade till respektive förbund, men där fanns även en grupp för samverkan och gemensam utbildning över förbundsgränserna. Erfarenheterna från denna grupp, som både träffades och hade kontakt via nätet, beskrivs genomgående som positiva.

6.4.4 Lärande i ideellt arbete och yrkesarbete

I flera av de projekt och satsningar som ingår i denna utvärdering är lärandet kopplat till en verksamhet där deltagarna arbetar, ideellt eller som anställda. Här finns alltså ytterligare en viktig typ av lärmiljö. Oavsett om det handlar om ideellt arbete som i planeringen av ett scoutläger (Problembaserad miljöutbildning på distans för scoutledare) eller i en idrottsförening (Kvalité i klub-

²⁹ Projektets namn anges ej av etiska skäl.

ben med IT), om arvoderade politiska uppdrag (Från mailkapacitet till digital mötesplats) eller om yrkesverksamhet som lärare/cirkelledare (KOMIK och fortbildningssatsningarna) bör denna verksamhetsanknytning uppmärksammas. Deltagaren befinner sig i ett sammanhang där lärande och kommunikation äger rum, vilket exempelvis kan påverka intresset för att engagera sig i ytterligare ett sammanhang på nätet.

6.4.5 Lärcentra som folkbildningsresurs och lärmiljö

En särskild form av pedagogiskt stöd är de projekt, med finansiering direkt från Distum, som innebar satsningar på lokala lärcentra. Lärcentrumprojekten är av olika slag. Här beskrivs två exempel, som i sig innebär organisering av nya lärmiljöer.

6.4.6 Lärcentrum för lokal glesbygdsutveckling

Ett lärcentrum (Möjligt vetande med modem) var en lokal satsning som en del av satsningen på glesbygdsutveckling. Projektet innefattade individuella planer och mer informella studier i lärandegrupper i byarna. Närheten är viktig i detta sammanhang – att minska de fysiska avstånden till studiemöjligheter, och att känna varandra i gruppen redan från början. Eldsjälar och ideella insatser blir viktiga i en sådan satsning. Detta ”lärcentrum” var egentligen inte ett centrum utan hade flera ”noder”, och en av eldsjälsinsatserna var transporten av datorutrustningen mellan de olika byar där lärmiljön byggdes upp tillfälligt. Ett bra stöd från kommunen var dessutom värdefullt. Datortillgången och studiemiljön var viktig för deltagarna. Datorkommunikation användes dock inte för kommunikation inom de lokala grupperna där man ändå träffades, utan det handlade mer om att få tillgång till Internet.

6.4.7 Lärcentrum för organiserade distansstudier

Den andra varianten på lärcentrum (Hjärn gymmet) innebar fokus på distansstudier (men inte på datorkunskap!), med deltagande i kurser inom folkbildningsnätverket på distans, ”Nätbildarna”. De flesta deltagarna var här studievana, men datorvanan varierade. (Något man saknade var enklare prova-på-kurser – jämför med exemplet ovan från glesbygden!) Deltagarna hade oftast ett socialt nätverk, behov relaterade till detta var mindre, snarare var man inriktad på att komma till datorn snabbt. Här har man nått allmänheten, och

bland annat ”seniorer” och psykiskt funktionshindrade.

Den sistnämnda gruppen hade förstås vissa speciella behov. Studierna var givande för de psykiskt funktionshindrade – de upplevde att datorkunskaper gav dem status, och de fick också möjlighet att studera på lärcentret på egna reserverade tider med kontinuitet. Det var annorlunda studier än de som de hade gamla dåliga erfarenheter av från skolsammanhang.

6.4.8 Lärcentra som en del av folkbildningens framtid?

Man frågar sig i det sistnämnda projektet om lärcentra kommer att bli en del av basutbudet för studieförbunden. Det verkar tveksamt om verksamheten kan bära sina egna kostnader. Det är därför viktigt att lärcentrumverksamheten integreras i (den lokala) organisationen.

Här kan man jämföra med folkhögskolorna. En viktig skillnad är att man i större utsträckning är på plats på skolan. Även en folkhögskola kan fungera som lärcentrum, och torde göra så (i varje fall har tanken varit det) i Nätbildarna. Även bibliotek har fått denna funktion i Nätbildarna genom att man har knutit kontakter med folkbibliotek i ett antal kommuner, där biblioteken får fungera som noder i nätverket.

6.5 Kunskapsbehov i relation till IT

Att använda IT som stöd för lärandet kräver vissa grundkunskaper hos den lärande, kunskaper som (ännu) inte är självklara för alla människor. Likaväl som man förr har varit tvungen att kunna hantera gåspennan eller griffeltavlan behöver man i IT-samhället kunna hantera datorn. Den som vill delta i det IT-stödda lärandet, och speciellt det på distans, behöver dessa grundläggande kunskaper.

6.5.1 Grundförutsättningar för att arbeta med IT

Det finns alltså behov av vissa baskunskaper inom datorområdet för att kunna arbeta med IT. Detta går inte att bortse från, och även om till exempel en kursledare helst skulle vilja börja arbeta direkt med kursinnehållet är det viktigt att deltagarna har den grund som krävs, alternativt att kursupplägget anpassas till den grund deltagarna redan har. Det handlar om vad som i Folkbildningsrådets (2000a) IT-strategi benämns *tillgång* och *tillgänglighet*.

En del av grundförutsättningarna som inte direkt handlar om kunskaper är datortillgången och infrastrukturen. Här handlar det inte enbart om dator

eller inte dator. Det gäller också tillgången till dator med viss kapacitet och hastigheten på den tillgängliga Internet-uppkopplingen. För att inte utestänga deltagare gäller det alltså att tekniska lösningar harmonierar till den tekniska kapacitet som finns hos deltagarna – alternativt måste deltagarna ha stöd för att ”uppgradera” sig. Här handlar det även om ytterligare en grundförutsättning – intresset. Den som frivilligt går in i en verksamhet där IT-stödet är en central aspekt torde ha ett visst grundläggande intresse. Men inom folkbildningen är verksamheten också i stor utsträckning relaterad till olika medlemsorganisationer/huvudmän, och då kan situationen bli en annan – när folkbildningen fungerar som ett stöd inom exempelvis en ideell verksamhet är det inte lika självklart att kunna förvänta sig intresse för IT-stöd.

En erfarenhet från folkbildningens satsningar är dock att man inte behöver lägga alltför stor vikt vid grundkunskaperna relaterade till datorn i sig. Tröskeln när det gäller tillgänglighet ska inte göras högre än den faktiskt är. Det går att börja med distansstudierna snarare än med datorkunskapen, så snart den mest nödvändiga grunden är lagd. Detta är också viktigt eftersom det är innehållet i distansstudierna som är deltagarnas motiv för att söka sig till verksamheten. (Detta framhölls bland annat från Hjärngymmet.)

6.5.2 Förhållningssätt till IT och IT-problem

I ett projekt (КОМІК) som fokuserade på utvecklingen av lärarnas kompetens inom området IT-stött lärande betonades vikten av att skilja på problem som handlar om teknik och problem som handlar om kunskap för att hantera tekniken. Genom ökade kunskaper ökar lärarnas inflytande över sitt arbete. Det handlar om att utveckla en problemlösningsförmåga – vad är teknik, vad är programvarukunskap? Förhållningssättet som eftersträvas är att tekniken inte ska styra pedagogiken, och då krävs vissa kunskaper hos pedagogerna.

7. IT-stött lärande och demokrati

Den svenska folkbildningen har sina rötter i folkrörelsernas och demokratins utveckling i landet. Demokrati ses som en central aspekt av folkbildning i allmänhet. Hur ser det ut i relation till den IT-stödda verksamheten? Kännetecknas denna verksamhet av demokrati? Vilken roll har den i relation till samhället? Folkbildningen har vissa prioriterade målgrupper. Detta har sin motsvarighet i dessa IT-satsningar, där vissa projekt riktat in sig på olika grupper av människor. Man kan även reflektera över i vilken utsträckning satsningen på IT-stött lärande som sådan kännetecknas av demokrati.

7.1 Demokratiska aspekter på IT-stöd

De demokratiska aspekterna på IT-stödet handlar både om demokrati/deltagarinflytande i den pedagogiska processen, om beslutsprocessen kring IT-satsningarna, och om verksamhetens eventuella betydelse för demokratin i samhället i stort.

7.1.1 Demokrati i den pedagogiska processen – arbetsformer och innehåll

Demokratin eller deltagarinflytandet i den pedagogiska processen kan bland annat handla om arbetsformerna och/eller innehållet i studierna. När det gäller arbetsformerna visar ett exempel (Problembaserad miljöutbildning på distans) hur deltagaranpassning kan innebära att projektet blir mer individinriktat när det gäller hur man använder IT-stödet. Här är frågan i vilken utsträckning folkbildningens kommunikativa pedagogiska ideal ska vara styrande, eller strävan efter deltagarinflytande. Det blir något av en paradox när inflytandet leder till en individualiserad arbetsform som strider mot idealen. Individuella studier är förstås inte uteslutna inom folkbildningen, att förbereda sig och läsa själv är till exempel viktigt, men när det individuella blir dominerande på bekostnad av de kollektiva läroprocesserna strider detta mot de ideal som finns.

Folkbildningens frihet kan också ge möjlighet till inflytande över innehållet i studierna på ett annat sätt än i många andra, mer läroplansstyrda, studieformer. Att låta målgruppen önska ämnen innebär inflytande och kan vara en väg in till lärandet. I projektet "Flexibelt lärande för skiftarbetare" gavs målgruppen möjlighet att studera på distans, och här var arbetsgivarnas öppna inställning viktig just för möjligheten till frihet i val av innehåll! Den grupp invandrarkvinnor som började med en sykurs, vilken blev en början på vägen till det svenska språket, är ett annat belysande exempel.

7.1.2 Var folkbildningens IT-satsning demokratisk?

Den stora satsningen på IT-stött lärande inom folkbildningen gjordes "på bred front". Insatser för stöd och utveckling har gjorts på ett antal olika sätt. Det har alltså gjorts ansträngningar för att nå ut till många, vilket kan ses som en demokratisk strävan.

I utfallet visar det sig att man inte har nått ut till så breda grupper som man hade önskat. Detta kan ur demokratiperspektiv å ena sidan ses som ett utslag av att det har varit fritt och frivilligt att ta del av satsningarna. Å andra sidan

kan man fråga sig om satsningen var förankrad. Var detta verkligen vad folkbildningen ville ha, när det sedan på flera håll visade sig svårt att nå dem man ville nå? Den beskrivning av satsningens tillkomst som har getts i det inledande kapitlet visar att beslutsgången verkar ha följt de formella demokratiska vägarna inom Folkbildningsrådet. Men kanske bidrog den brist på tid som har redovisats till viss brist på förankring?

I detta sammanhang bör dock påpekas att dessa satsningar på IT-stött lärande inte huvudsakligen finansierades via de statsanslag som folkbildningen får, och inte heller var något som man särskilt önskat i sin anslagsframställan. I stället var det en möjlighet som erbjöds av externa finansiärer – KK-stiftelsen och Distum – och folkbildningen tog då vara på möjligheten att få en särskild satsning finansierad.³⁰ Genomförandet av satsningarna har dock inte finansierats fullt ut av projektmedel, utan större eller mindre egeninsatser har gjorts från den ordinarie budgeten. Men folkbildningen har ändå än en gång visat prov på den ”excellens i flexibilitet” som Lindgren m.fl. (1997) har dokumenterat i relation till satsningar på målgruppen arbetslösa. Här finns någon form av ”inneboende kraft” att ta vara på de möjligheter som finns och uppstår.

7.1.3 Demokratin i samhället

I Folkbildningsrådets IT-strategi betonas som nämnts bland annat IT-stödets betydelse för demokratin genom ökad tillgång till information och studier. Denna utvärdering visar flera exempel på hur verksamheten kan relateras till demokratin i vårt samhälle.

IT-kunskaper kan öka möjligheten att delta i det demokratiska rummet. Att göra en film om en politisk händelse och publicera denna blir ett tillskott till debatten. Att lära sig svenska hjälper invandrare att kunna delta i samhället – och att kunna följa barnen i deras utveckling. Att som politiker få tillgång till IT-stöd kan öka möjligheten att delta i det politiska arbetet – och kan ge nya grupper möjlighet att delta. Att över huvud taget ge fler människor tillfälle att studera är något som handlar om tillämpad demokrati.

Ett annat exempel, med relation till projektet ”Från mailkapacitet till digital mötesplats”, handlar om hur IT-stödet fått en direkt betydelse i det partipolitiska arbetet. Inom Centerkvinnorna utvecklades en form för ”digital utskottsbehandling”, där ärenden behandlades genom kommunikation i datorkonferenser inför organisationens riksstämma. Här finns inget direkt orsak-verkan-samband mellan projektet och denna utveckling av den demokratiska

³⁰ Muntlig beskrivning, Folkbildningsrådets kanslichef Britten Månsson-Wallin, konferensen Folkbildning, IT & demokrati, Sigtuna 2002-04-18.

processen, men det är ändå troligt att IT-projektet bidrog till att idén kunde förverkligas.

Här kan även nämnas ett exempel från ett annat av de 78 projekten, ett som inte ingår i utvärderingens urval men som beskrivs av Folkbildningsrådet (2001b). Inom projektet ”Folkbildning i nätverk” på Tollare folkhögskola startades bland annat nättidningen Drivkraft, där man ville lyfta fram ”det som sker på gräsrotsnivå, eldsjälarna och det lokala förändringsarbetet” (Folkbildningsrådet, 2001b, s. 29) – något som bland annat genererade virtuella studiecirkelkring flera av tidningens nummer och nya digitala nättidningar i flera av Stockholms förorter.

En annan infallsvinkel är vad det på flera håll bristande intresset för erbjudandena om stöd relaterat till IT står för. Det kan som nämnts vara ett utslag för en demokratisk princip att man har möjlighet att avstå. Men frågan är också vilket ansvar folkbildningen ska ha och ta när det gäller att förhålla sig till informations- och kommunikationstekniken och dess möjligheter och problem. Det gäller till exempel frågor om informationskällor och källkritik. Datorn innebär en möjlighet att söka information/kunskap fritt, men också problem med att värdera kunskap. Finns det ett sådant ansvar, och är insikten i så fall bristande när det gäller detta ansvar?

7.2 IT-stöd med inriktning på olika grupper

Olika projekt har riktat in sig på olika speciellt utvalda grupper. Det kan ses som en demokratifråga att ge stöd till olika grupper. Följande ska ses som exempel på detta – även om exemplen ligger mer eller mindre långt ifrån varandra.

Det handlar här inte enbart om inom folkbildningen ”prioriterade grupper”, men ändå grupper med behov av stöd. Noteras bör också att flera av projekten inte främst är inriktade på distansstudier utan på IT-stött lärande i närstudier.

7.2.1 Kvinnor i politiken

Den kurs för kvinnliga politiker som ingick i ”Från mailkapacitet till digital mötesplats”, med IT-stödet som en av flera delar, har upplevts som viktig. Den gav ett nätverk spritt över landet, utvecklade IT-kunskap, gav status i den egna organisationen (partiet) och självförtroende. (Sådant männen redan har i större eller mindre utsträckning.) Det innebär, som nämnts, en möjlighet, till exempel för kvinnor på landsbygden, att arbeta politiskt hemifrån. Det är alltså frågan om arbete för jämställdhet mellan män och kvinnor.

7.2.2 Lågutbildade män

Att som i projektet ”SE Lyftet” rekrytera lågutbildade män till utbildning är svårt (även när det gäller studier med IT-stöd). Yttre motivation (som arbetsgivarens positiva inställning, möjlighet till högre lön, att avancera etc.) kan vara viktigt, liksom möjlighet till studiestöd. Erfarenheterna visar att det är svårt att nå rätt nivå på deltagarna – dvs. att hitta deltagare med kunskapsbehov på den nivå projektet var tänkt för. Samarbete med fack och arbetsgivare är viktigt för rekryteringen av denna grupp.

7.2.3 Människor med förvärvade hjärnskador

Projektet ”Digital portfolio” visar hur datorn kan spela en betydelsefull roll för lärandet hos grupper med speciella handikapp. IT i närutbildning för personer med hjärnskador kan hjälpa till att strukturera och organisera studierna. Deltagarna ökar sin förmåga att ta ansvar med hjälp av IT.

Det här är första gången i mina studier som jag gör något som någon tycker är bra. (Deltagare Digital portfolio)

7.2.4 Psykiskt funktionshindrade

På lärcentret ”Hjärngymmet” var psykiskt funktionshindrade en grupp som man riktade sig till speciellt. Detta gav som nämnts positiva erfarenheter. Studierna var och upplevdes annorlunda än de som denna grupp hade tidigare, och dåliga, erfarenheter av från skolan. Att få datorkunskaper var något som individerna i denna grupp upplevde gav dem status, självkänsla och självförtroende. Här bör dock än en gång poängteras att de inte erbjöds ett mer ”normalt” lärcentrumstöd, där man som deltagare kan komma och gå när man vill. I stället hade alltså de psykiskt funktionshindrade fått egna tider reserverade på lärcentret, vilket gav dem möjlighet till kontinuitet i studierna. Kontinuiteten gällde även den handledare som fanns på plats vid dessa tillfällen.

7.2.5 Människor med utländsk bakgrund och dåliga erfarenheter av svenskundervisning

Med hjälp av IT-stöd har man i projektet ”Data – en väg till det svenska språket” kunnat utveckla något som blir en ny erfarenhet för dessa människor,

något som gör att de får positiva erfarenheter av språklärandet. Problemet är att det krävs extra resurser för att kunna göra detta så bra som man skulle vilja. När erfarenheterna från projektet ska omsättas i ordinarie verksamhet räcker inte resurserna till att göra det man vet har fungerat bra.

7.2.6 Ungdomar som sysslar med rockmusik

Ytterligare ett intressant exempel, från ett av de 78 projekten, är ABF:s ”Rock-it”. Där integrerades IT i studiecirkel för musikgrupper, men IT-stödet kunde även användas för kommunikation och nätverksbyggande. Datorn kan exempelvis användas för musikredigering och för att spela in musikvideor, men också för att exponera verksamheten genom att presentera och distribuera grupper och deras musik på nätet (Folkbildningsrådet, 2001b, s. 2-5).

7.2.7 Äldre

En annan grupp som några projekt riktade sig till var ”äldre”. Från lärcentret ”Hjärngymmet” satsade man även på att nå ”seniorer”. Det visade sig också vara störst efterfrågan på att utnyttja lärcentret under dagtid, på grund av att det fanns många ”seniorer” bland deltagarna i verksamheten. Bland dessa hade flertalet stora behov av datakunskaper, men:

Vår viktigaste erfarenhet är att det går att snabbt kapa de barriärer som brist på datavana kan ge. Glädjen över att delta i IT-världen, att plötsligt kunna överraska t.ex. barnbarn med e-post var påtaglig och stimulerande. (Citat från slutrapport, Hjärngymmet)

Förutom att de äldre utnyttjade lärcentret mest gav man också exempel på fem pensionärer som läste samma kurs och bildade en gemensam studiegrupp. De träffades då hemma hos varandra och kom till lärcentret i första hand för att lämna svar på frågor/studieuppgifter.

Även inom projektet StudyNet ville man bland annat nå äldre, och då i första hand äldre medlemmar inom nykterhetsrörelsen. Målsättningen var att göra datorstödet tillgängligt för grupper som (kanske) normalt inte kommer i kontakt med tekniken och studier via IT.

7.2.8 Alla har inte nått sin målgrupp

Inom StudyNet var alltså äldre en viktig målgrupp, liksom invandrare. Det visade sig dock att rekryteringen av deltagare till projektet inte fungerade som förväntat. Grundkunskaperna (för att hantera IT-stödet) var för dåliga – dessa målgrupper var inte redo att bedriva organiserade cirkelstudier på Internet. En erfarenhet är också att de äldre inte vågade. Detta är alltså den allmänna bilden, även om det givetvis finns undantag. Generellt sett har de olika projekten haft svårt att rekrytera deltagare i den omfattning som man hoppades på i sina ambitiösa planer.

Man kan också konstatera att lärcentra (delvis, och i större utsträckning än man förväntat sig) blev en resurs för redan studievana (om än inte datorvana). När verksamheten riktade sig till lågutbildade män (se Lyftet) var det inte heller så lätt att rekrytera deltagare, speciellt inte de som befann sig på den (utbildnings)nivå som man hade tänkt sig.

8. Folkbildningens organisation och IT-stött lärande

Folkbildningen är inte någon enhetlig företeelse, utan den innehåller snarare en stor mångfald – på gott och ont i relation till en samlad satsning på till exempel IT-stött lärande. Frågor om makt och inflytande, om konkurrens och/eller samarbete, blir synliga när man betraktar en satsning av detta slag. Dessa aspekter fokuseras i detta kapitel. Det handlar både om relationerna mellan folkbildningens olika delar och om relationer mellan å ena sidan folkhögskolor och studieförbund och å andra sidan huvudmän och medlemsorganisationer. Frågor kring utveckling och kring projektet som arbetsform är också intressanta. Kapitlet avslutas genom att problematiken med att arbeta med projekt lyfts fram.

8.1 Problem att organisera en samlad IT-satsning – resultat av folkbildningens organisationsform?

De organisatoriska frågorna ger svar som pekar på komplexiteten i folkbildningens organisation. De problem och möjligheter som framträder kan ses som ett resultat av hur den befintliga organisationen ser ut, eller kanske snarare som en spegel av den?

8.1.1 IT-satsningar i en befintlig komplex folkbildningsvärld

Resultaten från utvärderingen visar att ”folkbildningen” som organisation betraktat är ett, kanske alltför, stort begrepp. Folkbildningen är inte enhetlig utan tar sig olika uttryck. Människor från en del av folkbildningen känner inte självklart samhörighet och att man delar gemensamma nämnare med andra delar. I ett sådant komplext sammanhang har alltså den gemensamma satsningen på att utveckla det IT-stödda lärandet genomförts.

De gränser som finns blev mest tydliga ur de regionala resurspersonernas perspektiv – förmodligen för att de utgjorde det mest tydliga exemplet på försök att överbrygga gränserna. Det var svårt för resurspersonen att komma ”utifrån”, till exempel som resursperson från Folkbildningsrådet och kanske dessutom med sitt ordinarie arbete på ett annat studieförbund. Detta kunde upplevas som kontroll och som en risk att släppa in och avslöja sig för en ”konkurrent”. Resurspersoner från folkhögskolor verkar ha haft lättare att komma in på andra folkhögskolor, men skolorna är också mer spridda geografiskt och har inte så ofta gemensamma upptagningsområden (när det gäller närrekryteringen – men i riksrekryteringen behöver det inte heller finnas så tydlig konkurrens mellan skolor i samma region, eftersom skolorna har olika profiler³¹). Genom Länsbildningsförbundet och länsbildningskonsulenten (som i ett fall dessutom själv var resursperson) öppnades dörrarna (till studieförbunden) lättare. Länsbildningsförbundets nätverk verkar ha varit bra för detta ändamål, det upplevs som en fördel att vara mer ”neutral”. Folkbildningsrådet uppfattas mer som en myndighet, varför dess neutrala position i förhållande till folkhögskolor och olika studieförbund inte får samma genomslag.

Det finns också ”portvakter” som försvårar eller hindrar möjligheten att få kontakt med en organisation. När länsbildningskonsulenten, som i något fall, inte var intresserad av att hjälpa resurspersonen stängde detta dörrar.

Intresset för stöd (från resurspersonerna) verkar vara större på folkhögskolorna än i studieförbundsavdelningar. Mindre studieförbundsavdelningar upplever att de har fullt upp ändå. Man prioriterar mötet öga mot öga snarare än distansstudier. Det blir svårt för dessa avdelningar att i nedskärningstider prioritera något nytt som IT. Det kanske krävs bättre uppbackning från studieförbunden centralt om man ska nå fram lokalt?

³¹ De kan ha olika huvudmän, olika kursinnehåll/kursutbud och olika målgrupper.

8.1.2 Relationerna mellan olika delar av IT-satsningen – en spegel av folkbildningen?

I allmänhet har kopplingarna mellan olika delar av satsningen varit svaga. Kontakten mellan projekten har varit begränsad. De har inte haft så mycket tid för utbyte – men det utbyte som varit verkar ha upplevts som positivt, som projektledarträffar och möjlighet att läsa andras delrapporter. Flera projekt påpekar att projekten är så olika, så man hittar ingen som man har något gemensamt med. Man har fått det stöd man önskat från Folkbildningsrådet, främst i praktiska frågor. Projektsamordnaren har besökt, haft kontakt med projektledarna etc. Vissa projekt samverkar i nätverk av annat slag, där fokus ligger inom projektets inriktning utan begränsning till folkbildningen. (Exempelvis samverkade projektet Digital portfolio med andra utbildningsanordnare kring just portfolio-metodiken.)

Flera resurspersoner upplevde problem att få kontakt med regionens projekt, vilket kanske kan relateras till ovan nämnda brist på tid. Något undantag finns, och där blev det ett bra samarbete med IT-projekt och även med lärcentra i regionen. Från SISU finns också ett exempel på att det blev en bra kontakt mellan fortbildningsansvarig och IT-projekten i det egna studieförbundet.

En annan svag koppling är den mellan utvecklingsinsatser i form av resurspersoner och fortbildning. Studieförbunden arbetade i stor utsträckning var för sig, och folkhögskolorna gjorde en samlad satsning inom fortbildningsområdet. De regionala resurspersonerna knöts inte till fortbildnings-satsningarna, utan det blev i stället två parallella insatser utan direkt koppling till varandra.

8.2 Relationen till huvudmän och medlemsorganisationer

Projekt som inbegriper direkta kopplingar till en organisations/huvudmans verksamhet kan innebära speciella problem. Projektet kan bli ett sätt att lösa en specifik fråga, som organisationen därmed kan ”lämna över”.

Projektverksamheten kan då bli något extra, där de ideellt engagerade deltar i mån av tid utöver den ordinarie verksamhet som man i första hand har engagerat sig i, som i den ”Problembaserad(e) miljöutbildning(en) på distans”. Det blir också svårt när IT-delen inte ingår i förutsättningarna från början (Kvinnokraftskursen inom Från mailkapacitet till digital mötesplats) – då är det svårt att ställa krav på aktivt deltagande i de delar som inbegriper IT-stö-

det. Lokala föreningar har fullt upp ändå (Kvalité i klubben med IT), och har inte alltid tid och kraft att satsa på ett projekt som inte är inriktat på föreningens ”kärnverksamhet”. En slutsats från det sistnämnda SISU-projektet med inriktning på IT-stöd inom idrottsrörelsen är att detta stöd verkar vara bäst för dem som inte träffas ändå – till exempel styrelser och distriktslag (i exempel ett ungdomslag i fotboll). Inställningen inom SISU är att genom IT-stödet få mer tid för kärnverksamheten idrott. Konsulenter är här viktiga när det gäller att nå ut till (den lokala) verksamheten där cirkelledarna mest är ideellt arbetande.

Skrivande är en viktig aspekt av det politiska arbetet (insändare, debattartiklar etc.), något man kan arbeta med genom IT. I ”Från mailkapacitet till digital mötesplats” beskrivs en utveckling från att skriva i anslutning till projektkursen till att skriva (via IT) tillsammans med lokala partikollegor – här verkar alltså projektet ha fått effekter i den ordinarie verksamheten. Det påpekas också att IT är användbart för kommunikation uppåt och neråt i det politiska sammanhanget, vilket gör kunskaper inom området värdefulla och meningsfulla. Ett konkret exempel på utveckling av IT-stöd inom en (politisk) organisation är Centerkvinnornas ”digitala utskottsbehandling”, där ärenden inför riksstämman behandlades i datorkonferenser. (Se ovan i kapitel 7.1.3 *Demokratien i samhället.*)

8.3 Ambitionsnivån i relation till organisationen

Att ha en realistisk ambitionsnivå och att kunna nå upp till sina ambitioner är inte alltid lätt, det visar tidigare erfarenheter (se till exempel Nissen m.fl., 2002). Problematiken kring ambitionsnivå återkommer även i de här utvärderade projekten. Ett problem är när ambitionsnivån är för hög i förhållande till organisationens ”mognad” (till exempel i StudyNet) – det finns inte förutsättningar lokalt för att förverkliga de visioner som har formulerats centralt inom organisationen, vilket leder till behov av anpassning av projektet.

Ett annat problem som funnits är när man har en (alltför) hög ambitionsnivå i organisationen i förhållande till vad man vill att projektet ska kunna åstadkomma. Detta kan vara ”förlamande” – man vill göra det som är *riktigt* bra, och då blir det svårt att komma till skott med genomförandet (Från mailkapacitet till digital mötesplats).

Ett tredje problem är när äldre medarbetare inte är intresserade av att engagera sig, utan väntar på att nästa generation ska ta över om några år och ta hand om IT-frågorna. Detta kan leda till att det blir en eftersläpning i organisationen i förhållande till vad som händer i omvärlden.

8.4 Utvecklingsmöjligheter för folkbildningsorganisationerna

De olika delarna i satsningen innebär olika former av utveckling i sig. Men förhoppningen är också att det man gör ska ge ”ringar på vattnet” och leda till något mer bestående. Vad satsningen har lett till i det avseendet är svårt att bedöma i denna utvärdering, eftersom materialet samlades in medan de olika verksamheterna fortfarande pågick eller just hade avslutats. Några exempel kan ändå lyftas fram.

8.4.1 Utveckling för lärare och cirkelledare

I några fall har det betonats hur arbetet med projekt, förutom de direkta insatserna, även innebär utveckling och lärande för den pedagogiska personalen som är involverade. Ett projekt som direkt fokuserade på folkhögskollärares utveckling lades dessutom upp för att ge möjlighet till utveckling i tjänsten, genom att lärarna fick möjlighet att arbeta med egna mindre utvecklingsprojekt inom ramen för det större projektet (КОМІК).

8.4.2 Utveckling för den lokala organisationen

Projektverksamheten kan, förutom de mer individuella utvecklingsmöjligheterna, även ge effekter i organisationen. De exempel som finns inom utvärderingen är hämtade från folkhögskolor. Projekten har ökat intresset för IT-stöd på skolan, även om det fanns problem med att genomföra själva projektet. När den regionala resurspersonen var stationerad på en folkhögskola verkar detta ha varit utvecklande för skolan, i alla fall uttrycks i något fall att man har varit ”stolt” över detta. I ett antal fall har projekten lett till vidare satsningar i större eller mindre omfattning. Exempelvis har möjligheterna till distansstudier ökat för eleverna (på de längre kurserna) på en folkhögskola, efter att skolan har genomfört ett projekt med distansstudier för externa deltagare med relation till skolans huvudman (Flexibelt lärande för skiftarbetare).

Utvecklingen är dock inte helt smärtfri. Det har även funnits problem med mötet mellan ”nytt” och ”gammalt”, vilket framgår på olika ställen i denna rapport. I detta möte har det alltså skett en utveckling, men den har inte varit oproblematisk.

8.5 Problematik kring att arbeta med projekt

De organisatoriska erfarenheterna handlar också om hur satsningen som helhet, och dess olika delar, organiserades. Det handlade om en tidsbegränsad satsning med ett stort antal delprojekt – alltså extra pengar under begränsad tid, för något som sedan ska kunna bli en del av den reguljära verksamheten.

All verksamhet kräver viss planering och förberedelser. I ett tidsbegränsat projekt går alltså en del av tiden åt för detta förarbete, men förberedelsefasen måste också begränsas. Den planeringstid som finns till förfogande avgör vad man kan göra inom ramen för projektet. Förutom dessa förberedelser kan det även behövas viss tid för att en satsning ska etableras och accepteras i organisationen. En erfarenhet är att en projektorganisation av detta slag inte har utrymme för någon sådan ”inkubationstid”.

Projektpengar innebär att man kan göra något extra, något som inte tidigare ingått i organisationens verksamhet. Men när projekttiden är slut är också extraresurserna slut, och det kan då vara svårt att upprepa det man gjort inom projektet. Utan pengar blir det svårt att göra det man vet är bäst för en viss grupp, exempelvis för invandrare med misslyckad Sfi bakom sig (Data – en väg till det svenska språket), och de spår som avsätts i den reguljära verksamheten riskerar att bli en blek kopia av projektinsatsen.

Här finns alltså två huvudsakliga problem när det gäller att få projekt att ”leva vidare” i en reguljär verksamhet. Dels finns risken att tiden inte räcker för att projektet ska bli etablerat och accepterat, dels är det inte säkert att organisationen vill/kan prioritera om i den ordinarie budgeten så att det nya får förutsättningar att fortleva.

En tredje aspekt av projektfortlevnaden är vem eller vilka som ansvarar för och driver projektet och dess idé. ”Eldsjälsproblematiken” var ett av de teman som formulerades som utgångspunkt för detta utvärderingsuppdrag. Visst kan projektledarna känna sig som eldsjälarna i större eller mindre utsträckning, men det är inte någon problematik som har framträtt speciellt i utvärderingsmaterialet. Detta bör relateras till att det i stor utsträckning var just de eventuella eldsjälarna som intervjuades. Bilden kanske hade blivit en annan om vi även hade betraktat projekten ”utifrån”, till exempel genom intervjuer med personer som befann sig i organisationen men *utanför* projektet. Man kan ändå säga två saker när det gäller eldsjälarna – å ena sidan är det viktigt för ett projekt med personer som känner ansvar och driver på utvecklingen, men å andra sidan finns det risker med att en verksamhet blir (alltför) personberoende och kanske ”havererar” om eldsjälarna försvinner.

8.5.1 Att fungera som regional resursperson

Motsvarande problematik återkom i det uppdrag som de regionala resurspersonerna tog på sig. Här var också tidsfaktorn ett problem. Det tog tid för dem att hitta en mer eller mindre fungerande roll som resursperson. Dessutom handlade uppdraget mycket om att ha kontakt med folkbildningsorganisationerna (och nyckelpersoner i dessa) inom regionen, och det tar tid för exempelvis en resursperson av detta slag att bygga upp ett sådant nätverk!

9. Folkbildning, IT och lärande – en summering

Folkbildning, IT och lärande är ett komplext område, och en mängd erfarenheter och lärdomar har redovisats. I detta kapitel summeras resultaten utifrån tre teman – *IT och lärande*, *Organisation och utveckling* samt *Demokrati*.

9.1 IT och lärande

Inom folkbildningen uttrycks en pedagogisk idé för det IT-stödda lärandet där kommunikationen står i fokus. Det är samma idé som lyfts fram oavsett om man möts fysiskt eller virtuellt. Att idén är densamma innebär också att det inte handlar om att införa IT-stöd i stället för något annat, utan att det är ett nytt alternativ för att realisera samma idé. De möjligheter som erbjuds för att kommunicera innebär bland annat att människor kan mötas på samma nivå, oavsett vilket uppdrag eller formell position han eller hon har i andra sammanhang. IT-stödet har använts såväl i distansstudier som i närstudier. Den kommunikativa aspekten av IT-stödet är (av naturliga skäl) mest värdefull när det handlar om distansstudier – när man möts fysiskt finns andra möjligheter att kommunicera.

Studier med IT-stöd innebär också förändringar i studiernas relation till vardagslivet – exempelvis behov av rutiner när det gäller att ”koppla upp sig” och krav på självdisciplin hos deltagarna. IT-stödet betyder dessutom att det ges nya möjligheter till individuell självbildning, möjligheter som delvis strider mot folkbildningens mer kollektiva pedagogiska ideal.

Datorn erbjuder även nya former av struktur för studierna. För vissa grupper är det värdefullt med en ny slags struktur, en studieform som är ett tydligt alternativ till de tidigare studier som man har mindre goda erfarenheter från. Ett sätt att ge struktur är portfolio-metodiken, som har använts i ett projekt

för att hjälpa hjärnskadade deltagare. IT-stödet kan dessutom fungera som ett (eller snarare flera olika) verktyg för gestaltning och uttryck. Detta ger nya möjligheter att arbeta med texter, bild, ljud och film i studierna. Här handlar det inte enbart om den nog så viktiga estetiska dimensionen utan också om nya möjligheter för den demokratiska utvecklingen och för det pedagogiska arbetet.

När IT-stöd används för kommunikation och gestaltning finns också ”trösklar” när det gäller vanan och förmågan att använda skriftspråket och att våga ”publicera sig”. Men det finns även en problematik kring om man blir sedd eller ej när man publicerar sig på nätet. Vem läser egentligen en hemsida?

En aspekt av den flexibilitet som det IT-stödda lärandet erbjuder är att lärmiljön varierar i stor utsträckning. Olika plattformar på nätet, som Folkbildningsnätet, erbjuder en form av lärmiljö. Men det mer eller mindre organiserade lärandet kan i varierande utsträckning äga rum såväl i hemmet, på arbetet, inom en ideell verksamhet och/eller på ett lärcentrum som i den ”fysiska” studiegruppen.

Lärcentra kan för övrigt innebära olika saker. Det kan både handla om att erbjuda stöd för individuella distansstudier, och att utveckla ett gemensamt lärande tillsammans med människor man känner, som en del i ett arbete med glesbygdsutveckling. Lärandet befinner sig någonstans i spannet mellan det individuella och det kollektiva.

Resultaten visar att tillgång och tillgänglighet är viktigt. Men samtidigt ska behovet av grundläggande datorkunskaper varken underskattas eller över-skattas. För att kunna utnyttja IT-stödet krävs vissa grundläggande kunskaper, men det går att komma igång relativt snabbt, utan omfattande introduktionskurser i datorkunskap.

9.2 Organisation och utveckling

Utvärderingen visar även på de svårigheter som finns med att försöka genomföra en samlad satsning av detta slag inom en så komplex organisation som folkbildningen som helhet utgör. Det handlar både om att kunna hantera relationerna till folkhögskolornas huvudmän respektive studieförbundens medlemsorganisationer och relationerna mellan olika delar av folkbildningen.

Problematiken med relationerna mellan folkbildningens olika delar blev mest tydlig för de regionala resurspersonerna, som upplevde problem av olika slag med att bli accepterade och kunna fungera som ett stöd för alla folkhögskolor och studieförbund inom en region. Det tar dessutom tid att bli känd i regionen, att bygga upp det nätverk som krävs. Erfarenheterna är att det konkreta, handfasta stödet på ”gräsrotsnivå” är det som lyckas bäst. För

att man ska ta del av erbjudanden av detta slag krävs dock såväl ett faktiskt behov av stöd som insikt om detta behov och tid att ta vara på stödet. Med tanke på folkbildningens omfattning skulle efterfrågan på stöd ha kunnat vara större.

Några av de problem som uppstått handlar om vilka ambitionsnivåer man kan/bör ha för ett projekt, och vad själva projektarbetsformen innebär för möjligheterna att förverkliga ambitioner och få idéer att fortleva. En viktig skillnad finns mellan om IT-stödet är en integrerad del av en verksamhet eller något ”extra” som kommer till. Det bör också betonas att en satsning av detta slag ger stora utvecklingsmöjligheter – såväl för organisationen som för individen. Här påpekas också på något håll att den lokala utveckling som ett projekt bidrar till kan vara värdefull, även om inte idéerna sprids vidare.

En av de utvecklingsmöjligheter som erbjöds var satsningen på fortbildning. Detta arbete fokuserades, precis som planerat, på att ta fram fortbildningsmaterial, vilket kan bidra till individuell och organisatorisk utveckling på längre sikt. Studieförbunden verkar därutöver i större utsträckning ha nått fram till konkreta och genomförda åtgärder (alltså ett steg längre än det utvecklingsarbete som var i fokus). Organisatoriskt var utvecklingsarbetet inom studieförbunden decentraliserat till varje förbund, medan folkhögskolorna decentraliserade arbetet regionalt (men med ett gemensamt fortbildningsutbud för landets alla folkhögskolor som resultat). Decentraliseringen till varje studieförbund upplevdes som värdefull, som en möjlighet för förbunden att profilera sig. Men det utbyte som fanns mellan studieförbunden i anslutning till arbetet upplevdes också som positivt. Arbetet inom folkhögskoleområdet underlättades av att man anknöt till den befintliga regionala fortbildningsorganisationen.

9.3 Demokrati

De demokratiska aspekterna på satsningen handlar såväl om den pedagogiska processen som om hur satsningen beslutades och organiserades och vad den har lett till. När det gäller demokratin i den pedagogiska processen gäller det att se både arbetsformerna och studiernas/lärandets innehåll som möjliga föremål för inflytande och påverkan.

Besluten om satsningen togs på ett formellt demokratiskt sätt, och den har till stora delar inneburit ett demokratiskt erbjudande om stöd och resurser till folkbildningens olika verksamheter. Men satsningen byggde också på ett externt erbjudande om finansiering som man tog vara på, och när det gäller de demokratiska besluten att göra detta verkar det ha funnits en viss brist på förankring.

Det bristande intresset från vissa håll att ta del av stödet kan ses som ett tecken på demokratisk valfrihet. Men frågan väcks då om inte folkbildningen även har ett ansvar att sätta sig in i och förhålla sig till samhällsutvecklingen på detta område?

En aspekt av demokratin är att inte några grupper ska hamna utanför, och här har speciella satsningar gjorts på ett antal olika målgrupper i en strävan att försöka nå alla, något som lyckats i varierande utsträckning. Ett antal projekt ger slutligen exempel på hur folkbildning med IT-stöd kan bidra till en demokratisk utveckling i samhället – genom att möjligheterna till studier ökar, genom att människor ges möjlighet att göra sin röst hörd på olika sätt, och även genom att nya former för demokratiska processer i organisationer kan utvecklas.

Diskussion

10. Det IT-stödda lärandets betydelse

Vad har då satsningarna på IT-stött lärande inom folkbildningen betytt? Och hur kan utvecklingen gå vidare? I detta avslutande kapitel diskuteras bland annat detta. Dessutom fokuseras speciellt frågor kring lärande och kommunikation, satsningar på speciella målgrupper, möjligheterna till individuell självbildning samt problematiken kring att arbeta med och följa upp projektverksamhet.

10.1 Vad har satsningarna betytt?

I denna satsning har stora resurser riktats på att utveckla den svenska folkbildningen. Vad har detta lett till? Det är svårt att peka ut exakt vilken betydelse dessa satsningar på att utveckla det IT-stödda lärandet har haft. Precis som när det gäller satsningarna inom skolan (Nissen, m.fl., 2002) handlar det om en del i en pågående utveckling. Redan tidigare fanns DUKOM-projekten. Genom den satsning som redovisas i denna rapport har ytterligare processer av olika slag satts igång, och stödet till ITIS i folkhögskolan innebär en fortsättning, liksom att CFL prioriterar insatser för fortbildning inom studieförbunden. Satsningarna utgör alltså en del i ett större sammanhang.

Detta bidrar också till svårigheten att svara på frågan om det var värt alla pengar. Totalt 90 miljoner kronor fördelades, och tillsammans med de resurser av varierande omfattning som har satts av i de ordinarie folkhögskole-

och studieförbundsbudgetarna innebär det en stor satsning (om än inte i närheten av de 360 miljoner kronor, exklusive motfinansiering, som lades på de 28 ”fyr tornen”). Om det var värt pengarna är en fråga om värderingar. Det fanns en politisk önskan att folkbildningen skulle göra detta, och det erbjöds resurser. Man kan vända på problemet och fråga sig vad som hade hänt om folkbildningen inte hade varit med? Hade man i så fall hamnat ohjälpligt efter i en nödvändig utveckling? Eller innebär dessa projekt att kraften har lagts på ”fel” saker? Hade man velat vara utan detta inom folkhögskolor och studieförbund? Har de skolor och studieförbund/studieförbundsavdelningar som satsat på utvecklingen inom IT-stöd tappat något annat? Vad skulle de ha gjort annars? Sker detta på bekostnad av något annat? Vad som är rätt och fel och vad som hade skett annars är självklart omöjligt att ge ett säkert svar på, men möjligheterna finns naturligtvis att jämföra med vad som har hänt på de skolor och avdelningar som inte var engagerade i satsningen. Sådana jämförelser ryms dock inte inom denna utvärdering.

Har det nya inneburit ett språng framåt för folkbildningen? Den strävan som uttrycks allmänt är att arbeta vidare med folkbildningens pedagogiska idéer, men med IT-stödet som en ytterligare möjlighet att förverkliga dem. I så motto handlar det knappast om något språng framåt/bakåt. Snarare kan man se det som en ambition att ”erövra ny mark” genom att folkbildningen blir engagerad i det IT-stödda lärandet. Enligt antologin *folkbildning.net* (Axelsson m.fl., 2001) går folkbildningen i spetsen för ”det goda mötets pedagogik”. Om detta stämmer eller ej går det inte att uttala sig om på grundval av denna utvärdering, som fokuserar folkbildningen och inte kan innefatta några större jämförelser med andra studieformer. Men *om* påståendet stämmer kanske folkbildningens pedagogik kan vara en spjutspets för utvecklingen av annat IT-stött lärande och distanslärande?!

Här kan man också fråga sig om det är viktigt och riktigt att satsa på ”spjutspetsar”, på det sätt som bland annat gjorts genom att finansiera 78 projekt (och andra insatser) på olika håll i folkbildningen. Behövs dessa pionjärer, eller finns det risk att det blir en obalans när bara vissa får utvecklingsmedel? Nissen m.fl. (2002) pekar på att ”fyr tornen” var generellt befrämjande för utvecklingen snarare än att de fungerade som ”övertygande exempel”. När det gäller ITis görs i stället en mer generell satsning på bred front, och Nissen argumenterar för att satsningar i projektform bör överges till förmån för att se IT-stödet som en naturlig del i verksamheten. Å andra sidan menar Andersson och Grensjö (2002) att fortsatta satsningar borde vara mycket långsiktiga och fokusera på ett begränsat antal ”utvecklingsmiljöer” inom bland annat folkbildningen.

10.2 Lärande och kommunikation

Redan i utvärderingen av de projekt som initierades av DUKOM betonas att folkbildningen, till skillnad från övriga inblandade utbildningsanordnare, har en tydlig inriktning på att (även) de IT-stödda distansstudierna ska ha en kollektiv dimension (Åström, 1998). Denna utvärdering tyder på att folkbildningspedagogiken kan fungera även när man arbetar på distans, nätburet. Men det finns givetvis problem, precis som det kan göra inom folkbildningen i övrigt och i annan pedagogisk verksamhet, när det gäller att arbeta utifrån ett pedagogiskt ideal.

Jedeskog (2002) identifierar som nämnts fyra roller som IT spelar i skolan: lärobok, informationskälla, övningshäfte och inspiratör. Arbetsätt där individualiseringen sätts i förgrunden betyder samtidigt att dialogen/samtalet hamnar i bakgrunden, och att verksamheten riskerar att hamna på en "låg kognitiv nivå". Datorn/Internet som informationskanal sätts i fokus. Här kan man jämföra med de funktioner för IT som identifierats i denna utvärdering: kommunikation, struktur samt gestaltning/uttryck. Datorerna verkar här i större utsträckning fungera som pedagogiska verktyg, även om användningen som informationskanal också finns med. Detta tyder på att risken för att dialogen/samtalet ska hamna i bakgrunden inom folkbildningen är mer begränsad.³² Samtidigt ska man inte glömma de dokumenterade svårigheterna när det gäller få till stånd en fungerande kommunikation mellan deltagare (se även Dahlgren m.fl., 2001b).³³ Det handlar bland annat om att "våga skriva", att lära sig använda skriftspråket på ett nytt sätt. Kanske är detta ett övergående problem, med tanke på det genomslag som skriftlig kommunikation i form av sms och "chat" har fått i de yngre generationerna? Det kan också vara så att behovet av skriftlig kommunikation av detta slag minskar, om/när tekniken för gruppkommunikation i ljud och bild blir tillgänglig för en bredare allmänhet.

Andersson och Grensjö (2002) lyfter för övrigt fram vikten av att skilja på informationssökning och kunskapande, och att fokusera på innehållet i information och kunskap, snarare än på teknik och metoder. Information är enbart utgångspunkten för den kunskapande process som leder till lärande och bildning. Men detta betyder också att det är viktigt att reflektera över infor-

³² Här bör framhållas att Jedeskogs (2002) studie bygger på observationer av vad som faktiskt sker, medan denna utvärdering bygger på vad som rapporterats i intervjuer och skriftliga slutrapporter.

³³ Dessa svårigheter verkar dock vara mindre inom folkbildningen än hos andra utbildningsanordnare (Dahlgren m.fl., 2001a).

mationens innehåll. Brister när det gäller källkritiska färdigheter är något som lyfts fram i utvärderingen av skolprojekten (Andersson & Grensjö, 2002). En viss medvetenhet om behovet av källkritik, och även praktiska åtgärder för att utveckla detta förhållningssätt, har kommit till uttryck i utvärderingsmaterialet, även om det inte är något som har varit så framträdande att det lyfts fram tidigare i denna rapport. Men även om denna medvetenhet finns inom folkbildningen räcker det inte, utan ett källkritiskt förhållningssätt behöver ständigt hållas vid liv och utvecklas i ett ”informationssamhälle”. Sedan handlar det om innehållet i den kunskap som information och lärande leder till. Denna aspekt av det IT-stödda lärandet inom folkbildningen har hittills inte uppmärksamats i någon större utsträckning. Vad är det egentligen deltagarna lär sig?³⁴

Innehållet i det lärande deltagarna strävar efter, vad de själva vill lära sig, har däremot uppmärksamats, tillsammans med arbetsformerna, som viktiga aspekter av den pedagogiska processens demokratiska drag. Deltagarna verkar ha möjlighet att påverka innehåll och arbetsformer i studierna, i större utsträckning än hur dessa ska förläggas i tid och rum.

10.3 Målgrupper med olika behov

Ett antal projekt har riktat sig till speciella målgrupper som i en eller annan mening kan ses som ”eftersatta” eller i behov av riktad stöd för att kunna ta del av folkbildningen, ta del i samhället och ta del av de möjligheter som informationstekniken erbjuder. Redan i de projekt som stöddes av DUKOM var en sådan inriktning kännetecknande för folkbildningen (Åström, 1998), och inriktningen finns kvar. Utländsk bakgrund, funktionshinder och arbetslöshet pekas ut som kännetecken för de prioriterade målgrupperna inom folkbildningen i allmänhet. Såväl människor med utländsk bakgrund som funktionshindrade har stått i fokus för vissa av de projekt som specialstuderats i denna utvärdering. Dessutom har andra grupper prioriterats i särskilda projekt: kvinnor, lågutbildade, ungdomar och äldre. Folkbildningen verkar alltså ta ett ansvar för att överbrygga de klyftor som finns eller kan uppstå – i det här fallet när det gäller möjligheten och färdigheten att använda IT för lärande, delaktighet och utveckling – beroende på kön, ålder, klass/utbildningsbakgrund och etnisk bakgrund. När det gäller ungdomar är det kanske inte

³⁴ Detta har sin motsvarighet i det synsätt på lärande som har utvecklats i anslutning till den fenomenografiska forskningen och som beskrivs av bland andra Marton och Booth (2000).

främst IT-färdigheterna som behöver utvecklas – de resultat från skolan som redovisas av Nissen m.fl. (2002) pekar snarare på behovet av dialog och samtal samt källkritiskt förhållningsätt. Men oavsett vilken grupp man riktar sig till är det en fråga om demokrati – att komma ner på ”gräsrotsnivå” och försöka nå alla snarare än enbart de som är mer tekniskt intresserade.

10.4 Ökade möjligheter till individuell självbildning genom IT-stöd?

En ökad tillgång till IT-stöd, och därmed stora mängder information, ökar som nämnts möjligheterna till individuellt kunskapsökande. Det finns också möjlighet att utforma studieprogram som individer följer enskilt, utan kommunikation med andra deltagare. Inom folkbildningen har man kategoriskt avfärdat möjligheten till denna form av individuella studier (Axelsson m.fl., 2001). Är detta en nödvändig ståndpunkt? Hur kan man se på mer individuell självbildning? Ska folkbildningen ägna sig åt att stötta självstudier? Läromedel som utformas för användning i anslutning till kollektiva lärsammanhang (på nätet eller i närstudier) kan mycket väl användas av enskilda individer också. NBV:s Europaskola var visserligen inte en del av projektsatsningen StudyNet, men hade anknytning till denna, och man fick många besökare via nätet till denna ”Europaskola”. Kan folkbildningen tillföra några värden utöver den kommunikativa dimensionen som gör det motiverat att stimulera den individuella självbildningen ytterligare? Eller kan man kanske finna nya former för integrering av det individuella och det mer kollektiva? Innebär ”Nätbildarna” en utveckling i denna riktning?

10.5 Ambitionsnivå, målreträtter, projektkompetens och uppföljning

Att ambitionsnivån i projekt kan bli alltför hög verkar vara ett allmänt mönster som återfinns även i skolsatsningarna (Nissen m.fl., 2002; Andersson & Grensjö, 2002). Detta tyder på att den bristande kompetens när det gäller att arbeta med projekt som diskuteras av Andersson och Grensjö (2002) återfinns även inom folkbildningen. Eller handlar det om en bristande kompetens att bedöma ansökningar? Det senare skulle i så fall innebära att de som bedömer fastnar för ansökningar med en hög ambitionsnivå och ger medel till dessa projekt, trots att ambitionerna inte är realistiska.

Möjligheten att nå upp till sina ambitioner påverkas också av projektets

förankring och stöd. Utvärderingarna av skolsatsningarna (Nissen m.fl., 2002; Andersson & Grensjö, 2002) pekar å ena sidan på behovet av förankring ”nerifrån”, att lärarna är delaktiga i projektet. Den särskilda utvärderingen av Folkbildningsnätet (Folkbildningsrådet, 2001c) pekar å andra sidan på vikten av stöd från ledningen. Det handlar med andra ord om behovet av ”både och”. Ledningen bör inte initiera projekt utan att organisationen är delaktig, och enskilda eldsjålar bör inte heller sätta igång ett projekt utan att ha stöd från organisationen och dess ledning.

Här bör dock påpekas att förändringar och förskjutningar av mål och ambitioner inte enbart ska ses som något negativt utan tvärtom även kan tolkas som uttryck för positiva egenskaper i organisationen. Lindensjö och Lundgren (1986) diskuterar den (bristande) relation som finns mellan formuleringsarena och realiseringsarena och använder här bland annat begreppet ”strategiska målreträtter”³⁵. De mål som har formulerats på en (politisk) arena är inte alltid möjliga att uppnå. De som har att realisera målen tvingas därför göra strategiska målreträtter och inrikta sig på mål som är möjliga att uppnå. Det uppstår därför ett avstånd mellan formulerings- och realiseringsarena. I projektplanerna formulerade man mål, men det var i slutändan sällan exakt dessa mål man hade uppnått. Målreträtter av detta slag innebär i ett avseende misslyckanden, men i ett annat avseende är de samtidigt tecken på att organisationen har en förmåga att lära.

Projektkompetensen handlar också om uppföljningen av verksamheten – bland annat dokumentation och rapportering. Problem med denna del beskrivs av såväl Högskoleverket (2000) som av Andersson och Grensjö (2002). Brister av detta slag återfinns även inom folkbildningen. Även om den här utvärderingen inte specifikt har gått in på denna aspekt kan konstateras att flera av de projekt som studerats inte kom in med någon slutrapport (i varje fall inte inom den tid som utvärderingsarbetet pågick), vilket minskade underlaget för utvärderingen. De rapporter som finns är i varje fall förhållandevis fylliga och kompletta, förmodligen beroende på att en gemensam rapportmall fanns till förfogande.

När det gäller dokumentation och rapportering kan det också finnas förväntningar på spridningsinsatser av olika slag. Nissen m.fl. (2002) konstaterar att det finns behov av mer ”urval och systematik” när det gäller att sammanställa och föra erfarenheter vidare. Denna utvärdering bygger på ett urval som gjordes innan datainsamlingen skedde, vilket innebär att väsentliga erfarenheter *kan* saknas här. De samlade erfarenheterna från alla projekt samlas i

³⁵ Med hänvisning till Wildawsky, A. (1979). *Speaking Truth to Power. The Art and Craft of Policy Analysis*. Boston: Little, Brown and Co.

stället på Folkbildningsnätets Pedagogiska resurser³⁶. Där finns en viss systematik i presentationen, medan det är upp till läsaren att göra urvalet av vad han eller hon ska ta del av.

10.6 Det kostar pengar också – anslag, avtal, löner och avgifter

I anslutning till utvärderingen har vissa förutsättningar för att utvecklingen ska kunna gå vidare betonats, förutsättningar av mer administrativ och ekonomisk art. Den förändring som skett när det gäller att distanskurser numera berättigar folkhögskolor och studieförbund till statsbidrag är viktig. Men de formella arbetsvillkoren och avtalen för cirkelledare och folkhögskollärare som arbetar med distansstudier behöver också regleras tydligare än i dag, bland annat för att minska beroendet av eldsjälare som brinner så mycket för sin sak att de riskerar att bränna ut sig. Ur deltagarperspektiv är dessutom kostnaden för deltagande en viktig punkt. I dag betalar studiecirkeldeltagare en avgift för sitt deltagande (gäller studieförbundens utåtriktade verksamhet med arveroderade ledare), medan undervisningen på folkhögskolan är gratis. Detta blir en stötesten när man som i Folkbildningsnätverk på distans/Nätbildarna bygger upp ett gemensamt utbud av kurser. Ett annat problem kan vara de kommunala bidragen till studieförbunden – hur ser en enskild kommun på att ge bidrag till verksamheten i en studieförbundsavdelning som driver distansstudiecirkel med deltagare från andra delar av landet?

10.7 Fortsatta utvecklingsinsatser

Hur ser då framtiden ut för det IT-stödda lärandet inom folkbildningen? Med tanke på den utveckling som sker i samhället i övrigt är det osannolikt att IT inte skulle ha en plats även inom folkbildningen. Vilken plats det blir beror däremot troligen till stor del på beslut och prioriteringar bland dem som är verksamma inom studieförbund och folkhögskolor. Dessutom beror det på vilka ekonomiska förutsättningar som kommer att gälla – den infrastruktur som krävs för att ge alla tillgång till IT är inte gratis, och IT-stödd folkbildning verkar knappast minska kostnaderna för verksamheten.

För att IT-stödet i folkbildningen ska utvecklas i en riktning som innebär att man leder eller bidrar till utvecklingen, snarare än enbart följer med i den,

³⁶ www.puf.folkbildning.net

krävs förmodligen fortsatta stödinsatser. Frågan är då vilka behov som finns av stöd till utveckling inom IT-området? Och vilken är inställningen till sådant stöd?

En stor del av de satsningar som har genomförts har handlat om att medel har fördelats till olika utvecklingsprojekt under en begränsad tid. Den begränsade tiden har i många fall lett till begränsningar i vad som har varit möjligt att genomföra. Dessutom finns ett problem i att det extra tillskottet av medel gör det möjligt att genomföra en ”punktinsats” som sedan inte alltid lever vidare även om den varit lyckad. Här skulle man alltså behöva hitta former för utvecklingsstöd som är mer långsiktigt, och där utvecklingsprojektet (om det blir framgångsrikt) på ett mer tydligt sätt blir en del av den ordinarie verksamheten.

Som berörts tidigare är det även viktigt att se på kopplingen till organisationen – inflytandet nerifrån är väsentligt, men också stödet från ledningen. Här kan det för övrigt finnas vissa problem när det gäller studieförbunden, om man utgår från ett system där lokala projektansökningar är det normala. Studieförbundens lokala/regionala organisation varierar, vilket innebär att det inte alltid finns någon tydlig part på lokal nivå som kan stå för en ansökan. Om ansökan då formuleras regionalt/centralt blir den lokala förankringen en svårighet, vilket också kan leda till problem när det gäller den långsiktiga fortlevnaden av projektiden.

Den idé som formuleras av Andersson och Grensjö (2002) om att satsa stort och långsiktigt på ett begränsat antal ”utvecklingsmiljöer” är förmodligen inte något som folkbildningen kan anamma på egen hand. Däremot borde det vara intressant att medverka i en sådan större satsning där några av utvecklingsmiljöerna, som uttrycks i visionen, finns inom folkbildningen.³⁷

När det gäller insatser för fortbildning av cirkelledare och folkhögskollärare har mycket arbete lagts ner på att utveckla material av olika slag. Det fortsatta arbetet bör därför till att börja med inriktas på att använda detta material och utveckla fortbildningen – men sedan måste man även tänka på vidareutveckling och kontinuerlig fortbildning och inte bara nöja sig med det som tagits fram just nu, i dagens situation. Man ska inte heller glömma bort att om man vill arbeta med IT-stöd finns fortfarande behovet av en viss teknisk baskompetens. En annan problematik är hur man ska nå ut till de många cirkelledare som finns. Inom folkhögskolan satsas nu på ITis, vilken innebär en bred satsning bland lärare som man också kan möta personligen på ett relativt enkelt sätt. Cirkelledarna har i många fall inte en fast arbetsplats på

³⁷ Visionen med ”utvecklingsmiljöer”, och vad dessa skulle kunna innebära, beskrivs lite mer i detalj på s. 27 i denna rapport.

samma sätt, vilket gör det svårare att nå dem. Här återstår det att se vad de insatser som nu görs från CFL:s sida för fortbildning inom studieförbunden leder till.

Satsningarna på lärcentra och nätverk mellan utbildningsanordnare innebär steg mot att folkbildningen erbjuder större flexibilitet inte enbart när det gäller innehåll och arbetsformer utan även för studiernas förläggning i tid och rum. Man har satsat på ett begränsat antal lärcentra. Ska detta bli en del av den reguljära verksamheten? Samtidigt har man inlett samarbete med biblioteken i ett antal kommuner, och på många håll satsas det på att bygga upp kommunala lärcentra. Är det en riktig satsning om de olika folkbildningsorganisationerna utvecklar sina egna stödverksamheter, eller kan/bör/måste man i större eller mindre utsträckning samverka med varandra och med kommunala verksamheter? I vilken utsträckning ska man ta vara på särarter och profilera sig respektive samverka och integrera?

De regionala resurspersonerna upplevde svårigheter i sitt uppdrag. Förutom de problem som kan relateras till folkbildningens komplexa organisation med delvis konkurrerande delar kan man även se en variation i de individuella resurspersonernas inställning till uppdraget. Vissa satsade på att "sälja" sina tjänster, medan andra såg sig som en resurs som fanns till förfogande för dem som frågade efter den. Detta kan givetvis i viss utsträckning handla om att vi är olika som människor och har utvecklat olika personlighetsdrag. Men frågan är om det inte mer handlar om vilken tolkning som görs av situationen? Vad uppfattar man som "legitimt" att göra inom folkbildningen, som ska präglas av frihet och frivillighet? Att det finns de som uppger att de inte kände till möjligheten till stöd från en regional resursperson talar för att det finns ett behov av att "sälja sig" i större utsträckning än vad som skedde.

Det borde ändå finnas ett värde i att ha tillgång till stöd som finns relativt nära. Geografiska avstånd kan lätt bli ett hinder för att höra av sig och be om hjälp. Informationstekniken kan visserligen överbrygga avstånden, men de som behöver stöd inom detta område har troligen inte nått dit ännu. Ett sätt att göra de regionala resurspersonerna mer synliga hade kunnat vara att ge dem en mer tydlig roll i förhållande till satsningarna på fortbildning. De kunde ha stöttat de olika studieförbundens centrala insatser på regionalt plan och folkhögskolornas regionalt organiserade utvecklingsarbete. Kanske kunde de även ha bidragit till samverkan och integrering mellan dessa två delar?

Idén om samverkan inom folkbildningen, mellan olika organisationer, verkar alltså inte ha slagit igenom. En viktig fråga för framtiden är därmed hur relationen mellan studieförbund och folkhögskolor ska hanteras, exempelvis när det gäller stödinsatser som riktar sig till båda.

10.8 Fortsatta undersökningar

Arbetet med denna utvärdering har även väckt tankar om vad vi *inte* vet så mycket om när det gäller IT-stöd inom folkbildningen. Här finns behov av fortsatt systematisk kunskapsutveckling. Avslutningsvis tar jag upp några tänkbara inriktningar för framtida undersökningar inom området.

Denna utvärdering, och tidigare motsvarande undersökningar som gjorts, har fokuserat på olika riktade satsningar inom IT-området. Dessa har genomförts på vissa skolor, i vissa studieförbundsavdelningar etc. En intressant fråga för Folkbildningsrådet borde vara hur det ser ut inom folkbildningen som helhet. Hur omfattande är IT-användningen i den pedagogiska verksamheten inom folkhögskolor och studieförbund? På vilka sätt används informationstekniken? Vem använder den? Vad har hänt sedan i de fall där man har genomfört projekt med särskilda medel? Detta ger dock endast en översiktlig bild, och behovet bör vara minst lika stort av undersökningar där man går på djupet på ett annat sätt än vad som har varit möjligt inom ramen för denna utvärdering.³⁸

Här handlar det då om att mer rikta in sig på förståelse av enskilda fall. Denna utvärdering bygger på beskrivningar av verksamheter, genom intervjuer och rapporter. Men vad är det egentligen som händer när man arbetar med IT-stöd? För att förstå detta behöver man vara med och observera³⁹ skeenden, vilket tillsammans med intervjuer och/eller andra former av rapportering från de inblandade "aktörerna" (cirkelledare, lärare, deltagare etc.) ger en mer fyllig bild. En viktig aspekt av en sådan undersökning bör vara innehållet i undervisning, studier och lärande. Vilken kunskap är det som prioriteras av lärare/ledare? Vilka motiv finns för dessa prioriteringar? Vilket inflytande har deltagarna över innehållet? Vilka prioriteringar gör deltagarna? Vad gör de i själva studierna? Och vad lär de sig egentligen? En annan aspekt av detta är verksamhetens relation till organisationen. Var och hur tas beslut om utvecklingen av det IT-stödda lärandet och dess innehåll? Vem eller vilka har inflytande över innehåll, arbetsformer, ekonomiska och tekniska resurser etc.? Vilka motiv finns för de prioriteringar som görs i detta avseende?

³⁸ Här bör nämnas att ett antal forskningsprojekt inom området pågår. Dessa har dock ännu endast rapporterats i begränsad omfattning (Riomar & Rydbo, 2002, är ett undantag). Med tanke på verksamhetens omfattning bör det dock finnas behov av ytterligare kunskapsutveckling. Diskussionen här kring möjliga fortsatta undersökningar förs oberoende av inriktningen på dessa pågående projekt.

³⁹ Observationer kan i detta fall äga rum såväl i det fysiska rummet, om det handlar om "närundervisning", som på "nätet", exempelvis i en konferens på Folkbildningsnätet när det handlar om distansstudier.

Detta pekar på behovet av att som forskare vara med under processens gång, att följa ett skeende snarare än att försöka återskapa det enbart utifrån det som kan rapporteras när processen närmar sig sitt slut. Detta är viktigt om nya undersökningar görs inom det som nu är en reguljär verksamhet, men att följa med under hela processens gång är också viktigt om nya projektsatsningar görs.

Det skulle även vara intressant att veta mer om vad som har hänt och händer hos dem som inte har varit aktiva inom de olika projektsatsningarna. En översiktlig kartläggning kan ge en viss inblick i detta. Dessutom bör man i eventuella fördjupade studier överväga hur urvalet av sammanhang för dessa undersökningar ska gå till. Kan man göra studier både i någon skola/avdelning som varit aktiv i projektsammanhang och i någon som inte varit det? Det sistnämnda skulle kunna ge möjlighet att, till skillnad från i denna utvärdering, följa en ny process från början.

Referenser

- Andersson, Inger M. & Grensjö, Bengt (2002). *Utvärdering av KK-stiftelsens satsning på de mindre skolutvecklingsprojekten*. Stockholm: Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling.
- Axelsson, Lars-Erik m.fl. (Red.) (2001). *folkbildning.net en antologi om folkbildningen och det flexibla lärandet*. Stockholm: Folkbildningsrådet & Distum.
- Dahlgren, Ethel; Hult, Agneta & Olofsson, Anders (2001a). *Nätburen vux-
enutbildning – olika utbildningsanordnare i samverkan*. Umeå universitet, Pedagogiska institutionen, 01-03-24.
- Dahlgren, Ethel; Hult, Agneta & Olofsson, Anders (2001b). *Folkbildning på
distans? – en utvärdering*. Umeå universitet, Pedagogiska institutionen, 01-06-05.
- Folkbildningsrådet (2000a). *Underlag för strategisk diskussion om IT-användningen i folkbildningen*. Stockholm: Folkbildningsrådet, Beredningsgruppen för IT strategiska frågor, stencil 13 april 2000.
- Folkbildningsrådet (2000b). *Folkbildningens IT-projekt*. Stockholm: Folkbildningsrådet, broschyr, oktober 2000.
- Folkbildningsrådet (2001a). *Utvärdering av folkbildningsprojekten 1999-2001*. Stockholm: Folkbildningsrådet, stencil 10 januari 2001.
- Folkbildningsrådet (2001b). *Möte på nätet*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Folkbildningsrådet (2001c). *Folkbildningsnätet – sammanfattande inledning och Folkbildningsnätet – aktuella rapporter*. Stockholm: Folkbildningsrådet, Arbetsgruppen för utvärdering av IT-projekten, stencil 12 juni 2001.
- Franke-Wikberg, Sigbrit (1992). *Utvärderingens mångfald – några ledtrådar för vilsna utbildare*. Stockholm: UHÄ, FOU Projektrapport 1992:4.
- Holmberg, Carl (1998). *På Distans – Utbildning, undervisning och lärande*. I: SOU 1998:83. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Högskoleverket (2000). *Eldsjälar och institutionell utveckling. Mot nya former av lärande i den högre utbildningen. Resultat av 91 IKT-projekt under 1990-talet*. Stockholm: Högskoleverket, Högskoleverkets rapportserie 2000:13 R.
- Jedeskog, Gunilla (2002). Undervisning och IT: Förändrade gränser i skolan. I: Nissen, Jörgen (Red.). ”Säg IT – det räcker” Att utveckla skolan med några lysande IT-projekt. *Utvärdering av KK-stiftelsens satsning på större skolutvecklingsprojekt*. Stockholm: Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling.
- Jönsson, Bodil & Rehman, Karin (2000). *Den obändiga söklusten*. Stockholm: Bromberg bokförlag.

- Larsson, Staffan (1986). *Kvalitativ analys – exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, Staffan (2001). *Om generalisering från kvalitativa studier*. Bidrag till konferensen "Ethnography and learning" 14-15 mars 2001. Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap, stencil.
- Lindensjö, Bo & Lundgren, Ulf P. (1986). *Politisk styrning och utbildningsreformer*. Stockholm: Liber Utbildningsförlaget.
- Lindgren, Lena m.fl. (1997). *Excellens i flexibilitet: utvärdering av folkbildningens insatser för arbetslösa*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Marton, Ference & Booth, Shirley (2000). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Nissen, Jörgen (Red.) (2002). "Säg IT – det räcker" Att utveckla skolan med några lysande IT-projekt. *Utvärdering av KK-stiftelsens satsning på större skolutvecklingsprojekt*. Stockholm: Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling.
- Pedersen, Jens (1998). *Informationstekniken i skolan. En forskningsöversikt*. Stockholm: Skolverket/Liber Distribution.
- Proposition 1982/83:100. Bilaga 2 till budgetpropositionen 1983. *Gemensamma frågor*. Stockholm: Budgetdepartementet.
- Proposition 1997/98:115. *Folkbildning*. Stockholm: Regeringskansliet, Utbildningsdepartementet.
- Rackner, Ove (2001). Att läsa mellan raderna. I: Axelsson, Lars-Erik m.fl. (Red.) *folkbildning.net en antologi om folkbildningen och det flexibla lärandet*. Stockholm: Folkbildningsrådet & Distum.
- Riis, Ulla; Jedeskog, Gunilla m.fl. (1997). *Pedagogik, teknik eller ekonomi? En baslinjebestämning av KK-stiftelsens kommunbaserade skolutvecklingsprojekt*. Uppsala universitet, Pedagogiska institutionen.
- Riomar, Sandra & Rydbo, Malin (2002). *Folkbildning på distans – varför? En studie av motiv till att undervisa/studera på distans inom folkbildningen*. Delrapport inom projektet Distanspedagogik bland folkbildare (DIFO). Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik, IPD-rapport Nr. 2002:02.
- Skördeman, Lena; Hansson, Sture & Brobäck, Björn-Erik (odaterad). *IT-stödd eller IT-störd pedagogik? En metaanalytisk ansats av IT-stött lärande på folkhögskola ht. 2000*. Linköpings universitet, Vuxenutbildarcentrum, stencil.
- Svensson, Ingemar & Persson, Tore (1999). *Folkbildning på distans? Erfarenheter av försök 1996-98 med IT-stödda distansstudier på folkhögskolor och studieförbund*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Åström, Eva (1998). *Utvärdering av distansutbildningsprojekt med IT-stöd*. Stockholm: Utbildningsdepartementet, Distansutbildningskommittén, SOU 1998:57.

Bilaga I

Utvärdering av folkbildningsprojekten 1999-2001

Sammanställning efter möte mellan Distum och Folkbildningsrådet 9 jan 2001.
(Utdrag.)

Teman för utvärdering

Projektfokus

Syfte, målsättning, målgrupp
Organisation, drift
Stöd, resurser
Kommunikation – feedback
Inkludering – exkludering
Utvärdering
Tradition/Miljö?
Samverkan
Tekniksstöd
Administrativa frågor
Eldsjälsproblematiken
Motiv, spridning, långsiktighet

Verksamhetsfokus

Stödformer – handledning
Folkbildningens kvalitet + spec
 Dialog (feedback)
 Möte
 Demokrati (feedback)
Inkludering-exkludering
 Rekrytering/antagning
Studiemiljö
Individualisering – gruppsamverkan
Samverkan
Teknik som verktyg
Administrativa frågor
Infrastruktur
Lärary/ledarroll/handledningsstöd
Deltagarroll
Målgrupp
Läromedel
Fortsatt verksamhet

Bilaga 2

Organisatoriska frågor: projekt och lärcentra Ansvariga

1.

Berätta med egna ord om det faktiska innehållet i projektet under den tid det pågått.

2.

Hur vad det ursprungliga syftet med projektet formulerat?
Om det ursprungliga syftet ändrats, hur har det skett?
Vad har styrt förändringarna?

3.

Vem tog från början initiativ till projektet?
Hur såg projektets tillkomst ut? Vad var motiven?
Fanns det olika intressen som styrde i detta skede?
Fanns det någon grupp som hade större inflytande över ansökan än någon annan?

4.

Fanns det någon utgångspunkt som var särskilt viktig vad gällde projektet?

5.

Hur definierades projektets målgrupp från början?
Hur stämmer den ursprungliga målgruppen med den det faktiskt blev?
Hur mycket visste ni om målgruppen från början?
Om målgruppen ändrats eller varit svår att nå, vad beror det på i så fall?

6.

Om du beskriver den tid som åtgått till projektet: vilken fas har tagit mest tid, förberedelsefasen, genomförandefasen eller avslutningsfasen?
Stämmer tidsåtgången med den ursprungliga planeringen?

7.

Hur har projektorganisationen sett ut, beskriv den.
Vem bestämde att projektorganisationen skulle se ut som den gör?
Hur har projektorganisationen fungerat?
Om det varit problem, vad har det då berott på?

8.

Var har du fått mest stöd i din roll som projektledare under projekttiden?

Hur ser du på Folkbildningsrådets roll, väntade du stöd från rådet?

Vilket stöd har du fått därifrån?

Om det är något stöd du saknat, hur skulle det i så fall sett ut?

Hur har stödet internt varit från ledning, kollegor, deltagare?

Tycker du att du fått tillräcklig stöd?

9.

Hur har beslutsvägarna sett ut?

Har du som projektledare disponerat fritt över projektmedel, tid m.m.?

Var har resurserna funnits rent administrativt?

Vem har ytterst bestämt över resurserna?

10.

Vilket teknikstöd har ni använt er av i projektet?

Har det tekniska ansvaret legat lokalt eller centralt i organisationen?

Vilken betydelse har folkbildningsnätet haft för projektet?

Vilka andra nät och plattformar har ni använt?

11.

Har projektet haft samverkansparter och i så fall vilka?

Hur har samverkan varit organiserad?

Fanns det skillnader i hur det var tänkt och hur det blev?

Har samverkan fungerat som avsett?

Har det funnits önskemål om samverkan som av olika skäl inte kunnat genomföras?

12.

Hur upplever du att samarbetet och kommunikationen mellan projektet och andra IT-projekt på FBR (DISTUM) fungerat?

Om du inte haft kontakt alls, vad beror det i så fall på?

Har du haft kontakter med den centrala samordnaren? Om inte – varför?

Har du saknat information om vad som hänt på andra håll?

Hur har kontakterna med central eller regional nivå inom studieförbundet varit (alternativt med folkhögskolans huvudman, styrelse etc. – kan tas upp om det verkar relevant)?

13.

Har kommunikationen internt fungerat på din skola/avdelning?

Har alla vetat vad projektet haft för mål?

Hur ser du på projektets roll i den lokala organisationen, har du känt att projektet är en del av verksamheten eller ligger det vid sidan om?

Hur har attityden till projektet varit – bland dina kollegor – hos ledningen av skolan/avdelningen – bland teknisk personal – andra?

14.

Hur har stämningen generellt på din arbetsplats påverkat projektet?

Fanns det en positiv inställning från början?

Finns det en tradition av att arbeta med projekt i din organisation?

(frågor ang. resurser under punkt 9)

15.

Vem sköter utvärderingen av projektet?

Är det fler engagerade i utvärderingen?

Kommer utvärderingen att användas på något sätt?

Har utvärderingen spelat någon roll under projekttiden?

16.

Känner du dig som en eldsjäl? Vad lägger du för innebörd i ordet?

Finns det andra eldsjälar inblandade? I så fall, hur fungerar samarbetet er emellan?

Hade projektet fungerat utan eldsjälar?

Har projektet varit beroende av ideella arbetsinsatser?

17.

Hur ser du på framtiden?

Kommer den verksamhet du arbetat med att överleva utan projektmedel, hela verksamheten eller delar av det som gjorts, i så fall vad?

Bilaga 3

Pedagogiska frågor: projekt och lärcentra

Ansvariga

Innehåll

Beskriv innehållet/ämnet i verksamheten!

Hur har innehållet i projektet påverkat den övriga verksamheten ?

Rekrytering och deltagare

Vilka målgrupper har ni vänt er till? Inriktade ni er på att nå en speciell målgrupp? Hur har ni rekryterat deltagare? Orsaker till att ni lyckades eller misslyckades med att nå avsedd målgrupp? Har ni nått nya målgrupper?

Har antagna deltagare stannat kvar? Vad berodde eventuella avhopp på?

Hur passar arbetssättet för olika grupper? Är det några det passar bättre respektive sämre för?

Har projektet minskat några ”klyftor”?

Lärprocessen

Hur sker mötet, dialogen och kommunikationen mellan lärare och deltagare, mellan deltagare? Vilken roll har demokratispekten (deltagarinflytande) spelat i projektet? Vilka problem finns det med kommunikationen och vad krävs för att den skall fungera?

Har lärar- och deltagarrollen förändrats under projektets gång? Vilka förändringar i så fall? Exempelvis, har deltagarinflytandet ökat?

Hur ser den ”fysiska” studiemiljön ut? Vilken betydelse har studiemiljön för lärandet? Vilket stöd får man där?

Har lärandet varit individualiserat eller byggt på gruppsamverkan? Har projektet medfört förändringar? På vilket sätt? Ser ni några faror eller möjligheter i förändringarna?

Har ”klassrumsundervisningen” förändrats?

Stöd, läromedel, samverkan, infrastruktur

Hur ges stöd och handledning till deltagare respektive lärare och projektledare?

Frågor/problem/möjligheter som man inte tänkt på i förväg?

Hur fungerar datorn som en del i den pedagogiska processen? Har teknik-användningen förändrats under projektperioden?

Vilken betydelse har tillgången till datorer spelat? Vad har Folkbildningsnätet och Internet betytt?

Vilka läromedel används och vilken roll har de haft i lärprocessen? Har det utvecklats några nya former av läromedel? Hur kan nya läromedel göras "folkbildningsmässiga"?

Har projektet utvecklat nya samarbetsformer? Har lärcentra använts? Har projektet drivit på och stimulerat fortbildningsinsatser?

Hur har studieadministrationen fungerat?

Framtiden

Kommer projektidén att kunna leva vidare utan projektmedel?

Bilaga 4

Pedagogiska frågor: projekt och lärcentra

Deltagare

Innehåll

Vad är det du har deltagit i eller gjort i det här projektet/på lärcentrat?

Rekrytering och deltagare

Hur fick du reda på projektet/kursen/lärcentrat?

Innebar IT-satsningen att dina möjligheter till studier ökade?

Funderade du någon gång på att hoppa av?

Har arbetssättet passat dig? Motivera!

Upplever du att ditt deltagande minskat några ”klyftor” till andra grupper, till exempel att du har kunnat ta igen något du har missat tidigare?

Eller har kanske ni som är med här fått fördelar så att ni har kunnat komma ”längre” än andra?

Studiefinansieringens betydelse för ditt deltagande?

Lärprocessen

Har dina förväntningar infriats? Motivera!

Hur sker mötet, dialogen och kommunikationen mellan lärare och deltagare?

Hur sker mötet, dialogen och kommunikationen mellan er deltagare?

Vilka problem finns det med kommunikationen. Vad krävs för att den skall fungera?

Har lärarrollen förändrats under projektets gång? Vilka förändringar i så fall?

Har deltagarrollen förändrats under projektets gång? Vilka förändringar i så fall?

Exempelvis, har ditt inflytandet över studierna (demokratiaspekten) ökat?

Hur ser den "fysiska" studiemiljön ut, var sitter du när du studerar? Vilken betydelse har studiemiljön för lärandet? Vilket stöd har du fått?

Har lärandet varit individualiserat eller byggt på gruppsamverkan? Har projektet medfört förändringar mot tidigare studier när det gäller individuellt arbete jämfört med grupparbete? På vilket sätt?

Ser du några faror eller möjligheter i förändringarna?

Har "klassrumsundervisningen" förändrats?

Stöd, läromedel, samverkan, infrastruktur

Hur har du fått stöd och handledning?

Hur har datorn fungerat som en del i den pedagogiska processen?

Har din teknikanvändning förändrats under projektperioden?

Vilken betydelse har tillgången till datorer spelat?

Vad har Folkbildningsnätet och Internet betytt?

Vilka läromedel används och vilken roll har de haft i lärprocessen?

Har det utvecklats några nya former av läromedel?

Har läromedlen varit "folkbildningsmässiga"?

Har du använt dig av lärcentra?

Hur har studieadministrationen fungerat?

Framtiden

Kommer det att bli någon fortsättning på de studier (eller vad det nu är) som du har deltagit i det här projektet/på lärcentrat?

Vad har du fått ut av att delta här? Vad kommer det att betyda i ditt vardagsliv?

Bilaga 5

Kollegial utvärdering av de regionala resurspersonerna och deras arbete

Intervjuguide, att använda i Grythyttan 14 juni 2001.

Intervjun är tänkt som ett komplement till, och en fördjupning av, de skriftliga rapporter som varje regional resursperson ska lämna till Folkbildningsrådet.

Bakgrundsuppgifter:

- Namn
- Region
- Arbetsplats
- Ordinarie arbetsuppgifter
- Ev. övriga arbetsuppgifter inom FBR:s IT-satsningar

Vad har du gjort som regional resursperson?

(Kortfattat. Mer detaljerad beskrivning kommer i den skriftliga rapporten.)

Hur har du lagt upp eller organiserat ditt arbete? Förändringar under arbetsgång?

Vilken styrning har du haft från FBR? Vilket stöd har du fått? Vad har detta betytt för ditt arbete?

Hur har samverkan mellan de regionala resurspersonerna fungerat? Vad har detta betytt för ditt arbete?

Hur har kontakterna med folkbildningen i din region fungerat?

Vilken samverkan har skett med andra delar av IT-satsningarna? (Ex. fortbildning, lärcentra, projektverksamhet.)

Vad har din uppgift som regional resursperson betytt på din egen skola/ditt studieförbund?

Hur stora har arbetsinsatserna varit i förhållande till den tid som funnits avsatt? Hur stort har behovet av stöd varit i regionen?

Vilka har du faktiskt nått med dina insatser? Någon grupp du har saknat? Skulle du kunna nå fler eller andra med en annan uppläggnig?

Vad har folkbildningen i din region fått ut av ditt arbete? Vad betyder det för individerna och för skolor och studieförbundsavdelningar?

Vilken pedagogisk idé (eller vilka idéer) har du i ditt arbete som resursperson?

Hur har dialogen med "fältet" sett ut? Hur har ni mötts?

Vilka förväntningar har folkbildarna i regionen haft på ditt arbete? Hur har dessa förväntningar uppfyllts?

Har ditt arbetssätt varit demokratiskt? I så fall – på vilket/vilka sätt?

Har ditt arbete bidragit till demokratiutvecklingen i folkbildningen och i samhället? I så fall – på vilket/vilka sätt?

I vilken utsträckning har ditt arbete varit individriktat, gruppinriktat (t.ex. lärarlag) respektive organisationsinriktat (skola/studieförbund)?

Vilken roll har datorn, Folkbildningsnätet och Internet haft i ditt arbete?

Har du använt något speciellt läromedel/material i ditt arbete? Har du utvecklat något nytt material? Vilken roll har detta material i så fall spelat i ditt arbete?

Vad har ditt arbete betytt för folkbildningens utveckling inom regionen?

Hur ser du på den framtida betydelsen av regionalt stöd av det här slaget?

Något mer du vill lägga till?

Bilaga 6

Enkät om folkbildningens satsning på regionala resurs- personer inom området IT-stött lärande

Under de senaste åren (1999-2001) har stora satsningar gjorts på IT-stött lärande inom folkbildningen. De projekt som har genomförts är formellt avslutade. Inför planeringen av fortsatta insatser genomförs en omfattande utvärdering.

En del av satsningarna handlar om att det funnits ett antal regionala resurspersoner som har haft i uppgift att fungera som en resurs för folkbildningen i regionen – såväl studieförbund som folkhögskolor. Inom Din region, Västerbotten, Västra Götaland eller Uppsala län-Västmanland-Gävleborg, är det Lars-Göran Karlsson, Gunnar Derkum och Karin Lindström respektive Janne Pettersson som har haft denna uppgift. (Satsningen på resurspersoner har förlängts, men i begränsad omfattning.)

Denna enkät är en del i utvärderingen av just satsningen på regionala resurspersoner, och den skickas till ett urval bland de som enligt uppgifter från respektive regional resursperson har tagit del av någon form av insatser från dem. Det är alltså viktigt att vi får ta del av Dina tankar och erfarenheter!

Ansvar för utvärderingen av IT-satsningarna ligger på en arbetsgrupp, utsedd av Folkbildningsrådets medlemsorganisationer. I detta arbete har Per Andersson, lektor knuten till Vuxenutbildarcentrum vid Linköpings universitet, anlitats som extern medarbetare.

Det är viktigt att vi får ta del av Dina tankar och synpunkter, för att få en så heltäckande bild som möjligt av hur satsningarna har fungerat. Vi vill också påpeka att dina svar kommer att behandlas konfidentiellt, dvs. det kommer inte att framgå i några redovisningar av utvärderingsresultaten vem som har svarat vad, utan det är endast Per Andersson, samt ev. sekreterare som biträder vid sammanställningen av svaren, som kommer att se de individuella svaren.

Besvara frågorna så gott Du kan, och skicka dem senast 31 januari i bifogat svarskuvert, eller skicka dem via Folkbildningsnätet till ”Pelle Andersson”. (Om Du vill ha ett elektroniskt dokument med frågorna, för att fylla i svaren direkt på din dator och sända in, så kan Du beställa detta via e-post peran@ibv.liu.se eller via Folkbildningsnätet enligt ovan.)

Med vänliga hälsningar,

Kent Jonelind
Ordförande i arbetsgruppen

Per Andersson
Linköpings universitet

Bakgrundsfrågor om Dig som svarar på enkäten:

Namn:

Arbetsplats:

Arbetsuppgifter:

Svarar på denna enkät i egenskap av:

Frågor med relation till IT-satsningen och de regionala resurspersonerna:

1. Arbetar Du på något sätt med IT-stött lärande inom folkbildningen? I så fall: Vilka arbetsuppgifter har Du som handlar om detta? (Ta även med eventuella tidigare arbetsuppgifter inom IT-området som Du haft under perioden 1999-2001!)

2. Har Du på något sätt tagit del av Din (eller någon annan) regionala resurspersons insats?

Om Du svarat Ja på fråga 2 – fortsätt med nedanstående frågor. Om nej – fortsätt på fråga 11!

3. På vilket/vilka sätt har Du tagit del av Din regionala resurspersons insats?

4. Har Du på något sätt tagit del av insatser från resursperson(er) i andra regioner? I så fall – hur och vilka?

5. Vad gjorde att Du tog del av resurspersonens insatser?

6. Vad har insatserna från den regionala resurspersonen betytt för Ditt arbete med IT-stött lärande? Vilken nytta har satsningen på regionala resurspersoner haft?

7. Är det något stöd från resurspersonen Du har saknat? I så fall vad?

8. Vilka förbättringar anser Du borde göras om satsningen på regionala resurspersoner ska fortsätta?

9. Vad anser Du vara det viktigaste som vi bör ta vara på och bygga vidare på från den nuvarande satsningen på resurspersoner?

10. Något Du vill tillägga?

Tack för hjälpen! Skicka in Dina svar snarast, och senast 31 januari!

Fortsätt här om Du svarade Nej på fråga 2!

11. Vad har Du känt till om satsningen på och möjligheter till stöd från de regionala resurspersonerna?

12. Av vilka anledningar har Du inte tagit del av insatser från Din regionala resursperson?

13. Har Du tagit del av andra former av stöd inom området IT-stött lärande? I så fall vad?

14. Vilka förändringar i nuvarande satsning skulle behöva göras för att Du skulle vilja och/eller ha möjlighet att ta del av insatser och stöd från en resursperson?

15. Vilka andra former av stöd skulle Du vilja ha inom detta område?

16. Något mer Du vill tillägga?

Tack för hjälpen! Skicka in Dina svar snarast, och senast 31 januari.

Bilaga 7

Intervjufrågor till projektet Särskilda fortbildningsåtgärder på IT-stött lärande för folkhögskolelärare och studiecirkelledare

Målgrupp kursutvecklare

A. Projektfokus – organisation

Inledande frågor

Beskriv vad ditt projekt gick ut på.

Hur många har deltagit i projektorganisationen?

Har ni haft ett eller flera projekt?

Hur har det interna arbetet i projektet fungerat?

Syfte mm

Hur uppfattade ni syftet för projektet på ert område?

Har projektet förändrats under projektets gång?

Organisation och stöd

Beskriv projektets faser? (idéfas, startfas, genomförandefas och avslutningsfas)

Hur har stödet till projektet varit från Folkbildningsrådet och från den egna organisationen?

Beskriv vilken roll som Folkbildningsnätet har spelat i projektet?

Kommunikation och samverkan

Har någon samverkan skett med andra fortbildningsprojektsåtgärder?

Hur har kommunikationen med projektsamordnare, respektive andra fortbildningsåtgärder varit, beskriv.

Projektets roll

Vilket genomslag har projektet/fortbildningsåtgärder haft i organisationen?

Utvärdering

Vilken roll har utvärdering spelat för fortbildningskursutvecklingen?

Framtid

Vilka möjligheter har fortbildningssatsningarna att fortleva utan projektmedel?

Kan fortbildningssatsningarna genomföras av andra än kursutvecklarna?

B.Verksamhetsfokus – innehåll och pedagogik

Vilka fortbildningssatsningar är gjorda?

Varför har ni valt detta framför andra eventuella behov av fortbildning som behövs?

Vilken är den pedagogiska idén bakom fortbildningskursen/na?

Beskriv hur valet av dessa fortbildningskurser och genomförandet av dem satt några spår i utvecklingen av det IT-stödda lärandet i er organisation.

Deltagarna

Beskriv hur urvalet av deltagare ut för fortbildningssatsningen/na har gått till.

Vilken är bevekelsegrunden för de pedagoger som deltagit i fortbildningssatsningen?

Lärprocessen

Vilka lärprocesser kan man se har utvecklats genom fortbildningssatsningen?

Vilka nya lärprocesser kan ni se följer med fortbildningssatsningen?

Vad räknar ni med att fortbildningssatsningen ska ha för betydelse för utvecklandet av det IT-stödda lärandet i er organisation?

Beskriv hur ni värnat om folkbildningens kvalitet i fortbildningssatsningens kurser uttryckt i t ex dialogen, mötet, deltagarinflytande, demokrati.

Stöd

Hur ges stöd och handledning till projektledare och lärare?

Hur ges stöd och handledning i fortbildningskursens kurser?

Teknik och pedagogik

Beskriv datorns betydelse som del i den pedagogiska processen i kursen.

Hur har tillgången till datorer i kursen/na varit?

Vad har tillgången betytt?

Beskriv vad de eventuellt olika digitala medierna har betytt för pedagogiken och deras inbördes förhållande. (Folkbildningsnätet, andra kommunikativa plattformar, Internet osv)

Läromedel

Vad använder fortbildningskursens kurser för läromedel?

Har nya former av läromedel använts och utvecklats för kursen/na?

Vilken roll spelar läromedlen i lärprocessen?

Vilken effekt kan ni se att läromedlen spelar för deltagarstyrning/inflytande på kursens utveckling?

Samverkan

Vilken effekt har fortbildningskursen haft för att utveckla samverkan inom organisationen och med andra organisationer?

Har de regionala resurspersonerna spelat någon roll som resurs i verksamheten?

Vilka tankar och idéer har fortbildningskursen väckt för den kommande utvecklingen av organisationens fortbildning? Nya grupper som behöver fortbildning? Betydelsen av fortbildning i IT-stött lärande i organisationen?

Avslutning

Är det något mer du vill lägga till när det gäller det vi har talat om?

Vilka frågor hade du förväntat dig som jag inte har ställt?

Bilaga 8

78 projekt

Följande 78 IT-projekt på folkhögskolor och i studieförbund genomfördes inom området IT-stöd i folkbildningsverksamheten och ingick i de satsningar som omfattas av denna utvärdering:

FOLKHÖGSKOLOR

Blekinge läns folkhögskola	Folkhögskolans virtuella bibliotek
Fornby folkhögskola	Information, kommunikation och digital portfolio – IT stöd för vuxna med förvärvade hjärnskador?
Framnäs folkhögskola	öFL för skiftarbetare
Företagarnas folkhögskola	Nya möjligheter för textil- och konsthantverksstudier
Glimåkra folkhögskola	Webbapplikationer i undervisningen
Grebbestads folkhögskola	Utveckling av kurs i marinbiologi med hjälp av IT-stöd
Göteborgs folkhögskola	Distansutbildning för synskadade
Hellidens folkhögskola	IT-användning inom det estetiska området
Hjälmareds folkhögskola	Informationspiloter
Hyllie Park folkhögskola	Utveckling av Intranet...
Jakobsbergs folkhögskola	Med karpdammen i sikte
Kjesätters folkhögskola	Problembaserad miljöutbildning på distans för scoutledare
Kvinnofolkhögskolan	Komik
Liljeholmens folkhögskola	IT-stöd i undervisningen av svagpresterande
Lillsveds folkhögskola	IT-stöd i idrottsledarutbildningen
Litorina folkhögskola	Lettland 2000
Ljungskile folkhögskola	IT-stöd i folkbildningsverksamheten
Mellansels folkhögskola	Musikteori på distans
Rinkeby folkhögskola	Flexibelt lärande för invandrare
Runö folkhögskola	”Elektroniska utvärderingsmodeller”
Röda korsets folkhögskola	Mötesplats på Internet
Sankta Maria katolska folkhögskola	Utveckling av svenska som andraspråk
Sigtuna folkhögskola	Naturkunskap med dagens möjligheter!

Sjöviks folkhögskola	Sjölär – Sjöviks lärcentrum
Stensunds folkhögskola	Utveckling och förankring av IT i lokalsamhället
Sunderby folkhögskola	ECCA II
Sverigefinska folkhögskolan	”Jämlika i IT-samhället”
Tollare folkhögskola	Nätverk för socialt arbete och samhällsarbete
Vindelns folkhögskola	Digitalt nätverk
Viskadalens folkhögskola	KRU (kompetensrådgivningsutbildning)
Västanviks folkhögskola	Flexibel Folkbildning på distans
o utvecklingscenter	Distanssamverkan -teknik och metodik
Västerbergs folkhögskola	Samverkansprojekt mellan folkbildningen och andra...
Västerås folkhögskola	Folkbildningsmatematik
Östra Grevie folkhögskola	

STUDIEFÖRBUND

Arbetarnas bildningsförbund

ABF förbundet	Svenska och engelska gymnasiestudier för korttidsutbildade män
ABF förbundet	RockIT
ABF Förbundsexp	IT-materialprojekt för synskadad och dyslektiker
ABF Gävleborg	IT i cirkeln
ABF Malmö	Interaktiva IT-forum i studiecirklar
ABF Norra Värmland	Folkbildningsvärd i IT-åldern
ABF Sigtuna	Studiecirkel på dina villkor!
ABF Sörmland	IT som medel för ökad demokrati och förändring
ABF Tyresö-Haninge	ABF-integration med stöd av IT
ABF Örebro	”Datorn- ett verktyg för bildning och kunskap”

Folkuniversitetet

FU Kristianstad	Ny Pedagogik i folkbildningen – SAMPED
FU Kungälv	IT Resurscentrum
FU Landskrona	Glokala studiecirklar
FU Södra Bohuslän	IT-resurscentrum för vuxna

Frikyrkliga studieförbundet

FS Jönköping, Uppsala, Västmanland-Hälsingland	Rock-IT
FS Närke-Bergslagen	Kunskap i våra händer – datorn och textil- hantverk i samspel
FS Uppsala och Västmanland	IT – ett lokalt sätt att vidga demokrati...
FS Östergötland	IT-stugan, gemensamt lärande med föräld- rar och barn

KFUK-KFUMs studieförbund

KFUK-KFUM Västsverige	EU-kunskap på distans
-----------------------	-----------------------

Medborgarskolan

Medborgarskolan Bohus- Älvsborg	IT i estetiska studiecirklar
Medborgarskolan/Megaphon för Musiker	SOUNDPOOL – Projekt för utveckling av ungdomsmusik
Medborgarskolans ro	IT i Navigationsundervisning
Medborgarskolan Stockholm	Datorn i språkundervisningen
Medborgarskolan Sörmland- Östergötland	Flexibel nätverksbaserad utbildning för små- företagare

Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet

NBV Dalarna	Besök i Internet Galleriet
NBV förbundet	StudyNet
NBV MittSverige	Folkrörelse lyftet, flyt

SISU

SISU Blekinge	Folkbildning med <a href="http://www.Demokrati-
delaktighet-etik">http://www Demokrati- delaktighet-etik
SISU Halland	Kvalité i klubben med IT
SISU Hälsingland	Utbildningsteam med IT-stöd

Studiefrämjandet

Studiefrämjandet Bergslagen	Design Digital Workshop
Studiefrämjandet Kalmar län	2000-talets folkbildning i sin nya lärmiljö

Studieförbundet Stockholm	Att uttrycka sig i text och bild
Studieförbundet Sydvästra Skåne	Dist@ – distansstudier/bildning i musik
Studieförbundet Umeå	Data – en väg till det Svenska språket
Studieförbundet Uppsala	Jägarskolan på distans

Studieförbundet Vuxenskolan

sv Förbundskansli	Från mailkapacitet till digital mötesplats
sv Skåne	Studiecirklar i språk på distans genom IT-användning
sv Västerås	IT-stöd i folkbildningsverksamheten
sv Västra Götaland	Studiecirkel med distanskoncept

Sveriges kyrkliga studieförbund

SKS Göteborg	Digitala bilder som metod för personer med utvecklingsstörning
SKS Nordväst	Konfirmandcirklar med IT-stöd...
SKS Västra Sverige	Diakoni och folkbildning i glesbygd...

Tjänstemännens bildningsverksamhet

TBV Region Väst	IT-stödd folkbildningsverksamhet
-----------------	----------------------------------

Bilaga 9

Förteckning över lärcentra

Följande lärcentra med stöd från Distum ingick i de satsningar som omfattas av denna utvärdering:

- Lärcentrum Åsgarn, Studieförbundet Vuxenskolan Folkareavdelningen, Avesta.
- Hjärngymmet, Medborgarskolan Ängelholm.
- Möjligt vetande med modem, Frikyrkliga Studieförbundet i Västerbotten (Lycksele).
- Lokalt centrum för flexibelt lärande, Skinnskattebergs folkhögskola.
- Lärcentrum för handikappfrågor, Härnösands folkhögskola.
- Dikanäs lärcentra, Storumans folkhögskola.
- Bildningscentra i Borgholms kommun, Ölands folkhögskola.

Folkbildningsrådet

Folkbildningsrådet bildades 1991 och är en ideell förening med tre medlemmar: Folkbildningsförbundet, Landstingsförbundet och Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO). I Folkbildningsrådets uppgifter ingår bland annat att fördela statsanslag till studieförbund och folkhögskolor samt att följa upp och utvärdera folkbildningsverksamheten.

Utvärderingar från Folkbildningsrådet

Folkbildningsrådets sammanfattande utvärderingsrapport

Utkom 1997

Rapporten innehåller beskrivningar och tematiska analyser av de utvärderingsprojekt som pågick under 1993-1997 i Folkbildningsrådets regi.

Folkbildningsforskning – en kunskapsöversikt

av Gunnar Sundgren

Utkom 1998

I denna rapport diskuteras folkbildningsforskningens historiska bakgrund, nuläge och framtid. Inventeringen avser främst den forskning som ägt rum efter 1980. I rapporten görs en fördjupad analys, med hjälp av begrepp som diskurs och tankefigur, som visar att de historiska innebörderna av begreppen folkbildning, folkuppfostran, folkupplysning och självbildning kan avläsas också i modern folkbildning.

Lärande i studiecirkel – en studie av en pedagogisk miljö

av Lena Borgström, Petros Gougoulakis, Robert Höghielm

Vuxenpedagogiska forskningsgruppen, Lärarhögskolan i Stockholm

Utkom 1998

Omkring två miljoner svenskar deltar varje år i en studiecirkel men hur, vad och varför lär man i cirkeln? Dessa frågor diskuteras i denna rapport som utgör en sammanfattande redovisning av forskningsprojektet "Lärande i studiecirkel".

Folkhögskolan som kulturell mötesplats

av Lisbeth Eriksson

Utkom 1998

Problemområdet i denna studie rör invandrarna i den svenska folkhögskolan och syftet är att studera hur invandrarelever relaterar till folkhögskolans värld och dess värderingar. Följande frågeställningar behandlas: Vilka gynnande eller diskriminerande faktorer finns och hur kommer de till uttryck i utbildningen? Vilken betydelse har folkhögskolans ideologi för invandrarelevernas upplevelse? Vilka skillnader finns mellan invandrarnas och lärarnas beskrivning av dessa faktorer?

Folkbildning i ett mångfaldigt samhälle – segregerad verksamhet med integrerande syfte

av Lisbeth Eriksson

Utkom 1999

Denna studie ger bilder från några verksamheter där invandrarkvinnor deltar. Genom intervjuer speglas deras upplevelse av att delta i folkbildande verksamheter.

Funktionshindrade och folkhögskolan – perspektiv på empowerment genom folkbildning

av Ola Holmström

Utkom 2000

I studien intervjuas funktionshindrade elever som går på folkhögskola. De ger i allmänhet en positiv bild av tiden på skolan – men oroar sig samtidigt över vad som ska hända efter utbildningen. Studien innehåller även en enkätundersökning riktad till landets folkhögskolor, för att klarlägga vilka insatser de gör för att ge möjlighet för funktionshindrade att delta i verksamheten.

Kunskapslyftet på folkhögskola – Deltagarnas motiv för studier och för valet av folkhögskola samt deras syn på undervisningen

av Eva Andersson, Monica Larson och Gun-Britt Wärvik

Göteborgs universitet, institutionen för pedagogik och didaktik

Utkom 2000

Studien har ett deltagarperspektiv och syftar till att studera kunskapslyftsdeltagare i folkhögskolan. Särskilt av intresse är deras motiv för att studera, vilka aspekter de tagit fasta på vid valet av anordnare, hur de ser på undervisningen och vad de vill få ut av denna.

Cirkelledarskapet

En intervju- och enkätstudie med cirkelledare

av Eva Andersson

Göteborgs universitet, institutionen för pedagogik och didaktik

Utkom 2001

Varje år genomförs i Sverige cirka 300 000 studiecirklar i vitt skilda ämnen. Och varje cirkel har en ledare. Cirkelledarskapet är den största svenska studie som gjorts om denna engagerade – men inte särskilt uppmärksammade grupp människor. Studien bygger på enkäter till ett stort antal cirkelledare. Kompletterat med intervjuer med ett stort antal cirkelledare ger studien en bred och inträngande bild av cirkelledarnas tankar om sitt ledarskap.

Röster om folkbildning och demokrati

En rapport från projektet Folkbildningen och de demokratiska utmaningarna

Utkom 2001

Att bidra till att stärka demokratin i det svenska samhället är en central uppgift för folkbildningen. I Röster om folkbildning och demokrati får vi ta del av ett antal demokratiprojekt som pågår i folkhögskolor och studieförbund. Vi möter även några företrädare för folkbildningen som ger sin syn på de utmaningar som folkbildningen står inför när det gäller att utveckla demokratin – såväl inom folkhögskolor och studieförbund som i samhället i stort.

Medborgarbildning i lokalsamhället

En rapport från projektet Folkbildningen och de demokratiska utmaningarna

Av Laila Niklasson

Utkom 2002

Att folkbildningen spelar en stor roll för att utveckla den svenska demokratin tas ofta för givet. Men vad menas egentligen med det? På vilket sätt bidrar folkbildningen till att utveckla demokratin, med vilka medel och på vilka arenor? Genom intervjuer och deltagande observationer vid folkhögskola och studieförbund i ett lokalsamhälle – Eskilstuna – ger rapporten en bild av människors tankar om demokrati, medborgarskap och offentlighet. Utifrån dessa begrepp förs också en teoretisk diskussion om folkbildningens roll i samhället. Rapporten speglar även hur denna roll kommer till uttryck i praktisk verksamhet vid folkhögskola och studieförbund.

Samtliga rapporter kan beställas från Folkbildningsrådet. Rapporten ”Folkbildningsforskning – en kunskapsöversikt” finns även på Folkbildningsrådets hemsida på internet.

Folkbildningsrådet

Box 730

101 34 Stockholm

Tel: 08-412 48 00

Fax 08-21 88 26

E-post: fbr@folkbildning.se

Internet: www.folkbildning.se

Internet, bredband, e-post... Den nya informationstekniken – IT – har på bara några år fått stor betydelse på snart sagt alla samhällsområden, även inom folkhögskolor och studieförbund.

Folkbildningens pedagogik betonar mötet mellan människor som ett avgörande inslag på vägen mot ökad kunskap. Vad betyder informationstekniken i ljuset av detta? Går vi mot en allt mer individualiserad utbildning eller kan IT bli ett medel för nya möten mellan människor? Innebär informationstekniken ett hot eller en möjlighet – kanske både och – för folkbildningens pedagogiska ideal?

Mellan åren 1999 och 2001 pågick inom folkbildningen en stor satsning på IT-stött lärande, med bland annat ett antal lokala projekt i folkhögskolor och studieförbund. I den här rapporten utvärderas denna satsning.

Per Andersson, fil.dr. i pedagogik, är verksam inom Avdelningen för vuxenpedagogik och folkbildning på Institutionen för beteendevetenskap, Linköpings universitet. Hans forskning har till största delen handlat om kunskapsbedömningar, bland annat inom vuxenutbildning och folkhögskola. På senare tid har fokus i stor utsträckning legat på validering av vuxnas kunskap och kompetens. Han undervisar i ämnen som Vuxenpedagogik och Folkbildningskunskap. En koppling till folkbildningen finns dessutom genom ett ideellt engagemang i form av främst ledarutbildning inom scoutrörelsen.